

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YENİ TÜRK EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Eren AKSU

İSHAK REFET İŞİTMAN
(HAYATI- SANATI- ESERLERİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Ali İhsan KOLCU

ERZURUM 2010

TEZ KABUL TUTANAĐI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof Dr. Ali İhsan KOLCU danışmanlığında, Eren AKSU tarafından hazırlanan bu çalışma 09/ 07/ 2010 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Ali İhsan KOLCU

İmza:

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Osman GÜNDÜZ

İmza:

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Avni GÖZÜTOK

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. / /

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	IV
ABSTRACT.....	V
KISALTMALAR	VI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM İSHAK REFET İŞİTMAN

1.1 HAYATI	3
1.2 KİŞİLİĞİ	5
1.3 SANATI	7

İKİNCİ BÖLÜM ESERLERİ

2.1 ŞİİR KİTAPLARI	11
2.1.1 Gaziantebe Selam.....	11
2.1.2 Ne Mutlu Bana ki: Türk Yaratıldım.....	11
2.1.2.1 Kara günler	13
2.1.2.2 İzmir'in Eşiğinde.....	17
2.1.2.3 Gazi Yurdumun Gazilerine	22
2.1.2.4 Çankaya.....	26
2.1.3 Atatürk	36
2.1.4 Cumhuriyet Destanı	39
2.1.4.1 Giriş Bölümü.....	39
2.1.4.2 Birinci Bölüm.....	42
2.1.4.3 İkinci Bölüm	42
2.1.4.4 Üçüncü Bölüm	43
2.1.4.5 Dördüncü Bölüm.....	43
2.1.4.6 Beşinci Bölüm.....	44
2.1.4.7 Altıncı Bölüm.....	44
2.1.4.8 Yedinci Bölüm	46

2.1.4.9 Sekizinci Bölüm	47
2.1.4.10 Dokuzuncu Bölüm	47
2.1.5 Yayımlanmayan Şiirleri	50
2.1.5.1 Koncanın Masalı	50
2.1.5.2 Çoban Köpeği	52
2.1.5.3 İnsanla Yılan	54
2.1.5.4 Devenin Derdi	57
2.1.5.5 Baykuşlarla Kargalar.....	58
2.1.5.6 Ayntaba Selam	61
2.1.5.7 Zavallı Ayntap.....	63
2.1.5.8 Bana Gel.....	65
2.1.5.9 Ankara’da Sabah	67
2.1.5.10 Kötümserin Düşü	69
2.1.5.11 Ana ve Çocuk.....	71
2.1.5.12 Küçük Memet.....	73
2.1.5.13 Kaçkın	75
2.1.5.14 Bir Ziyaretin Hatırası	78
2.2 NESİRLERİ	80
2.2.1 Dil Kavgası (Çankırı Mebusu Talât Beye cevaplarım).....	80
2.2.1.1 Birinci Bölüm: Dil düzelmesi için düşünceler	80
2.2.1.2 İkinci Bölüm: Kavga	85
2.2.2 Türkçe İçin Bir Konferans (Dil Kurultayı Dolayısıyla).....	89
2.2.3 Dil Üzerine Diğer Yazılar	91
2.2.3.1 Muhterem Reisliğe	91
2.2.3.2 Dil bayramı dolayısıyla başlıksız hazırlanmış bir yazı	94
2.2.3.3 Dilimizin artırılması, düzeltilmesi, yüceltilmesi için düşünceler	98
2.2.4 Ana Dilden Derlemeler	101
2.2.5 Muhakemet-ül-Lugateyn.....	105
2.2.6 Karacaoğlan.....	107
2.3 BASINDA ÇIKAN YAZILARI	110
2.3.1“Dertli”nin Basılmamış Koşmaları	110
2.4. HAKKINDA BASINDA ÇIKANLAR.....	116

2.4.1 Gaziantep Folklorundan Seçmeler 1: İshak Refet Işıtman.....	116
2.4.2 <i>Gaziantep Folklorundan Seçmeler 2: İshak Refet'in Milli Mücadeleye Katılışı</i>	117
2.4.3 Gaziantep Folkloründen Seçmeler: İshak Refet'in Şairliği	119
2.4.2 Ondan Kalan Hatıralar	122
SONUÇ	124
EKLER	125
DİZİN	135
KAYNAKÇA	137
ÖZGEÇMİŞ	139

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ**
İSHAK REFET İŞİTMAN (HAYATI, SANATI, ESERLERİ)**Eren AKSU****Danışmanı: Prof. Dr. Ali İhsan Kolcu****Temmuz 2010, Sayfa 139+ VII****Juri: Prof. Dr. Ali İhsan KOLCU****Prof. Dr. Osman GÜNDÜZ****Prof. Dr. Avni GÖZÜTOK**

Bu çalışma 1891-1946 yılları arasında yaşamış tarihî ve edebî şahsiyet olan İshak Refet İŞİTMAN'ın biyografisidir. Bu tez ile tarihin sayfalarında unutulmaya yüz tutmuş değerlerimizden birisi olan İshak Refet İşıtman'ı edebiyat tarihimize kazandırmayı amaçladık. Bu tez çalışmasının birinci bölümünde, yazarı; hayatı, sanatı ve kişiliği başlıkları altında inceledik. İkinci bölümü ise, tamamen eserlerine ayırdık. Öncelikle yazarın şiirlerini içeren kitaplarını ve kitaplarına girmeyen şiir parçalarını; daha sonra “Nesirleri” başlığı altında dil üzerine yaptığı çalışmalarını ve inceleme eserlerini; son iki bölümde ise çeşitli süreli yayınlarda kendisinin yazdığı ve hakkında çıkan yazıları verdik.

Anahtar Kelimeler: Ishak, Refet, İşıtman

ABSTRACT
MASTER THESIS
İSHAK REFET İŞİTMAN (HİS LİFE, ART AND WORKS)

Eren AKSU

SUPERVISOR: Prof. Dr. Ali İhsan KOLCU

JULY 2010, Page:139+ VII

Jury: Prof. Dr. Ali İhsan KOLCU

Prof. Dr. Osman GÜNDÜZ

Prof. Dr. Avni GÖZÜTOK

This study is the biography of İshak Refet İŞİTMAN, who was a historic and literary portrait and lived between the years 1891-1946. We aimed to make Ishak Refet İşıtman, one of our values who are about to be forgotten in the pages of the history, known to the history of literature by means of this thesis. In the first section of this thesis, we examined the writer under the titles of his life, his work and his personality. In the second section, we completely examined his works. Firstly, we presented his books including his poems and poetry items not included in his books.; then under the title of “His Prose”, his works about the languages and his studies; later in the last two sections, we presented his own writings and those about him published in various periodic publications.

Key Words: Ishak, Refet, İşıtman

KISALTMALAR

TBMM	: Türkiye Büyük Meclisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
T.D.T.C	: Türk Dili Tetkik Cemiyeti
Age.	: Adı Geçen Eser

ÖNSÖZ

Bu çalışmaya, Türk edebiyatının gölgede kalmış şahsiyetlerini gün yüzüne çıkarmak amacıyla başladık. Değerli hocam Prof. Dr. Ali İhsan KOLCU'nun, biz edebiyatçıların bir görevi de Türk edebiyatı tarihinin gerisinde kalmış, unutulmuş şahsiyetlerini aydınlığa çıkarmaktır, sözü halen kulaklarımdadır. Bu görevin nedenlerini de şöyle açıklamıştı: Birinci olarak gelişmiş edebiyatlara sahip olan milletlerin tarihlerindeki tüm şahsiyetleri, önemli bir şey yapıp yapmadıklarına bakmadan, incelediklerini; onları edebiyatlarına, tarihlerine eklediklerini ve bu şahsiyetlerinin çokluğuyla övündüklerini söylemişti. İkinci olarak bu vatan toprağının ekmeğini yemiş, suyunu içmiş bir edebiyat öğrencisinin geçmişte kendi alanında çalışmış atalarına vefa göstererek devletine, milletine borcunu ödemesinden daha fazla yapacağı bir şey var mıdır? Demişti.

Bir milletin kültürünü, medeniyetini sağlamlaştıran; onun dünyadaki yerini biraz daha kesinleştiren biyografi çalışmalarından birini ortaya koymak amacıyla bu işe giriştik. Biyografimize konu olan İshak Refet Işıtman üzerine daha önce bir çalışma yapılmaması, araştırma aşamamızı zorlaştırsa da yazma aşamamızı kolaylaştırdı. Öncelikle hayatı üzerine eğildik; fakat dönemine tanıklık eden insanların azlığı nedeniyle yazarımızın hayatıyla ilgili bölüm biraz kısır kaldı. Daha sonra Milli kütüphane ve ailesinden edindiğimiz eserlerinin inceleme kısmı geliyor. Bu bölümde de yazarın eserlerini iki kısma ayırdık: Birincisi, şiirlerini içeren eserleri ve ikincisi, nesirleri. Nesirleri bölümünde yazarın dil üzerine yazıları ve inceleme eserleri yer alıyor. Daha sonra dönem basınında kendi yazılarını ve hakkında çıkmış yazıları ayrı bölümlerde sunduk. Şiirler ve nesirler bölümünde; yazardan ve yazar üzerine yazılmış yazılardan yaptığımız alıntılarda, metinlere sadık kaldık. Eserleri okuyanlar, dönemi yansıtan imla kuralları ve yazarın Türkçeleştirme gayretlerinden dolayı yerel söyleyişlerle karşılaşacaklardır. Dolayısıyla okuyucu metinlere bu bakış açısıyla yaklaşmalıdır. En son belgeler ve fotoğraflar kısmıyla kitabımızı tamamladık.

Bu çalışmada, başta engin bilgi ve görüşlerinden faydalandığım hocam Prof. Dr. Ali İhsan KOLCU'ya ve çalışmamı kolaylaştıran IŞITMAN ailesinden Güler, Şelale, Haluk IŞITMAN'a teşekkürü bir borç bilirim.

GİRİŞ

Biyografiler; bir milletin edebiyat, sanat, bilim ve kültür tarihine ışık tutan kaynaklardır. Bir milletin arşivinde, ne kadar çok biyografi varsa o millet o kadar değerlidir. Örneğin, İstanbul'u İstanbul yapan sadece doğal güzellikleri değildir. Doğal güzelliklerinin yanında tarihî ve kültürel miras da bu şehri dünyanın gözde şehirlerinden biri yapmıştır. Tarihe ışık tutan mekânlar ve kaynaklar, milletlerin dünya yolculuklarına attıkları silinmez imzalardır. İstanbul'a Ayasofya gibi mekânlarla imzasını atan Bizanslıların bugünkü mirasçıları halen bu şehir üstünde hak iddia etmekte ve biz de bu iddiaya ne kadar karşı çıksak da İstanbul'a attıkları imzayı silememekteyiz. Dolayısıyla biyografilere de bu çerçeveden bakabiliriz. Biyografiler de milletin kültürel, sanatsal ve bilimsel değerini gösteren silinmez imzalardır. Dünyaya ne kadar başarılı, zeki, çalışkan şahsiyetler armağan ederseniz milletin o kadar yükselir, tanınır ve dünya sahnesinde o derece uzun yaşar.

Biyografiler; aynı zamanda geçmişteki tecrübeleri ve kültürü günümüze aktaran, yeni neslin önüne güzel örnekleri taşıyan metinlerdir. Bu nedenle sadece edebiyat alanında değil bütün sanat ve bilim dallarında da biyografiler artırılmalı; tarihe imzasını atmış şahsiyetler, az ya da çok yer işgal etmesine bakmaksızın, gün yüzüne çıkarılmalıdır. Bir milletin biyografik tarihi gün yüzüne çıkarılmazsa yeni nesiller, ihtiyaç duyduklarının boşluğunu başka milletlerin tarihinden tamamlar. Bu da zamanla kendi geçmişine ve kültürüne yabancı nesiller ortaya çıkarır. Bu durumun en kötü sonucu da milletin yok olmasıdır.

Bu çalışmamıza yukarıdaki düşünceler ışığında bakmalıyız. Kurtuluş Savaşı'nın gölgesinde yaşamış bir şahsiyet olan İshak Refet Işıtman'ın hayatını incelerken veya okurken de hem tarihe tanıklık etmiş bir şahsiyeti, hem de onun hayatına girmiş diğer kişilerin özel tarihini okuyoruz.

Resmi tarih geçmişe genel olarak bakar. Tarih sahnesinde yaşamış bireylerin tarihini anlatmaz. Kişilerin hislerini, duygularını, çelişkilerini, ikilemlerini; biz, tarihten değil edebiyattan öğreniyoruz. Bu alanda edebiyatın en aktif işleyen türü de biyografilerdir. Biz de İshak Refet Bey'in duygularıyla, hisleriyle Kurtuluş Savaşı'nı yeniden yaşıyoruz. İşgal altında inleyen vatanda bireylerin ıstıraplarına, iniltilerine, yenilgilerine, çaresizliklerine ve sevinçlerine rastlıyoruz. Cephe ve cephe gerisindeki insan psikolojileri nasıldı? Bunları öğreniyoruz. Adeta tek bir kişinin gözlüğünden

savaşı yaşıyor, az çok anlamaya gayret ediyoruz. Daha sonra savaştan çıkmış bir ülkenin imarına çalışan insanların çabalarına şahit oluyoruz. Çok kültürlü bir yapı teşkil eden Osmanlı İmparatorluğu'ndan Cumhuriyet Türkiye'sine geçiş sancılarını yaşıyor ve bugün konuştuğumuz dilin hangi aşamalardan geçerek bugüne geldiğini öğreniyoruz.

Dil, bir milleti ayrılmaz bir şekilde kaynaştıran, bir milletin dünya üstünde gerçekleştirdiği bütün faaliyetleri bünyesinde taşıyan ve zaman içerisinde işlene işlene oluşan en sağlam değerler dizgesidir. Dili olmayan millet aslında yoktur. Dolayısıyla bir millet için; iç ve dış düşmanlara karşı sağlam bir askerî savunmadan daha önemlisi, kültürel mirasın en önemlilerinde olan ortak dil meselesine eğilmektir. Kitabımıza konu olan İshak Refet İşıtman da vatanın kurtuluşu için cephede savaştıktan sonra bir millet için çok önemli olan dil meselesini fark etmiş ve mücadelesini kalem sahasında bütün hızıyla devam ettirmiştir.

İshak Refet İşıtman, geçmişimizin kültürel, tarihî ve edebî şahsiyetidir. Onun hayatını ve tecrübelerini okuyanlar ona sanatçı olarak değil de yaşadığını yazan ve yazdığını yaşayan biri olarak bakmalıdır. Ben, İshak Bey'in hayatını incelerken hayatını mavi sulara adanmış bir kaptanın seyir defterini okur gibi hissettim. Çünkü İshak Refet Bey, yazılarına fazla titizlik göstermemiş, herhangi bir konuda derinleşmemiş; fakat yaşadıklarını kaleme almaktan da geri durmamıştır. Bu nedenle onu yaşadıklarını çalakalem defterine not eden bir gemi kaptanına benzettim. Yaşadığı olağanüstü dönemlere rağmen bir Mehmet Akif gibi, bir Yahya Kemal gibi yaşanılanları güzel sözcüklerle, edebi eserlerle yazıya aktaramamış belki; ancak tecrübe ettiklerini duygularının yönlendirmesiyle samimi bir şekilde dile getirmiştir. Özellikle dil çalışmaları, cephede ve cephe sonrasında yaptığı çalışmalar; vatani ve milleti için döktüğü terler onu anılacak kadar değerli kılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İSHAK REFET İŞITMAN

1.1 HAYATI

İshak Refet Işıtman* 1891(1307)'de Gaziantep'in Kozanlı mahallesinde dünyaya geldi. Gaziantep'in tanınmış ve itibarlı ailelerinden Ali Efendi Oğulları'ndan olan İshak Bey'in babası Mehmet İzzet Bey, annesi Fatma Hanım'dır. Babası Mehmet İzzet Bey çok zeki ve kültürlü bir insandı. Fuzuli ve Nedim'den ezbere parçalar okurdu. Ocaktı*, hastaları tedavi ederdi; fakat elini kimseye vermedi. İshak Refet, İsmail Hasip Bey ve Ayişe Hanım'ın kızı olan Şerife Rahşan Hanım'la evlenir ve bu evlilikten Ali Tan, Fatma Doler ve Ayşin Köksal isimli üç çocuğu olur.

İshak Refet, 1906'da ilköğretimini, 1909'da ise Ayıntap Koleji'ni bitirir ve daha sonra İstanbul Darülfünun Hukuk Şubesine (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi) girdi ve bu okuldan 1913 yılında mezun oldu. Tahsiline devam ederken özel öğretmenlikler yaptı. Daha sonra 1914 yılının mart ayında Gaziantep Ticaret Lisesi Türkçe ve edebiyat öğretmenliğine atandı. 1914 yılının haziran ayında ise yedek subay olarak askere alındı. Aynı yılın ekim ayında da izin alarak öğretmenlik mesleğine devam etti. 1918'in ekim ayında terhis olana kadar aralıklarla öğretmenlik görevini sürdürdü.

Bandırma ve Gelibolu'da ikinci bölük komutanı olarak askerliğinden terhis olan İshak Refet, İstanbul'a geldi. Bir müddet İstanbul'da kalan İshak Bey daha sonra 1919'da işgal edilen Güney Anadolu'nun anavatandan ayrılmayacağı gayesini güden Kilikyalılar Cemiyeti'nin nizamname (tüzük) ve beyannamelerini(bildirge) alarak Adana, Antakya, Maraş ve Antep yörelerinde teşkilat yapmak ve Antep'teki öğretmenlik vazifesini devam ettirmek için İstanbul'dan ayrıldı. Adana ve Kilis yoluyla Gaziantep'e gelen Refet Bey öğretmenlik ve teşkilat işleriyle uğraşırken işgal kuvvetlerinin takibinden kurtulmak için Birecik'e ve oradan Malatya'ya geçti. Teşkilattan Malatyalıları haberdar ettikten sonra Sivas-Kayseri yolu ile Ereğli'ye indi ve oradan da Kütahya'ya geçti.

* İshak Refet Işıtman'ın hayatı için Türk Dil Kurumu'ndan, TBMM'den kendi el yazısıyla kaleme aldığı özgeçmişleri referans alınmıştır. Daha sonra bu bilgiler ailesinden (İshak Refet Bey'in oğlu Ali Tan Işıtman'ın eşi Güler Işıtman ve çocukları Şelale, Haluk Işıtman) ve Ankara Emekli Sandığı Genel Müdürlüğünden teyit edilmiştir.

* Ocak: Bazı hastalıkları iyi ettiğine inanılan aile. Türkçe Sözlük, TDK, c.2, Ank. 1988.

O esnada Yunanlılar İzmir'e çıkmış ve 'reddi ilhak' hareketleri başlamıştı. İshak Refet Bey de bu bölgelerde gönüllü bir müfreze oluşturarak milli kuvvetlerle kurtuluş mücadelesine katıldı. İlk önce Kütahya inzibat komutanı, sonra da Emet ve Tavşanlı bölgesi komutanı oldu. 1919 sonbaharında Kızılelma isimli müfrezesinin mevcudunu 106'ya çıkararak ve Şimşek adlı atına binerek İzmir cephesine gitti. Keles, Bozdağ cephelerindeki faaliyetlerinden sonra, Dağ Marmara'ya giderek akıncılık yaptı. Daha sonra müfrezesiyle yirmi üçüncü fırkaya katılarak Salihli Merkez komutanlığı ile cephe Divanıharp (askeri mahkeme) azalığı görevlerini sürdürdü.

1920 Haziranında fırka ile Uşak'a çekildi. Oradan da Kütahya'ya döndü ve bu yılın ağustosunda Ankara'ya geldi. Gaziantep işleriyle de uğraşmak üzere Maraş Milli Eğitim Müdürlüğüne tayin edildi. Üç sene bu görevi sürdürdükten sonra Kasım 1923'te Giresun, Haziran 1923'te Gaziantep, 1924'te Sivas Milli Eğitim Müdürlüklerinde çalıştıktan sonra yine 1924'te Milli Eğitim Müfettişi Umumiliğine tayin edildi. İki sene sonra Ankara Maarif Emini oldu.

Ankara'da merhum Ziyaettin Fahri* ve İhsan Mahvi ile birlikte Halk Bilgisi Derneğini kurdu. Dernek Halkevlerine geçene kadar İshak Refet başkanlığını yapmıştır. Ankara bölgesi Maarif Eminliğini yürüttüğü esnada TBMM üçüncü dönem seçimlerine katıldı. Yapılan seçimde 344 oyla Diyarbakır'dan üçüncü dönem milletvekili seçildi. 1 Kasım 1927'de meclise katıldı ve mazbatasını 2 Kasım 1927'de onaylandı.

Başkanlık Divanı Kâtipliğine seçildi.

Milletvekilliği Mayıs 1931'de sona erince Ankara Atatürk Lisesi Türkçe ve edebiyat öğretmenliğine atandı. Türk Dil Kurumu kurucu üyesi olup ölümüne kadar bu kurumda aktif çalışmasını sürdürdü.

Gece dersleri açarak eğitimde verdiği üstün hizmetlerden ötürü Kasım 1922'de takdirname, milli mücadele ateş hattında gösterdiği fedakârlıklara karşılık TBMM tarafından Ağustos 1926'da Kırmızı Şeritli İstiklal Madalyası, Temmuz 1924'te öğretmen okullarına verdiği hizmet karşılığı takdirname ve Maarif Eminliği sırasında görevindeki başarısı nedeniyle para ödülü kazandı. 17.10.1946 tarihinde öldü. Cebeci Asri Mezarlığı'nda toprağa verildi.

* 1958 yılında sosyoloji alanında ordinaryüs derecesine kadar yükselmiş dönemin önemli şahsiyetlerinden biridir. <http://www.biyografi.net>, Erişim Tarihi:21.06.2010, saat:15.30.

1.2 KİŞİLİĞİ

İshak Refet Işıtman'ın en belirgin kişilik özellikleri vatanseverliği ve milliyetçiliğidir. Bütün hayatını göz önünde bulundurarak düşünecek olursak onu bu iki özellikle özetleyebiliriz. Vatan toprağında meydana gelen değişikliklere göre Işıtman da kendini değiştirmiş ve her dönemde ve durumda vatana ve millete faydalı bir faaliyet içerisinde yer almayı başarmıştır.

Öğretmenlikle başladığı hizmetlerini, çeşitli yerlerde yaptığı Milli Eğitim müdürlükleriyle sürdürmüştür. Kasım 1922'de aldığı takdirnameden de anlaşılacağı üzere çalıştığı kurumlarda boş durmamış, vatanına hizmet etmiştir. Kurtuluş savaşı döneminde cepheye koşmuş, hizmet için kimseyi beklememiş, halkı millî mücadele için örgütleme çalışmalarına katılmış daha sonra kendi müfrezesini oluşturmuş ve vatan evlatlarıyla cephede savaşmıştır. Savaş bittiğinde o yine durmamış; Milli Eğitimde, Mecliste, TDK'de milletin ve vatanın toparlanması için ter dökmüştür. Şunu söyleyebiliriz ki: İshak Refet Işıtman nerede vatan için bir uğraş var oraya koşmuş ve hayatını bu amaç uğrunda sürdürmüştür.

İshak Refet Işıtman memleketini ve memleketinin evladını çok sevmiştir. Işıtman'ın gelini Güler Hanım*'ın anlattıkları bu noktada çok önemlidir: “*İshak Bey her zaman ‘Türk çocuğu okumayı biliyorsa beşliktir.’*”¹ derdi. Ayrıca sınıfta yaptığı sözlülerde çocuk bir şey bilmiyorsa teneffüste öğrenmesi için fırsat verir ve çalıştığı kadarıyla not verirmiş. Amacı gençliği cesaretlendirmek ve geleceğe umutla bakmasını sağlamaktır. Vatan evladını cephede gören İshak Refet Işıtman, onun fedakârlığı karşısında bütün notları az görmüş ve memleketin çocuklarının savaştan sonraki perişan haline de dayanamayıp onları cesaretlendirme adına her yolu denemiş olmalıdır.

TDK bünyesinde yaptığı dil çalışmaları ve Türkçe üzerine düşünceleri Işıtman'ın milliyetçiliğini ve vatanseverliğini gösteren başka delillerdir. Ancak Işıtman'ın milliyetçiliği Atatürk'ün milliyetçilik anlayışıdır. Yine gelini Güler Hanım'ın söylediğine göre Atatürk İ. R. Işıtman'a: “*İshak senden ilham aldım.*”² demiştir.

İshak Refet Işıtman hizmette önde olmasına rağmen ücrette geri olmayı da bilmiştir. TDK'den aldığı dosyasında yaşamının son dönemlerinde maaşına gelen icra evraklarına ulaştım. Ayrıca Güler Hanım ve torunlarının söylediklerine göre de hayatı

* İshak Refet Işıtman'ın oğlu Ali Tan Bey'in hanımı Güler Işıtman.

¹ Güler Hanım anlatıyor.

² Güler Hanım anlatıyor.

boyunca maddi olarak hiç rahatlık görmemiştir, ölürlen de borç ile gözlerini hayata kapatmıştır. Ancak Güler Hanım, bu borçlu hâlinde bile fakir öğrenci okutmaktan da geri durmadığını söyledi. Ayrıca hep şöyle vasiyet edermiş: “*Benim arkamdan mevlit okutmayın, paranız varsa çocuk okutun.*”³ Oysa yeni toparlanmakta olan bir ülkede Işırtman isteseydi bulunduğu makamlarda en azından kendini rahat ettirebilecek kadar maddi imkân sağlayabilirdi. Yine Güler Hanım anlatıyor: “*İ. R. Işırtman’ın müfrezesinde nefer olarak bulunan Hasan Ali Yücel** daha sonra milletvekili olmuş ve Işırtman’a ne görev istediğini sormuş ve şu cevabı almıştır: ‘Hiçbir şey istemiyorum, sadece bir öğretmenlik yeter bana.’ demiş ve elinin tersiyle verilenleri geri çevirmiştir.”⁴ Anlaşılan o ki İ. R. Işırtman’ın vatanından başka düşüncesi yoktur.

İshak Refet Işırtman yine Güler Hanım’ın anlattıklarına göre iyi bir baba, iyi bir eştir. Oğlu Rahmetli Prof. Dr. Ali Tan Işırtman, babasının Ankara’da öğretmenlik yaptığı yıllarda onun sınıfında derslere girermiş; fakat Ali Tan Bey soruları onluk bile cevaplarsa İshak Bey ona sadece yedi verirmiş. Ali Tan Bey buna içten içe kızarmış; fakat babasını çok sevdiği için ses çıkaramazmış. İ. R. Işırtman’ın bundaki amacı kendisine gelecek laflara engel olmaktır. Tabii bu konuda çocuğunu feda etmesi ayrı bir konudur; ancak adalet konusunda hassas olduğu açıktır. Ali Tan Bey zaten çalışkan bir çocuktur. Edebiyata fazlasıyla meraklıdır. İ. Refet Bey eğitiminin hiçbir aşamasında Ali Bey’e karışmaz; fakat üniversite yol ayrımında oğlunun edebiyata olan meyline engel olur. Kendisinin edebiyattan bir şey elde edemediğini düşündüğü için Ali Bey’i tıp fakültesine yönlendirir. Ali Bey’de ilk girişte tıp fakültesini kazanarak babasını sevindirir. Güler Hanım’dan öğrendiğimize göre Ali Bey ilerleyen yıllarda tıp alanında çalışmaktan çok memnundur.

Yine Refet Bey’in gelini Güler Hanım, ondan bahsederken ona hiç kırılmadığını ifade ediyor. Ayrıca konuşmalarımızdan İshak Bey’e ait belgeleri onun sakladığını ve onun hatırasına saygı duyduğunu anladık.

İ. Refet Bey eşi Şerife Rahşan Hanımla isteyerek evlenmiş ve onu ömrü boyunca çok sevmiştir. Bir gün eve gelir. Odanın köşesinde gaz ocağının üstünde dolmayı görür ve sinirlenip dolmayı pencereden atar. Ondan sonra eşine döner: “*Ya ateş çıksa, ev*

³ Güler Hanım anlatıyor.

* Aslen İstanbul Üniversitesi Felsefe bölümü mezunu olan Hasan Ali Yücel eğitimci ve şair bir kişiliğe sahiptir. En önemli özelliği Milli Eğitim Bakanlığı yaptığı dönem ve daha sonraki dönemlerde eğitim alanında gerçekleştirdikleridir. <http://www.edebiyatogretmeni.net>, tarih:21.06.2010, saat:15.35.

⁴ Güler Hanım anlatıyor.

yansa ben sensiz ne yaparım."⁵ demiştir. Bu da onun ailesine ve eşine ne kadar düşkün olduğunu gösteren bir hatıradır.

İ. Refet Bey bahçeli ve müstakil bir evde oturmuş. Bahçesinde çeşitli çiçekler yetiştirir; bu çiçeklerle uğraşmayı çok severmiş. Evin bahçesinde dostlarıyla içkili gece âlemleri yapmayı ve bu âlemlerde şiirli konuşmaları çok severdi. Güler Hanım bu içkili âlemlere kimler katılır? Sorumuza net bir cevap veremedi. O dönemin tanınmış simalarının katıldığını söyledi. Ankara Kolejinin Müdiresi Fikriye Okyay İ. Refet'in kiracısıdır. Dolayısıyla ekseri bu toplantılara katılmış ve İ. Refet hakkında şunları söylemiş: *"İshak Bey çok içmezdi; fakat içmeye başlayınca tatlı tatlı konuşmaya başlar, şiirler okurdu. Sohbeti çok güzeldi."*⁶ Yine Güler Hanım'ın anlattığına göre bu gece âlemlerinin sabaha kadar sürdüğü olurmuş.

1.3 SANATI

İshak Refet Işıtman'ın sanatını vatan sevgisi, Türkçülük, Türkçecilik olarak özetleyebiliriz. Aslında İshak Bey'in en baskın sanat kişiliği vatan sevgisidir. Temelde vatan sevgisiyle yola çıkınca sanatını da bu sevginin hizmetine vermiştir.

İshak Refet Işıtman sanat hayatına, ulaşamadığımız "Gaziantebe Selam (1921)*" adlı şiir kitabıyla başlar. Doğduğu topraklara duyduğu derin alakayı ve Antep'in kurtuluş mücadelesini terennüm ettiğini sandığımız şiir kitabında yine Kurtuluş Mücadelesini konu almıştır. Sonra yazarımız, TDK bünyesinde dil çalışmalarına başlamıştır. "Dil Kavgası" (1931) adlı kitabının başına şu notu düşmüştür: *"Türk elini, Türk dilini esirgesin yaradan."*⁷ Bu sözler aynı zamanda Refet Bey'in sanat düşüncesini de özetliyor. Dile, Yaradan'a dua edecek kadar değer vermiştir. Türk milletini ve dilini yücelten şu cümlelere dikkat edecek olursak dilimizi aşk derecesinde sevdiğini daha iyi anlayabiliriz: *"Yaradılıştan beri dünyanın en büyük milletleri sırasında yaşayan bir Türk milleti vardır. Bir de bu milletin konuştuğu Türk dili vardır. Bu dil bir takım lehcelere ayrılmıştır. Lehcelerin en üstünü Anadolu Türkçesidir. Bu lehcenin en ince, en*

⁵ Güler Hanım anlatıyor.

⁶ Güler Hanım anlatıyor.

* Gaziantebe Selam adlı şiir kitabı için Milli Kütüphane, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Gaziantep İlhalk kütüphanesi, TDK'nin kütüphanesi ve arşivi, TBMM Kütüphanesi, İnternet üzerinden İstanbul ve Bursa'daki bütün kütüphaneler, internet üzerinden İstanbul ve Ankara'daki sahaflar ve ailesinin arşivi araştırılmıştır.

⁷ İshak Refet Işıtman, *Dil Kavgası*, Köy Hocası Matbaası, Ankara 1931.

*işlenmiş ve en ilerlek konuşması da İstanbul konuşmasıdır.”*⁸ Böyle düşünen yazarımızın dil konusunda, çalışma yapmaması düşünülemez. Dolayısıyla yine TDK bünyesinde 1932’de Kütahya’da “Türkçe İçin Bir Konferans”la dil üzerine düşüncelerini anlatarak ve Ankara’da “Ana Dilden Derlemeler” adlı lügat çalışmasına katılarak yücelttiği Türkçenin hak ettiği yere gelebilmesi için çalıştı. 1933’de “Ne Mutlu Bana ki Türk Yaratıldım” adlı manzum kitabıyla sanatını Türklüğün ve Türk vatanının yüceltilmesi için kullandı. Yine aynı tarihte “Karaca oğlan” adlı incelemesiyle Türk yurdunun ve Türkçenin değerli bir işçisi olan Karacaoğlan’ı tüm yönleriyle ortaya koymuştur. Hem Karacaoğlan ve hem de yayımlamayı düşündüğü fakat yayımlayamadığı “*Dadaloğlu, Beyoğlu, Gündeşlioğlu*”⁹ gibi Halk edebiyatının önemli isimlerini inceleme amacının, halkın dilini kullanarak sanat yapan bu öz Türkçe şairlerini yeni nesillere tanıtmak ve Türkçeyi özüne döndürerek yabancı dil istilasını engellemek olduğunu düşünüyorum. 1934 yılında “Cumhuriyet Destanı” adlı eserini yayımlar. Bu eserinde de âdeta Kurtuluş Savaşının bütün macerasını manzum olarak özetler. Yine aynı tarihte “Atatürk” adlı manzum kitabıyla Kurtuluş Savaşının mimarı Büyük Önder Mustafa Kemal Atatürk’ü över ve kitabını ona sunar.

Yayınlanan eserlerinin dışında bir de yayınlamayı düşündüğü fakat ömrünün vefa etmediği eserleri vardır. Bu eserleri de onun amaçlarından biri olan Türkçenin geliştirilmesi gayesine uygun çalışmalardır. Bu çalışmaların parçalarından bazılarını ailesinden ulaştık. Çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde bunların bazılarını inceleyeceğiz.

Görüldüğü gibi İshak Refet Işıtman sanatını da ömrü gibi yurdu için feda etmiştir. Edebiyat alanındaki bütün çalışmaları ya Türklüğün ya Türkçenin yüceltilmesi içindir. Dolayısıyla İ. Refet Bey’e bir Türk, Türkçe ve Türkiye âşığı diyebiliriz.

Manzum eserlerine şekil yönünden baktığımızda sanat ve sanatçılık kaygısı gütmmediğini görürüz. Halk sanatçılarının yolunu takip eden şairimiz, hecenin çeşitli kalıplarını kullanarak şiirlerini yazmıştır. Şiir çalışması yaptığı metinlerini inceleyince oradaki kafiyei koruma gayretleri dikkatimi çekti. Ancak İ. R. Işıtman’ı esas önemli kılan metinlerinde öz Türkçe kullanma titizliği ve gayretidir. Bütün eserlerinde en çok

⁸ İshak Refet Işıtman, *Dil Kavgası*, Köy Hocası Matbaası, Ankara 1931, s.3.

⁹ M. Behçet Yazar, “Edebiyatçılarımızı Tanıyalım, İshak Refet Işıtman”, *Yedigün mecmuası*, 14.11.1939, sene 7, n.349, c.14.

dikkat ettiği husus Osmanlıca olan sözcüklere Türkçe sözcük bulma işidir. Türkçenin özleşmesi hususunda köşe taşı olan isimlerden biri olan Nurullah Ataç gibi Işıtman da dil konusundaki çalışmalarının ve eserlerinin merkezine öz Türkçeyi oturtmuştur.

İshak Refet Işıtman'ın en önemli özelliklerinden biri de samimiyetidir. Evet eserlerinde sanat kaygısı gütmemiştir, hatta döneminde öne çıkan sanatçılara göre başarısız da sayılabilir; ancak duygularında ve fikirlerinde samimidir. Eserlerini ve hayatını paralel olarak incelediğimizde yaşadığını yazmış, yazdığını yaşamış; memleket ve Türkçe sevdalı bir aydınımızdır. Kurtuluş Savaşı gibi büyük bir hadiseyi yaşamış, bizzat bu mücadele için ter dökmüş biri olarak; samimiyeti ve hiç dinmeyen Türklük heyecanı ile İshak Refet Işıtman oldukça başarılıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

ESERLERİ

A) Yayınlanan Eserleri:

1. Gaziantebe Selam (Şiir), Ankara 1921.
2. Dil Kavgası (Dil Yazıları), Ankara 1931.
3. Türkçe İçin Bir Konferans(Dil Üzerine), Kütahya 1932.
4. Ana Dilden Derlemeler (Lügat), Ankara 1932.
5. Ne Mutlu Bana ki: Türk Yaratıldım (Şiir), Ankara 1933.
6. Karacaoğlu (İnceleme), Ankara 1933.
7. Cumhuriyet Destanı (Şiir), Ankara 1934.
8. Atatürk (Şiir), Ankara 1935.

B) Yayınlanmayan Eserleri*:

1. Atalar Sözü (Ata Sözleri)
2. Birkaç Günlük İzler (Hatıralar)
3. Işıklar, Gölgele (Şiir)
4. Armağan (Manzum Masallar)
5. Eski Yolda (Şiir)
6. Dadaloğlu (İnceleme)
7. Beyoğlu (İnceleme)
8. Gündeşlioğlu (İnceleme)
9. Ana Dil (Lügat)

Bu bölümde İshak Refet İşıtman'ın eserlerini teker teker incelemeye başlayacağım. Bu incelemelerde eserlerini dört ana başlığa ayırarak sunacağız. Birinci kısımda şiirlerinden oluşan eserler olacak. Ayrıca yayınlanmamış ve ailesinden temin ettiğimiz bazı manzum parçaları da bu kısmın sonunda vereceğiz. İkinci kısım yazarın dil üzerine yaptığı çalışmaları içerecek. Üçüncü kısım basında çıkan yazı ve şiirlerini; dördüncü bölüm de ise basında İshak Refet İşıtman hakkında çıkan yazılardan oluşacak.

* M. Behçet Yazar, "Edebiyatçılarımızı Tanıyalım, İshak Refet İşıtman", *Yedigün mecmuası*, 14.11.1939, sene 7, n.349, c.14.

2.1 ŞİİR KİTAPLARI

2.1.1 Gaziantebe Selam

İshak Refet Işıtman'ın ilk eseri olan “Gazianteb’e Selam”^{*} adlı kitap manzum eserleri içerir. Araştırmalarımda Refet Bey’den bahseden bütün belgelerde “Gazianteb’e Selam” adlı eser anılıyordu; fakat kitabın kendisine ulaşamadık. Bu kitap hakkında elimizdeki tek bilgi Mehmet Behçet Yazar’ın^{**} “*Edebiyatçıları Tanıyalım: İshak Refet Işıtman*”¹¹ adlı yazısındaki kısa bilgidir: “Şair İshak Refet “Gazianteb’e Selam” adlı kitabında, doğduğu şehre olan derin bağlılığını asil bir ruhla ve heyecanla terennüm etmektedir.”

2.1.2 Ne Mutlu Bana ki: Türk Yaratıldım

Kitaba , “Ne Mutlu Bana”¹² (1922) başlıklı şiiriyle başlıyor yazarımız:

Ne mutlu bana ki Türk yaratıldım;
Gönlümün en yüksek gururudur bu..
Ne esir edildim, ne de satıldım;
Türk benliği, Türklük şuurudur bu.

Bu gurur, bu şuur dünyalar değer;
Değişmem cihanı verseler eğer!..

Refet Bey bu kısa başlangıçla eserinin Türklük ve Türklüğün en büyük özelliği esaret kabul etmezliğine vurgu yapar ve bu yüksek düşüncenin bağrında dünyaya gelmekten mutlu olduğunu bildirir. Ayrıca gizli bir gönderme de vardır şiirde, şair der ki: Türk olmak bir baht işidir, Yüce Yaratıcı herkese bu mutluluğu bahşetmemiştir.

İkinci şiir “Zafer”¹³ (7 Eylül 1922) adını taşır. Altı dörtlükten oluşan şiirin tamamında Gazi Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde kazanılan büyük zaferin

* Gaziantebe Selam adlı şiir kitabı için Milli Kütüphane, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Gaziantep İlhalk kütüphanesi, TDK’nin kütüphanesi ve arşivi, TBMM Kütüphanesi, İnternet üzerinden İstanbul ve Bursa’daki bütün kütüphaneler, internet üzerinden İstanbul ve Ankara’daki sahaflar ve ailesinin arşivi araştırılmıştır.

** Şair ve yazar olan M. B. Yazar 1890 yılında Halep’te doğmuş 1980 yılında İstanbul’da ölmüştür. M. B. Yazar Edebiyatçıları Alemi: Edebiyatımızın Unutulan Sımaları adlı eserinde İshak Refet Işıtman’ı da incelemiştir.

¹¹ M. Behçet Yazar, “Edebiyatçılarımızı Tanıyalım, İshak Refet Işıtman”, *Yedigün mecmuası*, 14.11.1939, sene 7, n.349, c.14.

¹² İshak Refet Işıtman , *Ne Mutlu Bana ki: Türk Yaratıldım*, Hakimiyeti Milliye Matbaası, Ankara 1933, s.3.

¹³ Işıtman, *Age.*, s.4

kutlaması ve yüceltilmesi vardır. Şiirin sonunu, İstiklal Marşı'nın "Hangi çılgın bana zincir vuracakmış, şaşarım!" mısrasının meydan okuyan havasıyla getirir:

Sana zincir takmak isterse kalır
Böyle hüsrarlarda... isteğin şan mı,
Şeref mi, ikbal mi?.. Senindir bütün...
Hak güneşi doğdu azminle bu gün..

Üçüncü şiir "Kurtuluş"¹⁴ (1924) ismini taşır. Şiire kara günleri resmederek başlar şair. Özellikle memleketin bu kara havasında kılını kıpırdatmayan, vatanın yağmalanmasına ses çıkarmayanlara sitem eder:

Dışardan üşüşen o düşmanlara hiç
Lüzum bile yoktu; hukûmet en büyük
Bir düşmandı; Millet ona göre bir piç
Ve bir sürü hayvan gibiydi... Ah, bu yük

Şair bu şiiri, "Türk milleti birden silkinip kurtuldu; / O katil çembere düşmanlar tutuldu.." diyerek zaferle bitirmiştir. Daha sonra aynı başlık altında şiirin ikinci bölümü olarak oluşturduğu beş dörtlükte doğmamış Türk çocuklarına seslenerek Kurtuluş savaşında yaşananların asla unutulmamasını salıklar.

Şairimiz yukarıdaki şiirlerle esere bir giriş yapmıştır. Daha sonra eserine dört ana başlıkla devam eder. Bunlar: Kara Günler, İzmir'in Eşiğinde, Gazi Yurdumun Gazilerine, Çankaya isimlerini taşır.

¹⁴ Işıtman, Age., s.6.

2.1.2.1 Kara günler

Bu bölüm, Gelibolu'dan çekilirken (Gelibolu 1918), And (Tekirdağı 1918), Fırtınadan sonra (İstanbul 1918), Günün türküsü (İstanbul 1918), Ey genç (Ayntap, 18 Şubat 1919), Rüzgar benden selam söyle...(Malatya-Köstendağı: 26 Şubat 1919), Kan ve ateş (Sivas: 9 Mart 1919), Ağla gözüm, bağrım yan (Kütahya: 27 Mayıs 1919), Cevap (Kütahya: 9 Ağustos 1919) adlı manzumeleri içerir.

Şair “Gelibolu'dan çekilirken”¹⁵ adlı manzumesini Gelibolu'da yazmıştır. Gelibolu'dan çekilen birliklerin oluşturduğu matem havasını yüreğinde hisseden şair âdeta şiirini yazmamış, ağlamıştır:

...

Allahım, ne idik, ne olduk...yazık!..

Şu mel'un küreyi parçala artık

Doğmasın istemem yıldız, ay, güneş;

Dökülsün hepsi de olsun bir ateş;

Acı neş'elerle kavursun beni;

Zulmet fezasına Savursu beni:

O zulmet fezasında kalayım;

Öten baykuşlardan haber alayım...

...

Yurdum yanıyordu, ben üşüyordum;

Kah koşmakta idim, kah düşüyordum..

...

Titredim, irkildim, yandım özümnden;

Beynim akıyordu sanki gözümnden!..

Mısralarda görüldüğü gibi yazarımız Gelibolu'ya ağıt yazmıştır. Oldukça umutsuzdur. Şiiri sonunu iki dörtlükle bitiren şairimiz Türk milletinin şanlı tarihini imdada çağırır; fakat sonra yine vazgeçer ve umutsuzluk duygusuna davet eder milletini:

¹⁵ Işıtman, Age., s.13.

Çanakkalede, Irak'ta, Kafkasya'da, Galiçyada
 Şehnameler yaratarak mu'cizeler gösteren ey
 Büyük ordu... En mukaddes toprakların kaldı yada!..
 Rabbim, kurut bu dilimi... Ey Türk ağla, karalar gey..

Şair, And¹⁶ başlıklı şiirinde, tüm vatan evlatları gibi dönmemeye yemin etmektedir. Şiirin tamamında şair, Türk milletinin çaresizlik kabuğunu kırarak küllerinden yeniden doğacağına ve geçmişinde olduğu gibi olmazları başarıp yeni bir destan yazacağına and içer:

Gidiyoruz, geleceğiz...
 Biz bu yolda öleceğiz..
 Dağlar gibi düşman olsa,
 Ferhat olup deleceğiz..
 ...

Gidiyoruz , geleceğiz;
 Biz bu yolda öleceğiz;
 Bu da başka Ergenekon...
 Dağlar olsa deleceğiz..

Ayrıca şair, Türk milletinin yeminini tarihte zoru başardığı bazı olaylara göndermeler yaparak hem Türk milletine cesaret vermek hem de düşmana korku salmak istemektedir. Ferhat sevdası için koca dağı delmiştir, Ergenekon destanında Türk milleti demir dağı eritmiştir; şimdi neden düşmanı yurttan kovmasın, hem de savaşımaya değil ölmeye gelen evlatlarla.

Fırtınadan Sonra¹⁷ başlıklı şiirde şair, tabiatla vatanın o anki durumu arasında bir benzerlik kurar:

Bulutlar dağıldı; yağmur kesildi;
 Güneş uykusundan uyandı, güldü;
 İpekli bir kanat sisleri sildi;
 Ağaçlardan yere elmas döküldü..

Demin neydi, şimdi ne oldu bilmem?..
 Yıldırım, bora, kar, yağmur ve dolu..

¹⁶ Işıtman, Age., s.16.

¹⁷ Işıtman, Age., s.19.

Bu kara korkudan titrerken âlem,
Bakın şimdi her yer sevinçle dolu..

Tabiattaki karanlık havanın yerini aydınlıklar aldığı gibi vatanın da aydınlıklara kavuşacağını ümidini taşır şairimiz:

Yarın bu gökler de sisleri koğar;
Türklüğün kalbinde güneşler doğar..
O kalp sensin ey genç, sakın durma, koş!..

Bu ümit vatan bağrında yetişen gençliktir. Son üçlükte ise vatan evladını göreve çağıran şair, vatanın o anki durumunun kötü olan fotoğrafını da gençliğin eline verir:

Gelinler ah çeker, kızlar yaş döğer;
Öksüzler yalvarır, boynunu bükerek;
Köyler ıssız, harap... Tarlalar bomboş...

Günün Türküsü ¹⁸başlığını kullandığı şiirinde şair kara günlerin resmini çıkarmaya devam eder ve bu resmi Türk edebiyatının en çok kullanılan gül-bülbül ve sümbül sembolleriyle anlatır:

Neş'esi yok hiçbir gönlün;
Boynu bükük bak sümbülün;
Matemi var hasta gülün;
Bülbül inler duzağında..

Daha sonra bu geleneksel mazmunlar devam eder: Aşık-maşuk, zülûf. Ayrıca buradaki mısralarında çok bilinen bir halk türküsünün havasını vermiştir: Gülen az, gülen az / Ağlayan çok gülen az.

Boyunlarda ağır bir tok;
Gülen yoktur; ağlayan çok;
Aşıkların ma'suku yok,
Hasret coşan kucağında..

Çılgın rüzgâr, deli rüzgâr;
Uyuyorsa daha o yar,
Git zülfünü et tarumar;
Güller açsın yanağında...

¹⁸ Işıtman, Age., s.21.

Ey Genç¹⁹ adlı şiirde şair, memleketin her karışındaki perişan durumu anlattıktan sonra gençliği göreve çağırır:

Ey genç, ey genç sönen yıldız çok oldu!..

Karanlıktan Türklük ruhu boğuldu..

Çalış, bağır uyuyanlar uyansın;

Al bayrağın yine göğe dayansın...

Rüzgar Benden Selam Söyle...²⁰ adlı manzumede şair, çoktan dönmek üzere vazifeyi kabul etmiştir. Hürriyet, vatan ve millet uğruna sevinçle ölüme giden şair ardından da rüzgarla memleketin dağlarına, bağlarına, anasına selam gönderir:

...

Düşmanlara tutulub da esirlikle sürünmeden,

Varsın beni parçasın vatanımın sırtlanları!..

Rüzgâr, rüzgâr... Selam söyle o ruyalı ufuklara;

Gözyaşları hiç dinmeyen anamı da sor ve ara,

Deki: oğlun tutulmadı, arkasından koşanları,

Gerilerde bırakarak geçti, gitti mes'ut ve şen..

Rüzgâr, rüzgâr... Git ve uğra ayntabımın dağlarına;

Can evimden selâm söyle veyran olan bağlarına ...

Kan ve Ateş²¹ adlı şiire “Ey öksüz, kimsesiz, garip milletim” mısrasıyla başlayan şair, Atatürk'ün “Türk'ün Türk'ten başka dostu yoktur.” düşüncesini milletine hatırlattıktan sonra bağrındaki Türklük ateşini söndürmeye çalışan düşmana dikkat çeker ve ateşin asla sönmeyeceğini vurgular:

...

O kan hiç kurumaz, o ateş sönmez;

Türk soyu bahtını döndürür, dönmez...

Ağla gözüm, bağrım yan²² şiirinde şair, memleketin halini resmederek bu hale ağlayıp yanmaya devam eder.

¹⁹ Işıtman, Age., s.23.

²⁰ Işıtman, Age., s.25.

²¹ Işıtman, Age., s.28.

²² Işıtman, Age., s.30.

Kara Günler adlı bölümün son şiiri Cevap'ta²³ “Bir arkadaşın mektubuna” notuyla başlar ve vatanın içinde bulunduğu durumda sözlerin kafi gelmediğini, bu nedenle söylenecek bir şey olmadığını arkadaşına söylerken aslında vatanın çaresiz durumunu da anlatmış olur. Şairin kolu kanadı kırıktır, tıpkı vatani gibi:

İshak ne yazar,
Yazacak ne var?..
Yağdı başlara,
Felaketli kar...

Saklamak çetin;
Yaralar derin;
Benim Ayntab'ım,
Senin İzmir'in...

Affet kardaşım;
Dönüyor başım;
Bir yığın toprak,
Yahut bir taşım...

Şair, Yukarıda da görüldüğü gibi “Kara Günler” ismini verdiği birinci bölümde memleketin içinde bulunduğu kötü durumu anlatmıştır. Bu bölüm ismi gibi kara tablolar şeklinde çizilse de şiirlerin tamamında derinden derine hissedilen bir umut ışığı, milletin bu durumundan da kurtulacağına olan inanç vardır.

2.1.2.2 İzmir'in Eşiğinde

Bu bölümde şair, memleketin içinde bulunduğu kötü durumu anlatmaya devam ediyor. Kurtuluş tarihinde İstanbul'dan sonra İzmir'in işgali vatan toprağında büyük üzüntüye sebep olmuştur. Şair de İzmir'in işgalinden yola çıkarak duygusal bir anlatımla yine vatanın içinde bulunduğu kötü durumu anlatmaya devam eder. Bu bölümde şair, şu başlıklar altında şiirlerini yazmıştır: “İzmir'in eşiğinde (Dağmarmara: 2 Mart 1920), Müfrezemin türküsü (Keles: 9 İlkteşrin 1919), Baskın (Bozdağ: 3 Şubat 1920), Pompei ve Aydın, Akınlarda (Dağmarmara: 18 Şubat 1920), Dağlar (Bozdağ-

²³ Işıtman, Age., s.32.

Gölcük: 27 Şubat 1920), Ozan yayla Bozdağ-Ozan yayla: 7 Mart 1920, Bir Türk mezarında (Alaşehir: 15 Mart 1920), Mestan Efenin ölümü (Eşme-Ağıllı boğaz: 28 Haziran 1920), Sakaryada kan köpürdü (18 Eylül 1921)”.

İzmir’in eşiğinde²⁴ adlı şiirle bu bölüme başlayan şair, gönüllü müfrezesiyle savaştığı İzmir çevresinde ve yüreğinde taşıdığı Antep’in durumu onu derinden etkilemektedir:

Her gün ayrı bir gamla bütün bir kış, bir bahar,
Gül kokan eşiğinde süründüm, durdum İzmir!..
Sen karşımda ağlarsın, Ayntap gözümde uçar;
Sızlayan yüreğime ne dağlar vurdum İzmir!..

Bu bölümün ikinci şiiri Müfrezemin Türküsü²⁵ şairin kendisine ait değildir. Şiire şöyle bir not düşmüştür: “Türkünün aslı müfrezemin neferlerinden Emetli Koca Mustafa’nındır.”. Bu açıklamadan da anlaşılacağı üzere şair, bu türküyü düzenlemiş ve kitabına almıştır. Şiir Türkü türünün özellikleriyle oluşturulmuştur. Türkünün tamamında vatanın hâline bir ağıt havası vardır:

Nolmuş bu dağlara, nolmuş?
Çiçekleri bütün solmuş...
Gökçen Efe şehit olmuş;
Analar kara bağlasın...
Yavuklu kızlar ağlasın!..

Yukarıda yazdığımız son iki mısra nakarat olarak kullanılmıştır. Ayrıca türkü, İshak Refet Işıtman’ın oluşturduğu gönüllü müfrezenin türküsü gibi yazıldığı için müfrezeye ilgili bilgilere de rastlıyoruz: Gökçen Efe, müfreze de savaşan ve türkünün yazıldığı dönemde (Keles cephesi, 1919) şehit düşen bir nefer. Şimşek, İshak Bey’in atına verdiği isim. Kızılalma, İshak bey’in kurduğu müfrezinin adı.

Şair şiirlerine Baskın²⁶ adlı şiirle devam eder. Bu şiir kara günlerin ortasında Yunanlılara yapılan başarılı bir baskının verdiği olumlu havayı yansıtır. Şair kurtuluş ve hatta ilerisi için çok umutlanmıştır. Bu yolda coşkuyla “Bir Türk dünyaya bedeldir.” Sözünü hatırlatan mısralar yazmıştır:

Bir yumrukta kaçır yunan dediğin;

²⁴ Işıtman, Age., s.37.

²⁵ Işıtman, Age., s.39.

²⁶ Işıtman, Age., s.41.

Dün geceki baskın işte şahidi...
 Bizim kızanlardır aslan dediğin;
 Kırk Türk'e bin Urum amanın!.. dedi...

Şimdi yardımınla ne mucizeler
 Gösterir... Ve daha neler yapacak?..
 Bu gün Yunanlılar vatanda gezer;
 Yarın bir Avrupa Türk'e tapacak...

Pompei ve Aydın²⁷ adlı şiirinde şairimiz tarihte yapılan çirkin işlerden dolayı cezalandırıldığına inanılan Roma İmparatorluğuna ait zevk ve eğlence şehri Pompei'nin cezalandırılmış ve perişan hâliyle yağmalanan Aydın arasında bağlantı kurar. Şairimizin bağlantı kurduğu taraf Pompei halkıyla Yunanlıların Aydın'da yaptıklarıdır:

Sende böyle oldun zavallı Aydın!..
 Senin de başına binbir felâket
 Sağnak gibi yağdı... altın ve kadın
 Sevdası seni de yaktı nihayet..

Bir çocuğun yok mu acıyan, yanan?
 Eşiğinde bekler o hırsız Yunan...
 Aydın bir yığın kül, bir boğuk figan!..
 Veh, kimsesiz belde, öksüz memleket..

Saçını yolarlar altın sandılar;
 Çaldılar, çarptılar, zift boyandılar;
 Canavarlar gibi kana kandılar...
 Bunun da hesabı sorulur elbet...

Şairimiz Yunanlıların yaptığı çirkinliği kuvvetli bir mazmunla anlatmak istemiştir; fakat yine de ortada yanlış anlaşılmaya meydan verecek bir durum söz konusudur. İkinci bir mana olarak Aydın şehri, sanki Pompei'deki halk gibi bu cezayı hak ediyordu düşüncesi çıkabilir. Düşünce yapısını bildiğimiz İshak Refet Bey'in bunu

²⁷ Işıtman, Age., s.44.

kastetmediğini anlayabiliriz; ancak, yine de bu mazmun okuyucuyu yanlış düşüncelere götürebilir.

Akınlarda²⁸ şiirinde şair artık coşmuştur. Şiiri marş havasında kurgulayan şairimiz, hızla düşman üzerine hücum eden akıncıların havasını şiire yedirebilmiştir. Hem şair öyle bir akına kalkmıştır ki canını bile gözden çıkarmıştır. Onun sadece bir hedefi var, o da düşmanı yurttan kovmaktır:

Koç yiğitler aştık karlı dağları;
Bizlere yol veren dağlar öğünsün.
İşte Bayındır'ın yosma bağları;
Ölürsek ölelim sağlar öğünsün!..

...

Vurun koç yiğitler, durmadan vurun...
Vurun, yakın; yıkın, kasıp kavurun...
Kahbenin külünü göğe savurun!..
Ölse de gam değil sağlar öğünsün..

Dağlar²⁹ şiiriyle şairimiz memleketin dağlarıyla dertleşir. Halk şiirinin koşma türünde ve yedili hece ölçüsüyle kaleme aldığı şiirde şair halk şiirinin havasını tamamen yakalayabilmiştir:

Dağlar, boyalı dağlar
Başı oyalı dağlar;
İzmir'den var mı haber,
Yalçın kayalı dağlar?..

Ozan yayla³⁰ adlı şiirinde de şairimiz Dağlar şiirine benzer havayı devam ettirerek memleketin bir bölgesi olan Ozan yayla ile dertleşmeye devam eder. Ozan yayla bölgesinde yazılan bu şiir ile şair hem Ozan yayla'nın hem de memleketin kara günlerini anlatmıştır:

Benzer selin göz yaşına;
Öksüz müsün tek başına?
Ağı katılmış aşına..
Bu tasadan çökmüş belin!..

²⁸ Işıtman, Age., s.47.

²⁹ Işıtman, Age., s.49.

³⁰ Işıtman, Age., s.51.

Bir Türk mezarında³¹ adlı şiirle şairimiz, bu defa, bir Türk'ün mezarıyla dertleşmeye devam ediyor. Şair, meleklerin başında nöbet beklediği, taşlarında yosunların çıktığı ve etrafı çiçeklerle sarılı bir mezarı tasvir ederek başlar. Daha sonra mezarı “Ayağının tozuna hökümdarlar sürünmüş” mısrasıyla yücelten şair devamında “Nerde kaldı o günler” mısrasıyla Türk milletinin şanlı geçmişine göndermede bulunur. Daha sonra da bir zamanlar Dünya'nın her tarafına uzanan adaletiyle şanlı geçmişimizi mezar mazmunuyla anlatır:

Afrika'da gölgesi; Avrupa'da bir eli;

Hürmet sana ey mezar, ey Türklüğün heykeli...

Daha sonra ataların bırakmış olduğu mirasa sahip çıkamadıklarını belirten mısralardan sonra, mezarı (şanlı atalarımızı) tekrar göreve çağırır:

Bari sen kalk ey mezar,

Bak yurdunda yangın var...

Mestan Efenin ölümü³² adlı şiirde şair, Mestan Efe'nin vurulmasından duyulan üzüntüyle beraber Eşme yöresinin Ağıllı boğaz mevkinde meydana gelen üzücü olaylar üzerine tan yıldızı ile dertleşmektedir. Şair, Mestan Efe'nin kim olduğu hakkında bir bilgi vermiyor. Şair, şiire Mestan Efe'nin vurulduğu haberini alarak başlar; fakat kuş olup uçamadığı için bu haberin doğru olup olmadığını bilmemektedir ve bu konuda tan yıldızından yardım ister:

...

Tan yıldızı, yana yana

Yalvarırım bir haber al;

Ölmüş ise yere alçal;

Alnından öp; toprağına ışıklar sal...

Mestan Efe'nin haberini alamadığı için çaresiz olan şair, içindeki bu duyguyla çevresinin havasını da aksettirir:

Şu ağıllı boğaz dile

Gelse de bir söyleseydi;

Şimdi nedir, önce neydi?..

İnsan böyle bile bile

Aldanıyor;

³¹ Işıtman, Age., s.53.

³² Işıtman, Age., s.55.

Ve kanıyor!..
 Sinirlerim nasırlaştı;
 Düşünüşüm kökten şaştı;
 Sanki beynim işlemiyor...
 Gözümde yaş, içimde kor..

Bu mısraların peşinden bütün bunların bir biteceğini ve bir masal gibi anlatılacağını söylüyor. Tahmin ediyoruz ki şair, “masal” sözünü gelecek nesillerin yaşanan bu olağanüstü olayları pek umursamayacağını düşündüğü için kullanmıştır. Şair, şiirin sonunu da ağlayarak hatta kendisi gibi hassas ruhları ağlatarak bitirir:

İşte kıp kırmızı
 Bir şafak söküyor..
 İshak dinle:
 İshaklar seninle
 Göz yaşı döküyor..

Sakaryada kan köpürdü³³ şiiriyle Türk edebiyatının en çok işlenen Sakarya Meydan Muharebesi’nde Türk milletinin tekrar dirilişini anlatmıştır. Sakarya Savaşına kadar bütün düşmanlar Türklerin artık bittiğini sanmaktadır; ancak şair, Türk milletinin kanlarının içinden tekrar doğduğunu söyleyerek Avrupa’ya meydan okur:

Bir Güneştir Türk tarihi karalanmaz;
 Hey Avrupa, kazıyorsan boyunca kaz!..
 Durma kalem bu destanı hürmetle yaz;
 Bütün Dünya Türkü ünle, şanla andı;
 Sakaryada kan köpürdü, kan çalkalandı...

2.1.2.3 Gazi Yurdunun Gazilerine

Bu bölümde bulunan şiirler şunlardır: “Gazi yurdunun gazilerine (Maraş: 27 İlkteşrin 1920), İsimsiz bir şiir (9 sonteşrin 1920), Hürriyet Fransasına (27 Sonteşrin 1920), Aziz yurda hasret (18 Sonkânun 1921), Ağıt (Maraş:9 Şubat 1921), Yurda kavuşurken, Şehit Şahin Bey, Şehitlik.

³³ Işıtman, Age., s.60.

Bu bölümün ilk şiiri olan Gazi yurdumun gazilerine³⁴ de Türklüğün aziz yıldızı sönmesin diye tüm vatanın gazilerini göreve çağırır:

Düşmanlar çiğnerse kadını, kızı;
Türkün yüreğine dolmaz mı sızı?..
Sokmayın Ayntaba şu Fransız,
Sönmesin Türklüğün aziz yıldızı..

Sonra başlığı olmayan; fakat Gazi yurdumun gazilerine şiirinin devamı olduğu anlaşılan üç dörtlülle devam eder. Bu şiirde de vatan evlatlarını göreve çağırır ve görev o kadar kutsaldır ki: “O tarihi Tanrı bile kıskanarak korumuştur.”; görev o kadar kutsaldır ki semalarda şehitler, yerde anaların gözyaşı, bütün vatan beklemektedir kurtuluşu.

İkinci şiir Hürriyet Fransasına³⁵ adını taşır. Şiire vatanın kötü durumunu tasvir ederek başlayan şair sonra Dünyaya hürriyet dağıttığı söylenen Fransa’ya ve Avrupa’ya hesap sorar:

...
Bir açık şehre böyle alçakça kim saldırır?..
Tarihte görülmüş mü bu kadar iğrenç zulüm?..
Avrupa neredesin, kulaklar neden sağır?..
Adalet sizlere mi, Türkün mü yalnız ölüm?

Haniya vicdan deye, insanlık deye öten
Yalancı ağızların, kin kusan kalemlerin?..
Hürriyet Fransası, bu zulüm söyle neden?..
Burada ne işin var?.. Sorarım uzun, derin:

Hesabını soran yazar sonrasında meydan okur ve düşmanların boşuna ümitlendiklerini söyler:

Burayı Afrika mı sanırsın?.. aldanma, git!..
Burası Türk elinin aşılmaz bir dağıdır..
Üstünde yaşayanlar –hep kahraman, hep yiğit-
Gün gelir orduları parçalar ve dağıtır..

³⁴ Işıtman, Age., s.65.

³⁵ Işıtman, Age., s.69.

Aziz yurda hasret³⁶ şiiriyle yazar mücadele günlerindeki ince bir yaraya “Aziz yurt, hasretiz, hasretiz sana... / Suyundan içeydik ah... kana, kana!..” nakaratıyla parmak basar. Neden hasretiz demiştir, vatandan ayrı bir yerde mi savaşıyorlardı? Hayır; ancak vatanın cefasını çeken bu yüce kurtuluş gönüllülerinin çoğu sefasını sürmeden ebedi âleme göçmüştür. İşte bu şiir onların hasret türküsüdür:

Aziz yurt, hasretiz yıllardanberi...

Ne zaman saracak bizi kucağın?..

Gezeriz çevrende ileri, geri;

Aylardır tütmeyor hiçbir ocağın!..

Ağıt³⁷ şiiri Gaziantep’in düşmesine yazılmış bir manzumedir. Refet Bey “kendisini şair yapan” Antep’in düşmesiyle birlikte âdeta düşmüştür. Şairin yarası öylesine sızlar ki çoğu mısrada Allah’a isyan derecesine yaklaştığını görürüz. “Göklere açtığım eller alçaldı, Belki bu âkıbetten Allah bile utandı!.., Rabbim bu eleminden ölüm kolaydır, Bu günler için mi yarattın bizi?..” gibi mısralarda şair, dayanmanın son haddine ulaştığını belli ediyor. Bu duygu vatanın sızısını yüreğinde hisseden dönem şairlerinde ortak duygudur, diyebiliriz. Memleketin o dönemki perişan hâlini yansıtan şairlerden biri olan Mehmet Akif Ersoy da duygularının sıkıştığı noktalarda isyan sınırlarını zorlamıştır: “Allah’ım çok bunaldım, nerde nûrun? Nerde bağışlayıcılığın? / Yıkandım bir ömürdür döktüğüm yaşlarla, yetmez mi?(Safahat- Gölgele, Hicran)” İşte bu duygular sağlam imana sahip yüreklerin memleketin yıkıntıları arasındaki dayanılmaz feryadıdır.

Zerre zerre ayrılarak

Küller gibi uçup gitsek;

“Ayntab!” diye haykıracak

Her zerremiz yok şüphe, şek..

Bütün şiir boyunca yüreğindeki derin ahı terennüm eden şair, şiirin sonunda birden uyanır ve ağlamak, yas tutmak için çağırdığı hemşerilerini kurtuluşa çağırır. Şiiri yaşlarla, karalarla bitirmek istemeyen şair, kurtuluş kahramanları gibi en zor zamanlarda bile dik durmasını bilmektedir:

Ey hemşeri, sakın, ağlamak günah,

Kafalar ve kollar sağlam dururken..

³⁶ Işıtman, Age., s.72.

³⁷ Işıtman, Age., s.75.

Ne fayda edecek böyle ahu vah?..

Kalplerde intikam hissi vururken,

Sen çalış ve uğraş, Ayntap bizimdir;

Tarihe sor, öğren milletin kimdir?..

Yurda kavuşurken³⁸ şiiri, Ağıt şiirinin kasvetli havasını dağıtır. Antep kurtulmuştur ve şair bayram havasında doğduğu şehri kucaklar:

İşte gül renkli topraklar; işte bağlar ve yamaçlar;

İşte Çatalkoz, kavaklık... Ve işte İncilipunar...

Atım, oradan bir su iç; O suda parmaklar donar!..

Gelin Ayntabın nur dolmuş köşesine, bucağına;

Kurban olayım taşına, ağacına, toprağına...

Şahin Bey* Antep'in kurtuluşuna kendini adanmış kumandanlardan biridir. Şehit Şahin Bey³⁹ şiiriyle şairimiz onun anısına saygı duruşunda bulunur: "Ölümler, elemeler kahretse beni, / Şahin Bey, Şahin Bey... unutmam seni..."

Şehitlik⁴⁰ adını verdiği şiirinde de şair, şehitlere seslenir. Bu şiire İshak Bey Antepli Şair Şerif'in** bir beşliğiyle başlar:

Kavaklığın şirazesini bozuldu;

Fındıklıya kara yazı yazıldı;

Camilere şehit kabri kazıldı...

Nerde benim mor sümbüllü bağlarım?..

Ah çekerim; Ayntap!.. der de ağlarım!

Bu beşliğin, şehitlere yazılmış bir şiirden çok Antep'e yazılmış bir ağıt niteliği taşıdığı için, önceki Ağıt şiirinin başına eklenmesi daha isabetli olurdu diye düşünüyoruz.

Şair şehitlerin mezarlarını seyrederken onlara gereken değeri verememekten sıkıntılıdır. Yurdun evlatları gibi mezarlarda yetim görüntüsü vermektedir. Şair,

³⁸ Işıtman, Age., s.82.

* Asıl adı Mehmet Sait'tir. Atatürk'ün emir ve direktifleriyle Antep'te kurulmuş olan Müdafai Hukuk Cemiyeti'nin isteğiyle Şahin Bey Kilis yolu üzerinde Kuvva-i Milliye Kumandanlığı görevini üstlenmiştir. <http://www.sahinbeymuftulugu.gov.tr> ,tarih: 21.06.2010, saat: 15.51.

³⁹ Işıtman, Age., s.84.

⁴⁰ Işıtman, Age., s.86.

** Hece vezniyle şiirler yazmış içli bir halk şairidir. Antep Savaşı'nda yazdığı ağıdı ünlüdür. <http://tr.wikipedia.org> , Erişim tarih: 21.06.2010, saat:16.00.

emanete sahip olamamanın sıkıntısını yüreğinde hissederek üzülür ve adeta onlardan utanarak her lüksü kendine fazla görür:

Kırık, yosunlu bir taş bile yok başınızda;
 Ey yurdun şehitleri, ey azizler alayı!..
 Uğunup durmaktayım; ağlarım karşınızda...
 Siz bir yıgın toprakken ben nedeyim sarayı!..

2.1.2.4 Çankaya

Bu bölümde şu şiirler yer alır: Çankaya (Ankara: 9 Mart 1928), Altın yurt (Adana 1923), Van Gölü (Van: 9 Eylül 1925), Van çocuklarının türküsü (Van: 3 Eylül 1925), Yaganç (16 Haziran 1926), Yanık yurdumu boğan sel (Sivas 1924), Bitlis dağları (Bitlis 1925), Meriçle başbaşa (Edirne 1928), Dicle (Diyarbakir 1926), Türk dili kurtulurken, Gürbüzlerin türküsü (Ankara 1929).

Bu bölümün ilk şiiri olan Çankaya⁴¹ adlı şiirde, şair, yeni nesle seslenmiştir. Memleketi bu günlere taşıyanların ruhunu anlatmıştır. Zira memleket artık kara günleri geride bırakmıştır. Dolayısıyla artık gün memleketi kanlarıyla imar edenlerin karşısında saygıyla, minnetle eğilme, düşmanların karşısında ise kararlı ve gururlu durma günüdür. Şair yeni nesle geçmişi anlatır. İlk hatırlattığı Türk ‘ün asla ölmeyeceği düşüncesidir. Zira kurtuluş harbinde bütün dünya hatta memleketin içinde olan; fakat Türk kanı taşımayanlar bile Türklüğün bittiğine inandığı bir anda o tekrar mucizesini göstermiş ve herkesi şaşırtmıştır. Şiirin bu kısmında kurtuluş mucizesinin asıl mimarı Mustafa Kemal’in sesi yükselir: “Türk milleti ölmedi, ölmez!..” Bu ses Türk milletine iman vermiştir. Bu bölümden sonra Atatürk’e övgüler yer alır. Atatürk’ü bildiği bütün değerlere benzeterek yüceltmeye çalışan yazarımız, en sonunda bu şekilde kendini birilerine benzetmeye çalışanlara verdiği tarihi cevabı hatırlatır: “Biz bize benzeriz.”. Daha sonra da en güzel benzetmeyi bulur şair:

O Türklüğe benzer, yeri kalbimizde;
 Onun kalbindeyiz şüphesiz biz de...
 Millet onun, o milletin timsali;
 Türklükten başka şeye benzemez hiçbir hali..

⁴¹ Işıtman, Age., s.91.

Bütün bu söylediklerini şair Türk çocuklarına anlatarak onların hangi miras üstünde dünyaya geldiklerini hatırlatır ve onlara gelecek adına iyi dileklerde bulunur:

Türk çocukları, Türk çocukları;
Anladınız mı neden yüksek, niçin yokarı
Başlarınız ve bakışlarınız?..
Sevininiz, öğününüz;
Bahar olsun bütün kara kışlarınız.
Cennetlere benzesin ömrünüz, gününüz...

Bu bölümün ikinci şiiri Altın yurt⁴², “Altın yurdun yiğit çocuklarına bayram armağanı..” notuyla başlayan şair eski günlerin yadıyla devam eder:

İhtiyar Toros’un yamaçlarından,
Altın yurda hazin, hazin bakardım;
Mes’ut yuvalarda hep ateş ve kan!..
“Ah... Biraz teselli, bir parça yardım!..”

Daha sonra vatan kucağında rüyaya dalar şair; ancak bu rüya uyanık görülen bir rüyadır. Şair vatani görmek istediği gibi tasvir etmeye başlar. Mısralarda güzel hayallerin manzarasıyla kendinden geçmiş hissi veren bölümlerle şair, muhayyel bir âlemde gezdiğini hissettirir:

Yeşil bir nur denizi çalkalanır ovalarda;
Ziya ve nağme coşar gördüğüm yuvalarda..

Tarsus’un çağlayanı periler sarayıdır;
Sular ve kumlar bütün efsane fısıldaşır!..

Bir çok nazlı gölgeler oynar o sularda;
Hayal avcıları var sanırsın pusularda!..

...

Yıldızlar çiçeklere aşk anlatır gibidir;
Bağlardan bahçelerden kahkahalar yükselir..

Dağları uyandıran erguvan bir şafak var;

⁴² Işıtman, Age., s.100.

Ne kokular taşıyor ipek kanatlı rüzgar!...

Zihnini bu hayal âleminde gezdiren şair sonra uyanır ve memleketin gerçek görüntüsüyle karşılaşır:

Bir dilim ekmeğe boyun bükerken...

Ve sonra “Akdeniz Türkmenistanı”

Denilen öksüz yurt kan ve yaş dökerken

Bana bayram!.. Heyhat, o günler hanı?..

Şairimiz bir aralık vatanın eşsiz büyüüne kapılarak bayram havası tatmak isterken henüz toparlanamamış bir memleket görünce kurtuluşa sevinmekten de vazgeçerek vatanın artık eski hâlinde olmadığını ve sevinmenin de mümkün olmadığını bildirir.

Van Gölü⁴³ şiirinde şair kendi ruh hâlini tabiatla (Van Gölü ve çevresi) birleştirmiştir. Şiire; dalgaların gelip sahille buluşmalarını, sevişmelerini tasvir ederek başlar. Şair, suların da kendi gibi yüreklerinde sevda şiirleri taşıdığından emindir:

Sahiller dantelalı;

Hayır, bir oyalı

Mavi tül gibidir..

Dalgalar gelir;

Yükselir;

Öper..

Eğer,

Suların dilleri

Anlaşılsaydı ne derin, ne yanık

Şiirler duyardık..

Şair sonra uzaklardaki turnaları bu çerçeveye dahil eder. Bu turnalara şair içinde öksüz kalan duygularını yükler. Sonra şiire pamuk elleri ve yeşil gözleriyle içi yakan biri girer. Bu sevgili olmalı ve şairin bu ruh haliyle birlikte gölünde ruh hali değişir:

Uzakta, enginlerde

Bir

Üzülmüş tesbih gibidir

Turnalar!..

⁴³ Işıtman, Age., s.104.

Öksüz emelleri
 Andırır..
 İçim yanar,
 O pamuk elleri
 Ve yeşil gözleri
 Hatırladıkça... Göl sanki ağır, ağır
 Nefes alıyor;
 Göğüs geçiriyor!.. Göl de mi sevdalı?..
 Bir defa sormalı,
 Onun da gönlünde kim bilir kimler var!..
 Nefesleri bazen yarım kalıyor...

Sevgiliyi göle benzeten şair, gölün etrafında bulunan, gezen ne varsa ona sevdalı gibi görmeye başlar; çünkü şairin bütün ufkunu sevdası kaplamıştır, nereye baksa onu görür. Bu duyguda sevene, dünyadaki herkes ve her şey sevgilisine kendi gözüyle bakıyormuş yanılgısını verir.

Şu mahmur dağların başlarındaki kar
 Zambaktan örülmüş çelenklere benzer!..
 Dağlar da sevdalı... hep yakın, uzak
 Gölü kucaklayarak,
 Birbirinden kıskanıyor!..
 İnsan öyle sanıyor..
 Her,
 Ağaç bir gölge halinde sakın...
 Fakat uyanık bir bekçisidir gölün!..
 Dün
 Ayrıldığım o yeşil gözlere ne kadar
 Benzer göldeki şu derin menevişler!..
 Ayrılık bir ok gibi iliklerime işler
 Ve benliğimi yakar..

Şair, son bölümde de sevdasını göle yüklemeye devam eder. Dili olmayan gölün suları bile içinde ne türküler saklar göle dair ve bütün varlık meftundur göle:

Hulâsa, bu göle,

Varlıklar olmuştur köle!..
 Bütün kuşlar, çiçekler bin
 Bir türlü mahluk candan tapınarak
 Üstüne titreşiyor... Ve her şeyde, her yerde
 Ona dair bir söz, bir fısıltı var;
 Sular bile bu kıskançlıkla akar!..
 Eğer bu sözleri
 Anlamak,
 Mümkün olsaydı ne derin, ne yanık
 Türküler duyardık..

Buraya kadar incelediğimiz şiirlerde hep kurtuluş savaşının havasını yansıtan şair, ilk defa bireysel duygulardan hareket ediyor. Şairin bireysel duygularını yansıtmakta başarılı olduğunu bu şiirden anlamış oluyoruz. Özellikle tabiat unsurlarını şiirde başarıyla kullandığını ve duygularını bu tabiat unsurlarına sindirmekte usta olduğunu sezinleyebiliyoruz. Kurtuluş savaşı bu milletin tarihinde bireyselliğin unutulduğu tüm vatanın tek vücut olduğu bir zamandır. Dolayısıyla şairimizde de vatan sevdası ağır basmıştır ve genellikle bu konu çerçevesinde şiirler kaleme almıştır.

Van çocuklarının türküsü⁴⁴ adlı şiirinde şair, Van çocuklarının yerine geçerek yeni kurtarılmış bir vatan toprağına sevgisini belirtir. Zira üzerinde yaşadığımız toprak dünyadaki hiçbir toprağına benzemez. Her karışı kanla, canla yoğrulmuştur. Dolayısıyla her parçasının cevherlerle ölçülemeyecek değeri vardır:

Ey göl, dedelerimin siynende gölgesi var;
 Ey göl seni ne kadar sevsek azdır ne kadar!..

Yaganç⁴⁵ (utanç) şiirinde şair, Atatürk'e İzmir'de suikast planlayanlara nefretini dile getirir. Bu milletin esaretten sıyrılmasının en büyük mimarına bunu reva görenleri tanımlamakta ve anlamakta zorluk çeker ve onları Türk olarak kabul etmez, şair:

Onlar Türklük şöyle dursun, insan değildir!..
 Kim bilir,
 Bir yılanın, bir akrebin soyundan mı?
 İfritlerin hamurundan,
 Cehennemin çamurundan,

⁴⁴ Işıtman, Age., s.108.

⁴⁵ Işıtman, Age., s.110.

Hortlakların tırnağından,
 Kan ve katran ırmağından
 Çıkmış birer hayvan mı?..

Yanık yurdumu boğan sel⁴⁶ adlı şiirde, Gaziantep'i vuran sel felaketinin üstüne şairin yaraları depreşir. Memleketin on yıldır çekmediği sıkıntı kalmamıştır. Bunun üstüne bir de sel gelince şair derin bir üzüntüye kapılır. Ayrıca şiirin belli yerlerinde de vatana gereken değerin verilmediği, şehitlerin çabuk unutulduğu gibi eleştirilerde göze çarpıyor:

İhtiras bürüdü gözlerimizi;
 Bakmadık derdine; Kör, nankör olduk...
 Bir vefa görmedin çocuklarından..
 Her nefesin figan, her tarafın kan!..
 Altın zannettik de saçını yolduk...
 Nasipsiz yurt sakın affetme bizi!..

Bitlis dağları⁴⁷ şiirinde tabiatla baş başa kalan şair, Van Gölü şiirindeki gibi duygularını çevreye aksettirir. Dağları tasvirle şiire başlayan şair, az sonra akşamın çökmesiyle bu güzel manzaraların karanlıklarda görünüşünü tasvirle devam eder:

Karardı Gümüş dere:
 Rü'ya sindi her yere..
 Alçalan hasta hilâl,
 Eridi birdenbire...
 Yıldızlar doğdu suda;
 Sanki dağlar uykuda!..

Daha sonra şairin hicranla örülü duyguları tabiatı kaplar ve giderek derinleşir ve artık dağlardan eser yoktur. Tüm ufku hicran kaplamıştır:

Dağlar kımıldar gibi;
 Elemleri var gibi
 Dağların başucunda
 Yıldızlar ağlar gibi!
 Dağlar nefes alıyor;
 Yıldızlar alçalıyor;

⁴⁶ Işıtman, Age., s.114.

⁴⁷ Işıtman, Age., s.117.

Yıldızlar alçalıyor;
 Suya gölge salıyor..
 Sudaki hârelere,
 Göz daldıkça dalıyor!..
 İçime hicran doldu;
 Dağlar görünmez oldu..

Meriçle başbaşa⁴⁸ şiirinde şair, Trakya bölgesinde bulunan Meriç nehriyle dertleşmesini anlatır. Şairimiz vatan toprağının her parçasıyla öyle bütünleşmiştir ki, hepsiyle dağ, taş, göl, nehir demeden sohbet edip dertleşmektedir. Herhalde kendisiyle beraber bu memleketin başına gelenleri göğüsleyen taşın, toprağın, derenin, gölün kendisini daha iyi anlayacağını düşünmüştür. Şiire geçmişte Meriç’le buluştuğu bir anı anlatarak başlar:

Meriç, bundan on yıl önce,
 Bir gece
 Yine böyle seninle ben,
 Derinden
 Ve yürekten dertleşmiştik;
 Hep dertleri uzun, derin
 Deşmiştik...
 Pek serin,
 Bir geceydi; Ay aydıdı;
 Ve ay bize pek yakındı..

On yıl önce geldiği zaman memleketin durumu haraptır ve şair; Meriç’e, dertlerini anlatmıştır. Şimdi vatan özgürlüğüne kavuşmuştur. Şair de Meriç’e o zor zamanların anısına bir hediye vermek ister:

Meriç, işte hediyeni taşıyorum başımda bak:
 Saçlarımı kaplayan ak..

⁴⁸ Işıtman, Age., s.120.

Dicle⁴⁹ şiirinde şair, üzerine birçok şiir yazılmış Dicle ve Fırat nehirlerini anlatır. Dicle'yi tasvir ederek başlar şiire. Bu öyle bir tasvir ki Dicle âdeta okuyucunun gözünde canlanır da bir insana dönüşür:

Güneş doğacak; Dicle uykusundan uyandı..
 Uykusundan
 Henüz uyanan,
 Güleç ve şen
 Bir kızın gerneşen
 Kollarına benzer..
 Yer, yer
 Diclenin siyresinde kızıl gölgeler yandı;
 Penbeleşti rüzgârlar;
 Güneş doğuyor artık..
 Hele bakın sulara
 Ne renkler kaynaşıyor?
 Acaba renklerin düğünü mü var?..
 İnsan görüp şaşıyor...
 Sanki su perileri gizlenmiş pusularda!

Bu renk cümbüşüyle kurduğu mısralardan sonra Meriç'in coşkun halini de tasvir eden şair, Dicle'nin yolu üzerindeki Irak'ta kalan Türkmen'lere selam gönderir. Daha sonraki bölümde Dicle ile Fırat'ı birleştirir ve onların haliyle Türk milletinin bahtı arasında bir birliktelik kurar:

Dicle, yine kanadı yüreğimdeki yara!..
 Ne kara
 Yazılı insanlarınız biz!..
 Fırat ve sen, ikiniz
 Bacakları göğdelerinden
 Ayırtılmış; Derinden, derinden
 İnleyen birer yaralıyı andırırsınız!..
 Ve ikiniz
 Aynı yolun yolcusu, candan bir dertortağı

⁴⁹ Işıtman, Age., s.123.

Gibisiniz..
 Sen yosma bir kız;
 O böke bir yiğit..
 Aralardaki dağı
 Yıkmaya uğraşırsınız yaradılıştan beri;
 Haykırmalar, köpürmeler... Bir saldırı... Bir daha!..
 Git, git
 Dağlar biraz daha yüksek, yer biraz daha derin!..
 Sız çıldırır, kükrersiniz; Geçtiğiniz yerler buna
 Kayıtsız bir seyirci... Yel yine serin;
 Kuşlar yine ötüşür; kuzular meler; Yeri
 Süsleyen çiçekler yine açılır;
 Her akşam
 Siyenenizde efsaneler işleyen
 En
 Derin ilham kaynağı yıldızlar
 Yine parlar,
 Üstünüze saçılır..
 Sız daha çok köpürerek, haykırarak,
 Devirerek, kırarak
 Koşarsınız, taşarsınız;
 Çiğnersiniz, aşarsınız..
 Sonunda herkes korkar ve her şey susar,
 Sesini keser...
 Artık yel kızgın eser;
 Ne çiçek kalır; Ne ağaç kalır;
 Gökler alçalır...
 Dağlar bile korkusundan sinerek pusar..

Dicle ve Fırat'ın Türk milletine benzeyen bu coşup durulmalarından sonra şair son bölümde Dicle ve Fırat'ı tarihin tanığı yapmıştır. Zira ne yiğitler görmüştür bu iki Türk nehri. Bu iki Türk nehrinin sevgisi arasında kalan şair, sonunda bu iki nehri evlendirerek bu ikilemden de kurtulur:

Dicle, seni pek severim, Fırat kıskanmasın sakın
 Seni pek severim, fakat Fırat bana daha yakın;
 Bizim ellerin billur suları ona akışır;
 Senin gibi bir yosmaya ancak o böke yakışır..
 O da Türktür senin gibi yaradılıştan;
 Ona da ne gölge salmıştır ne cilasınlar!..
 Bir dile gelip de onları anlatsan,
 Onları anlatsanız... Kim bilir neler var
 Soyumun tarihini aydınlatacak!..
 Türk genci bu örtüyü yırtıp atacak..

Türk dili kurtulurken⁵⁰ adlı şiirle şair, Atatürk'ün Harf İnkılâbı için sevincini dile getiriyor. Şair bu sevincine ek olarak Türk dili üzerine düşüncelerini de açıklamıştır. İshak Refet Bey konuşmak için Farsça ve Arapçaya ihtiyacımız olmadığını söyler. Türkçe bize fazlasıyla yeter; çünkü Türkçe kuşdilidir, su dilidir. Sonra Nesimi'nin bir şiirini Türkçe söylemeye çalışır:

Haydi, anlat şu beyiti yalnız Türkçe sözlerle!..
 Söyle:
 Hububeder gibi reftarınız ne halettir.

...

Yörüüşün eser gibi esinden mi yaratıldın?..

Daha sonra şair, bu yaptığıın uydurmadır, diyenlere karşı kitaplarla cevap vererek devam ediyor şiirine. Bu kitapların ilki “Divan-ı Lügati't Türk” dür. Şair, Arapça ve Farsçasız edemeyenlere seslenir ve “Şiirler yazıyorum, istediğin kadar kız!..” diyerek Türkçe yazdığını söylüyor. Sonraki bölümde şair, Arapça ve Farsça sözcüğe Türkçe karşılıklar bularak devam etmiştir:

“Fem” dediğin “Ağız”dır; “Çeşim” dediğin “Göz” dür..
 “Taş” varken, “Hacer” nedir?..

...

Son bölümde Arapça ve Farsçayı bildiğini, onların iyi birer dil olduklarını söyler; fakat Türk'ü en iyi yine Türkçe anlatabilir düşüncesini savunur:

O, o kadar geniş ki istediğin kadar at

⁵⁰ Işıtman, Age., s.128.

Oynat...

O öyle bir kılıç ki sığamaz hiçbir kına

Yaradılıştan beri doymamıştır akına!..

Onun sesinde eser sayısız fırtınalar;

En güzel çağlayanlar onun sesinde akar..

Onun içinde gizli yıldırımlar, şimşekler.

Onun içinde yaşar baharlar, kelebekler.

Bölümün ve kitabın son şiiri Gürbüzlerin türküsü⁵¹ adlı şiirde, şair, Türk çocuklarının dilinden cumhuriyete olan düşkünlüğü dile getirir ve gençlik yaşadığı müddetçe cumhuriyetin yaşayacağını hatta cumhuriyete sahip çıkanlar ölse bile onun devam edeceğini söylemiştir.

Ne Mutlu Bana ki: Türk Yaratıldım şiir kitabı İshak Refet Işıtman'ın en değerli şiirlerini içeren kitabıdır. Genel itibariyle kurtuluş savaşının memlekette açmış olduğu yarayı anlattığı bu kitapta yer yer vatanın güzel mekânlarını konu edinen şiirler de yazmıştır; ancak bu şiirler de mutlaka memleketin içinde bulunduğu atmosferden nasibini almıştır. Dolayısıyla diyebiliriz ki İ. R. Işıtman memleketin ahvaliyle oturup kalkmış ve bunu da eserlerine bire bir yansıtmıştır.

2.1.3 Atatürk

Yalnızca Atatürk için yazdığı şiirlerini içeren bir kitabıdır. Bu kitabı, İshak Refet Bey, imzalayarak bizzat Atatürk'e sunmuştur. İmzalı nüshayı Milli Kütüphane'nin Atatürk kitaplığında buldum. Kitap; Atatürk, Dumlupınar'a deyiş, Dumlupınar'ın deyişleri, Akdeniz'in deyişi adlarını taşıyan dört manzumeyi içerir.

Sana ey, Türklüğün Ulu Atası,

Ne kadar yaraştı "Atatürk" adı..

Sildin gönüllerden kaygıyı, yası;

Yurdunda inleyen bir Türk kalmadı.

Yukarıdaki dörtlülle kitaba başlayan şair Atatürk⁵² adlı manzumeyle şiirlerine devam eder. Bu manzumede şair Türk milletinin bağrından güneş gibi doğup askeri dehasıyla ve devrim ruhuyla milletinin geleceğini aydınlatan Atamızı kutsamaktadır.

⁵¹ Işıtman, Age., s.135.

⁵² İshak Refet Işıtman, *Atatürk*, Ulus matbaası, Ankara 1935, s.5.

Dumlupınar'a deyiş⁵³ şiiri, adından da anlaşılacağı üzere Atatürk'ün askeri başarılarından biri olan Dumlupınar Savaşı'na yazılmıştır. Şair, Dumlupınar'ın suyuyla konuşur:

Dumlupınar... Dumlupınar;
Suyun uçmaktan mı çıkar?..
Dağlar kadar övüncün var...
Hep kandırdın susuzları...
Suyun, soyun, özün arı...

Memleketin güzelliklerine vurgun şairimiz, yine Dumlupınar'ı överek işe başlar. Şiirin devamında ise bu övgünün asıl sebebine gelir ki, o da kıyısında savaştan Atatürk ve askerleridir. Ayrıca şairimiz Dumlupınar'dan Atatürk'ü ve orada yaptıklarını sormaktadır:

Dolaştığı, durduğu yer,
Nerelerdi?.. Birer, birer
Dumlupınar, bize göster,
Atatürk'ün ilk amacı,
Gösterdiği o yamacı...
Dumlupınar'ın deyişleri⁵⁴ adlı üçüncü şiirde de Dumlupınar şaire olanları anlatır:
O gece gökler yarıldı sandım;
O gece bin bir tanla yıkandım!..

Yıldızlar yer, yer gülümserlerdi..
O gece esin bir ucar verdi...
Bu ucar zaferin müjdesidir. Sonra Ulu Ata'nın sesi duyulur:
Ulu Ata'nın sesini duyduk;
Bir yıldırımdı sanki o buyruk!..

Kükredi birden Türk orduları...
Alavlar kızıl, mor, penbe, sarı,

Dalgalarıyla yağayı yaktı;

⁵³ Işıtman, Age., s.7.

⁵⁴ Işıtman, Age., s.9.

Kanlar çalkandı, çağladı, aktı...

Sonraki bölümde, şair, Akdeniz’e seslenerek savaşın diğer tanığını da şahitliğe davet eder. Bu bölümü Dumlupınar’ın deyişleri şiirinden ayrı tutmuş; fakat başlık koymamıştır:

O akını sen de gördün Akdeniz;

Nasıl akışmıştı Türk orduları?..

Ne mutlu ki gördük o günleri biz;

Yüzlerimiz aktır; Başlar yukarı..

Bu sorulara Akdeniz, Akdeniz’in deyişi⁵⁵ adlı şiirle karşılık verir:

İncili dalgalarım,

Onları fısıldaşır;

O günleri anarım;

İçim öğünçler taşır...

“Türk gölü” dense bana,

Ne kadar yaraşırya!..

Daha sonra yine Akdeniz’in deyişi şiirine bağlı olmayan; fakat başlığı da olmayan bir şiirle devam eder. Bu şiiri de kitabın ilk şiirindeki nakaratlarla bağlayarak kitabı bir bütün olarak tasarlamıştır. Bu şiirde de Atatürk’ün Türk milletine kurtuluş ümidi olmasından söz açar ve devrimlerini över. En son yedilikte de Atatürk’ün annesi Zübeyde Hanım için de yeni bir tabir kullanır. Ayrıca “devrim” sözcüğü yerine “dönenim” sözcüğünü kullanmıştır:

Dönenimsiz ulus sayılır ölü;

Atatürk kaynağı dönenimlerin..

Yattığın topraklar olsun süt gölü;

“Zübeyde Atatürk” ey yüce ana;

Atatürk’ü bize çünkü sen verdin..

Atatürk, Atatürk... Bağlıyız sana,

Güneşinden içtik hep kana, kana..

⁵⁵ Işıtman, Age., s.13.

2.1.4 Cumhuriyet Destanı

Şair, bu kitabı, bir girişten ve dokuz bölümden oluşturmuştur. Kitap, işgalin başlamasından alarak Cumhuriyetin kuruluşuna kadar geçen evreyi basamak basamak anlatmıştır. Şiirde anlatılan olayların kronolojik sıralamasına dikkat edilerek şiirler sırayla yerleştirilmiştir. Âdeta şair şiirleriyle memleketin kurtuluş mücadelesini tekrar başlatmış ve cumhuriyeti tekrar tesis etmiştir.

Giriş bölümünde şair, memleketin kara günlerini anlatır ve millete ümit dağıtarak kurtuluş savaşına hazırlar. Birinci bölümde, Atatürk'ün doğuşu ve Milli Mücadelede oynadığı rol üzerinde durulur. İkinci bölüm, Türk milletinin uyanışı ve İnönü'nün komutan olması konularını içerir. Üçüncü bölüm, Sakarya Savaşı üzerine yazılmış şiirlerden oluşturulmuştur. Dördüncü bölümde, Sakarya Savaşı'nın yurttan meydana getirdiği havayı anlatan şiirler vardır. Beşinci bölüm, Dumlupınar ve "Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz." emrini anlatan şiirlerden kurulmuştur. Altıncı bölümün şiirleri, Cumhuriyet'in ilanı ve devrimler konularında yazılmıştır. Yedinci bölümde, Türkiye'nin savaş sonrası çalışmaları, Montrö Boğazlar Sözleşmesi, Hatay meselesi gibi konulardan şiirler vardır. Sekizinci bölüm, Atatürk'ün ölümünü işleyen bir bölümdür. Dokuzuncu bölümde, Atatürk'ün ölümüyle yerine geçen İsmet İnönü'den bahseden bir bölümdür.

Şair, kitabın baş tarafına şu notu ekleyerek başlamıştır: "Halkevlerinin erdemli, inanlı, çalışkan gençliğine bayram armağanı. (29 İlkteşrin 1943)"⁵⁶

2.1.4.1 Giriş Bölümü

Cumhuriyet Destanı kitabının girişi⁵⁷ şair nedir? sorusu üzerine yazılmış bir küçük poetikayı içeren bir şiirle başlar. On beyitten oluşan şiirde İshak Refet Bey, âdeta, şair nasıl olmalıdır?, Şiirde mana nedir? sorularını açıklamaktadır:

Ozanların gözüne anlam sisli görünür.

Onların güneşleri gölgelere bürünür..

Gölgeler ozanların, ozanlar gölgelerin,

Oyuncağı gibidir; inlerler derin derin:

⁵⁶ İshak Refet Işıtman, Cumhuriyet Destanı, Yeni Cezaevi Matbaası, Ankara 1944.

⁵⁷ Işıtman, Age., s.5.

Gölge ozandan kaçır; ozan onu kovalar!

Gölgeyi tutayım der; tutamaz, şüphe mi var?..

Şair, ömrü boyunca belirsiz bir mananın peşinden koşarak onu tutmaya çalışır; fakat nafil uğraşır. Çünkü mana, şairi; şair, manayı bir oyuncak gibi kullanır, sözcükler manalarla dans eder; ancak istenilen mana bir türlü yakalanamaz. Sonra bu kovalamadan yorulan şair, anlatmaktan vazgeçer ve susmayı tercih eder. Burada Mehmet Akif'in: "Dili yok kalbimin ondan ne kadar bizarım." mısrasını ve Orhan Veli'nin "Bir yer var, biliyorum; / Her şeyi söylemek mümkün; / Epeyce yaklaşmışım, duyuyorum; / Anlatamıyorum." mısralarını hatırlıyoruz. Bu mana oyunundan nice şair yorularak çıkmıştır da susmayı tercih etmiştir.

Şair, bunları söyledikten sonra pek susmaya niyetli değildir. Evet, yukarıdaki düşüncelere katılır; ancak yine de haykırmaktan yanadır:

Bu oyun böyle sürer, yaşama boyu sürer;

Oyun böyle sürerken ancak kuruntuya yer

Verebilen ozanlar susmayı severlermiş..

Doğrusu fırtınanın deyişi daha geniş...

Fırtınalar gibi ol göreyim seni ozan;

Sensin bu günler için biricik destan yazan...

Çek sazını göksüne telleri dile getir;

Neler geldi geçtiyse onları söyle bir bir..

İshak Refet Bey'in şair üstüne bu düşünceleri Mehmet Emin Yurdakul'un "Bırak Beni Haykırayım" şiirini hatırlatır:

Bırak beni haykırayım, susarsam sen matem et;

Unutma ki şairleri haykırmayan bir millet

Sevenleri toprak olmuş öksüz bir çocuk gibidir.

Daha sonra Refet Bey, şairlerin neler anlatacağı hakkındaki düşüncelerini de vermiştir. Öncelikle Türkçenin yüceliğini gösteren şiirler ister şairimiz. Daha sonra Türklük üzerine söylemelidir, şair. İshak Refet Işıttan'a göre bir şairin kalemi vatani ve

milleti uğrunda çalışmalıdır. Bu düşünce şairimizin şiir üzerine poetikasını da ortaya koyar.

Türkçenin varlığını göstereyin deyişlerin;
Dil uzatan olsa da hem derin ol, hem serin..

Türkçeyi sevmek demek, Türklüğü sevmek demek.
Boşa gitmez bu yolda çekilen hiçbir emek..

Ozan sazını depretilmekler gibi çağla...
En son soluğunda da Türkçeye değer sağla..

Giriş bölümüne şair, dört dörtlükle devam eder. Bu bölümde şair, memleketin ırmağıyla, rüzgarıyla; kurduyla, kuşuyla Cumhuriyet için haykırmaya başlaması için sazına: “Sazım coşup gürle yine” diyerek seslenir ve devam eder:

Irmaklardan sevinç akar..
Yellerin de sevinci var..
Seviniyor bütün kurt, kuş;
Tellerini gönlüme sar!..

Sonraki bölümde on bir beyitten oluşan bir şiirle Birinci Dünya Savaşı’nın kara günlerini hatırlatarak düşünmeye çağırır bizi:

O kapkara günlerden ölüm daha kolaydı;
Hele bir düşünelim o geçmişleri haydi:

Geçmişler insanları hazırlar geleceğe;
Geçmişten us alanlar boyun eğmez feleğe,

Dirlik hep altüst olmuş, birlikse didik didik;
Tarih yapraklarından yok edilmiş gibiydik!..

O Günün Türküleri⁵⁸ başlığı altında şair, Ne Mutlu Bana ki: Türk Yaratıldım adlı şiir kitabından kara günleri resmeden şiirlerinden parçalar seçerek bu kısma koymuştur. Bu kısımda memleketin perişan halini resmede şair, milletin uyanması ve toparlanması için de çağrıda bulunur.

⁵⁸ Işıltman, Age., s.9.

2.1.4.2 Birinci Bölüm

Birinci bölümün ilk şiiri⁵⁹ Atatürk'ün umut olarak tarih sahnesinde görünmesi ve Türk milletinin önderi olarak Erzurum ve Sivas Kongreleri'nden sonra TBMM'yi kurması ele alınmıştır:

Ankara'ya kuruldu o varlığın otağı;
Yeni çiçekler açtı o gün umutlar bağı.

Kamutay Deyişleri⁶⁰ adlı ikinci şiirde şair, Atatürk'ün meclisi açmasını ve meclisin açıldığı 23 Nisan 1920'de vatanın içinde bulunduğu durum açıklandıktan sonra Atatürk'ün önderliğinde Türk milletinin neler çekerek bu günü çocuklara armağan ettiğini vurgulamak istemiştir. Daha sonra bütün memleketin bayram havasında olduğunu anlatmıştır:

Yer gök bayram ederken biz de ederiz bayram;
Kıvanç dolu gönüller, kollar, kafalar sağlam;
Deriz hep gönüllerden: bugün olmasa akşam!
Her yıl bu güzel günde bizim bayramımız var.

2.1.4.3 İkinci Bölüm

İkinci bölümün ilk şiiriyle⁶¹ birinci bölümde meclisin açılmasının rüzgârını alan şair adeta ordularla beraber şaha kalkar:

Ateş aldı her yanımız;
Sel gibi aktı kanımız.
Pek sağlamdır inanımız.
Türk Ulusu ordulaştı...

Sonra Türk milletinin bir daha toparlanamayacağını düşünen yerli ve yabancı hainleri küçük gösterir:

Düşman vapurlarına danslara koşuşanlar...
Barlarda, kulüplerde sarhoş olup coşanlar...

Aman, aman... ne gülünç ne iğrenç şeyler vardı;

⁵⁹ Işıtman, Age., s.15.

⁶⁰ Işıtman, Age., s.16.

⁶¹ Işıtman, Age., s.21.

“Ölü diriltilemez!..” deye haykırırlardı.

Artık bütün düşmanları şaşırtan İnönü zaferlerine sıra gelir. Bu zaferleri yüceltmenin yanında Atatürk’ün sağ kolu olan İnönü’yü de över. İkinci bölümü dokuz beyitle ve yine Atatürk’ü överek bitirir.

2.1.4.4 Üçüncü Bölüm

Bu bölüm⁶², Sakarya’da ölüm kalım savaşı veren Türk ordusunu anlatmıştır. Yunan ordusu Türk ordusunun iki katıdır ve ordularının donanımı Türk ordusundan çok güçlüdür; ancak Türk ordusunda öyle bir inan vardır ki etten kemikten duvar olmuş ve düşmanı kovmuştur:

Bize inandan başka umut kaynağı yoktu:

Düşman ordusu bizden tamam iki kat çoktu.

Kağnılar kamyonlarla yarıştı Sakarya’da!..

Düşman ordusu kana karıştı Sakarya’da...

Düşmana binbir yerden yardımlar akışırken,

Sakarya siper oldu yalnız etten, kemikten!..

Üçüncü bölümün ikinci şiiri Sakarya Deyişleri⁶³ vatanın içinde bulunduğu zor şartları ihtiva eder. Daha sonra Ne Mutlu Bana ki: Türk Yaratıldım kitabından aldığı ve Sakarya’yı kutsadığı şiiri gelir.

2.1.4.5 Dördüncü Bölüm

Sakarya Zaferi’nin düşmanlar karşısında verdiği güçle Ankara Antlaşması yapılır. Bu gerçek bir zaferdir. Bu antlaşma sonunda hemen hemen Güneydoğu sınırimız çizilmiştir. Şair, bu bölümde⁶⁴, bu zaferlerden söz edip Türk cengâverlerini bir kez daha över.

Daha sonra Deyiş⁶⁵ başlığı altında kurtulan yurt parçalarıyla beraber mutluluk içindedir, şair; ancak yine de memleketin perişan hali içinde bir şeyleri sızlatır:

⁶² Işıtman, Age., s.26.

⁶³ Işıtman, Age., s.28.

⁶⁴ Işıtman, Age., s.33.

⁶⁵ Işıtman, Age., s.34.

Ozan göresidim yurdumu yine,
 Gönül dalgalandı, daldı engine..
 Bir bülbül düşmüş de o yurt derdine,
 İçimde hıçkırık, ağlar gibidir..

2.1.4.6 Beşinci Bölüm

Bu bölümde⁶⁶ Dumlupınar Zaferi ve ardında Büyük Taarruz'la düşmanın yurttan kovulması anlatılmıştır. Şair, Mehmetçiğin coşkunu halini yüreğinde hissetmiş ve mısralarına yansıtmıştır. Adeta Türk ordusuyla yel olup akmış Akdeniz'e:

Size derim... size, size,
 Dağlar, dağlar... ulu dağlar...
 Eğilin de gelin dize;
 Orduların akını var,
 Akdenize... Akdenize...

Bu duyguların devamında masa başı zaferlerini anlatmaya başlar şair: Mudanya Ateşkes Antlaşması ve Lozan Barış Antlaşması.

Bu bölümün sonunda bir şiirle Lozan ile Sevr antlaşmasını karşılaştırarak milletin geldiği noktaya dikkat çekmiş ve bu antlaşmalarda başaktör olan İnönü'yü övmüştür:

Sevr'i düşün bak Lozan'a:
 Aradaki farkı sana,
 Anlatayım inan bana...
 Biri ölüm, öbürü şan..
 Destanlara sığmaz Lozan..

2.1.4.7 Altıncı Bölüm

Altıncı bölüm⁶⁷, şairin esas kurtuluş saydığı Cumhuriyetin ilanıyla açılır. Şaire göre Cumhuriyeti sözlere sığdırmak mümkün değildir:

Dilin sözü, sözün özü dar gelir;
 Bu bayram böyledir; bu gün böyledir..

⁶⁶ Işıtman, Age., s.38.

⁶⁷ Işıtman, Age., s.47.

Daha sonra eski günlerin karanlığıyla aydınlığını karşılaştırdıktan sonra birer birer Atatürk devrimlerinden söz açar şair:

Dünkü kervanların yerini tuttu şimendüferler;
Ülkeyi sardı yer yer;

Dünkü lamba, çıra, mum, oluyor elektririk;
Önce hiç görmemiştik;
mısralarıyla teknolojik gelişmelere;

Dünkü saraylar bugün birer bilgi ocağı;
Gençlik bir umut bağı,
mısralarında saray benzetmesini kullanarak Osmanlıya gönderme yapmıştır. Artık bilgi saraylardan normal okullara gelmiştir. Medreselerin modern okullara dönüştürülmesini de anlatmış olur, şair.

Dün kara kefenlere bürünen o kadınlık,
Tutsak değildir artık..

Bu mısralarda Atatürk'ün kadınlara verdiği özgürlük ve modernleşmeye vurgu yaparken kara kefen çarşaf benzetmesiyle de geçmişte kadınların yaşarken ölü oldukları düşüncesini savunmuştur.

Minareler, camiler arapça okurken dün,
Türkçe söylüyor bugün..

mısralarıyla ezanın Türkçe okunmasına duyduğu sevinci dile getirmiştir.

Nasıl şapka alınıp yol verildiyse fese,
Ne softa, ne medrese,

Ne şeyh, ne papaz kaldı, ne de üfürükçülük!..
Çünkü hepsi de çürük,

mısralarıyla şapka inkılabı, tekke ve zaviyelerin kapatılmasından duyduğu mutluluğu belirterek Türk milletinin önündeki bütün engellerin tek tek kalkmasına şükür etmiştir.

Altıncı bölümün son şiirinde, şair, tekrar cumhuriyetin ilanına duyduğu sevinci yansıtır. Memleketin ufuklarına bayram sevinci veren şarkılar gibi mısralarını oluşturmuştur:

Güneşin parlak, göklerin parlak;

Sende bulunur bu renkler ancak.
 Kışların bile benzer bahara...
 Her günün güleç; kuşların şakrak..
 Var ol Ankara... şen ol Ankara...
 Güneşler saçtın karanlıklara

2.1.4.8 Yedinci Bölüm

Yedinci bölümde⁶⁸, şair, ülkenin hızlı gelişme kaydettiğini söyleyerek adeta şiirleriyle o dönem yapılan bütün ileri adımları takip eder. Bu bölümün ilk şiirinde de Balkan devletleriyle 9 Şubat 1934 tarihinde yapılan Balkan Antantı'ndan ve 20 Temmuz 1936 tarihinde Boğazların kontrolünü büyük ölçüde tekrar Türkiye'ye kazandıran Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nden bahsederek yeni ülkenin giderek özgürleşmesini sevinçle duyurmuştur. Bu bölümün Çanakkale'ye Deyiş⁶⁹ başlığını taşıyan şiirine şair, Montrö Sözleşmesiyle başlar ve o güne gelene kadar verilen dört yüz bin şehidi hatırlatarak Çanakkale'ye ve Çanakkale'de yaşananlara methiyeler düzer.

Dağlar dile geldi haykırdı yer yer;
 Dereler, tepeler Allâh... Allâh... der!..
 Montro gününde Çanakkalede,
 Tarihtir seslenen kulağını ver..
 Bu kale tarihin yaman kalesi...
 Türklüğün sarsılmaz inan kalesi..

Daha sonra isim vermediği; fakat ayrı bir şiir olarak yazdığı metinde Hatay'ın bağımsızlık kazanmasından duyduğu sevinçli dile getirir. Hatay 30 Mayıs 1917'de bağımsızlık kazanmış; daha sonra 30 Nisan 1939'da anavatana katılmıştır. Şair, yine bu bölümün sonuna kadar Hataya Deyişler⁷⁰ başlığı altında Hatay'ın özgürlüğüne dikkat çeker ve Hatay'ı anavatandan koparmak isteyenlerin oyunlarının bozulduğunu söyler. Çünkü Hatay'da Türk nüfusu çoğunluktadır:

Binlerce yıldanberi Türk olan o topraklar,
 Türklüğün göz bebeği, Türklerin öz yurdudur.
 Üç buçuk kalbi kara engel olmuş ne çıkar?..

⁶⁸ Işıtman, Age., s.56.

⁶⁹ Işıtman, Age., s.57.

⁷⁰ Işıtman, Age., s.60.

Üç yüz bin kalp orada “Türküm!..” deyerek vurur.

2.1.4.9 Sekizinci Bölüm

Sekizinci bölüm⁷¹, Ata’nın ölümünü konu almıştır. Neşeli, övünçlü günler ve mısralar Atatürk’ün ölümüyle yaşlı günlere ve mısralara bırakmıştır. Bu bölümdeki bir şiirinin adını Ağıt koymuştur. Ağıt şiirinde bütün Türkiye’nin karalar bağladığını söyler:

Bugün Ulu Ata göklere ağdı;
Türk yurduna kara kaygılar yağdı.

Türklüğün o kutlu güneşi söndü,
Türkiye bir ölü evine döndü...

2.1.4.10 Dokuzuncu Bölüm

Dokuzuncu bölüm⁷², Atatürk’ün ölümünden hemen sonra cumhurbaşkanı seçilen İnönü’yü Türk milletinin ikinci kurtarıcısı olarak sunduğu bölümdür. İnönü de bütün mücadelelerde Atatürk’le yan yanadır, milleti için emeği çoktur. Bu nedenle şaire göre Atatürk’ün bırakmış olduğu boşluğu İnönü doldurmuştur:

O gün rüzgarlarda baharlar esti,
Yurdu güvenlere saldı İNÖNÜ..
Gönül yarasından sızıyı kesti;
Tasayı, kaygıyı aldı İNÖNÜ..

Şair, sonraki şiirinde İkinci Dünya Savaşı (1 Eylül 1939) ile devam eder. Bu şiiriyle şair, savaş tecrübesini yaşayan bir milletin ferdi olarak tüm insanlığa seslenerek ulusal düşüncelerden evrensel düşüncelere ulaşmıştır. İnsanoğlunun bitmeyen hırsı dünyayı felakete sürüklemiştir:

Ah... bu insanoğlunun hırsı bitip dinmedi!..
Gözünü doyuracak şey henüz bilinmedi..

Ne ölüm, ne kan, ne şan, ne de bir avuç toprak!..
Geçen büyük kavgada kazanılanlara bak,

⁷¹ Işıtman, Age., s.64.

⁷² Işıtman, Age., s.69.

Yıllardır çekedurduk derin acılarını..

Durmadan didişerek topladığı varını,

Bir vuruşla dumana, kana veren insanlık,

Vah!.. yine sürüklendi uçurumlara... yazık!..

Artık az da olsa rahatlamış bir ülkeden dünyaya bakan şair, savaşı da artık evrensel bir bakış açısıyla değerlendirir. İnsanlık beynini artık savaş için değil gelişmek için kullanmalıdır:

Ölüm aygıtlarını, öldürme yollarını,

Arayan o beyinler düşünüp te yarını,

İnsanlığı kayırmak, korumak isteseler,

Ne güneşler doğardı bu karanlıkta yer yer!..

Şair, bu bölümden itibaren adeta dünyanın başındaki kürsüye oturarak insanoğluna seslenir ve medeniyet, insanlık, hoşgörü dersi verir:

Ey acımak bilmeyen; ey, kandan usanmıyan;

Her gün binbir ateşle yanıp eriyen insan...

Ey, gönül gözlerine kara sular yürüyen;

Ey dünyayı kaygılar, yaslar ile bürüyen..

Ey erdemi oyuncak, gerçeği yalan sanan..

Ey doğruluk adına aldatarak aldanan...

Ey beyninde kudurmuş yılanlara yer veren;

Ey bin türlü ağıyla kıvranıp yere giren...

Ey ölüm denizine dalarak batan, çıkan!..

Midesiyle düşünen, kendi kendini yıkan...

Güçlüye alkış tutan, düşkünü ezip geçen!..

Bu körlük niceyedek, bu anlamazlık neden?..

Alkışı haklıya tut düşkünü koru kayır;
Bak medeniyet nasıl yanıyor cayır cayır!..

Medeniyet kendini yıkarak vurdu, kırdı...
Yavrularını yiyen kediyi andırdı!..

Ne duyunç, ne bilinç var, ne de acımak, yanmak!..
Zavallı insanoğlu, mezarda mı uyanmak?..

Şu bitkin insanlığa biraz düşün de acı..
Yene kendinsin ancak kendine kurtarıcı..

Her ulusun hakkıdır yer yüzünde yaşamak..
Böyle olmakla diner dinerse bu kan ancak...

Dünyaya bu seslenişi yaptıktan sonra memleketimiz bu halde olmadığı için çok sevindiğini gösteren mısralarla devam eder. Memleketin, sıkıntılar içindeki dünyanın durumunda olmamasını da İnönü'nün başarısı olarak sunar ve İnönü'ye övgüler yağdırır.

Şair, İnönü'nün en büyük başarısı olarak dil alanında yaptığı devrimi verir. Çünkü şair, Türkçeye âşıktır. Türkçenin bize ait her sesi barındırdığını söyleyerek onu göklere yükseltir:

O kadar derinsin ki deniz gölgede kalır;
O kadar yücesin ki Himalâya alçalır.

Karşında, dize gelir; boyun büker, baş eğer...
Senin yalnız bir sözün yüz bin pırlanta değer.

Pırlanta ne demek?.. Dili yok, sesi yok!..
Türk dili yücedir; değeri kat kat, çok..

Bu değer ölçülmez; duyulur; sezilir;
 Duymıyan, sezmiyen ne anlar, ne bilir?..

Dilimize bu övgüleri yaptıktan sonra bu güzelliklerin esas sahibi olarak Türk milletini ateşten kurtaran Türk ordusunu gösterir ve Ordumuz⁷³ başlığı altında Türk ordusuna övgüler yağdırarak bölümü ve kitabı sonlandırır.

Ey yüce Türk ordusu, ey gözbebeği Türk'ün;
 Tarihler yapan ordu... ün seninle öğünsün..

2.1.5 Yayınlanmayan Şiirleri

Bu bölümde, şairin kitaplarında yer almayan; bizimde ailesinde temin ettiğimiz şiirlerine yer vereceğiz. Elimizdeki metinlerin bazıları basılmak için hazırlanmış, bazıları dergi ve gazete sayfalarından saklanmış, bazıları da elle yazılmış şiirleri içerir. Bu şiirlerin bazılarını yayımlamak istediği kitaplar için hazırladığı anlaşılmaktadır. Bu bölümde şiirlerin elimizde olan tam metinlerini verdikten sonra şiirleri incelemeye başlayacağız.

2.1.5.1 Koncanın Masalı

Bir gün solgun bir gül, koncaya der ki:
 Sen bu topluluğu çok sürer sanma;
 Yarın değilse de öbür gün belki,
 Açılıp gülersen yine aldanma;
 Çünkü geç açılır, tez solar güller..

Konca der: gülüşün dudaklarıma,
 Sığmıyor açılısam hiç solarmıyım?
 Gül der: iyice bak yapraklarıma,
 Belirsiz yokmuyum, yoksa var mıyım?

Solan renklerime ağlar bülbüller..

⁷³ Işıtman, Age., s.81.

Bir sabahtı güneş henüz doğarken,
 Türlü renkler ile konca açıldı;
 Sanki büyülendi çiçekler birden
 Bağlara bir baygın koku saçıldı.

Kuşlar alkış tuttu o konca güle;
 O gün yeni bir gün doğdu bülbüle..

İshak Refet İşıtman'ın kitabın başında da belirttiğimiz gibi bir yayımlanan bir de yayımlanmayan; fakat yayıma hazırladığı eserleri vardı. Bu eserlerden biri de manzum masallardan oluşmasını düşündüğü Armağan adlı şiir kitabıdır. Tahminime göre Koncanın Masalı adlı şiir de Armağan isimli kitaba girebilecek özellikte bir şiirdir.

Şiir, solgun bir gül ile bir goncanın konuşması şeklinde ilerler. Şair, topluluk sözcüğüyle kinaye yapmıştır. Gerçek anlamıyla açılmamış bir gülün gonca şeklini ifade ederken mecaz anlamıyla iyi günleri kötü günlerin takip ettiğini veya insanın iyi durumunun her zaman devam etmeyeceği anlamını vermiştir. Şair, ilk dörtlükte goncayı yarın öbür gün açılırsan sakın bu güzelliğe aldanma diye uyarır; çünkü güller geç açılır; ancak tez solar. Bu nedenle insan güzelliğine, başarısına aldanmamalı; bu güzellikler tez solabilir. İkinci dörtlükte gonca kaçınılmaz bir sonu açıklar. Açılmaya gebe olan gonca burada gülen bir insana benzetilir. İçinde bir sevinç taşıyan insan dayanamaz ve bunu yüzüne yansıtır. Dolayısıyla gonca da açılmaya hazırdır. Aynı zamanda gonca solmanın ne demek olduğunu bilmez ve güle ben de solar mıyım acaba? Diye sorar; tıpkı güzellikler içinde yüzen bir insanın bu günlerin hiç bitmeyeceği yanılgısına kapılması gibi. Gül cevap olarak kendi halini gösterir. Gül, artık iyiden iyiye solmuştur ve belirsizleşmiştir. Bülbül ise gülün başında yas tutmaktadır. En sonunda solgun gülün bütün uyarmalarına rağmen kaçınılmaz olan gerçekleşir ve gonca açılır. Her yanda goncanın açılmasının neşesi vardır. Bu duruma en çok da bülbül sevinmektedir. Şair, bu şiirin tamamında Divan edebiyatında yaygın olarak kullanılan gül- bülbül mazmunuyla insanoğlunun dünyadaki serüveninden bahseder. Yaşamda kötü günleri iyi günler, başarısızlıkları başarılar takip eder. Ayrıca bir tarafta solan ihtiyaçları yaşamda gördüğümüz halde yine bir bebeğin doğumuna alkış tutmaz mıyız? İşte bu dünyanın kaçınılmaz halidir. Bu deveran kıyamete kadar aralıksız sürüp gidecektir.

2.1.5.2 Çoban Köpeği

Korkunç gözlü, iri yarı
Ağız kara, tüyü sarı,

Bir köpek kaç yıldan beri,
Güdüyordu sürüleri.

Çobanlara kulluk eder;
Dağ taş demez koşar gider,

Yaz kış böyle işindeydi;
Sürülerin peşindeydi.

Bir umuda bağlanmıştı;
İnanmıştı ve kanmıştı;

Derdi:
— Bir gün koyunların,
Bugün değil ama yarın,

Kuyrukları düşecektir;
Yiyeceğim bende bir bir!..

Yorulurum böyle kış yaz;
Hiçbir emek yerde kalmaz..

Kuruntuya giden emek,
Hiçten başka ne verecek?

Çoban Köpeği şiiri fabl özelliği taşıyan bir şiirdir. Şair bir fabl denemesi yapmıştır. Ayrıca ailesinden öğrendiğimize göre fabl özelliği taşıyan birçok şiiri varmış;

fakat ömrü vefa etmediği için yayınlanmamış, daha sonra da bunlar korunamamıştır. Bir kısmı evlerinde çıkan yangında yanmış, bir kısmı da yayınlamak isteğiyle alanlar tarafından geri getirilmemiştir.

Çoban Köpeği şiirinde şair, bir köpekten yola çıkarak ders verici bir sona ulaşmıştır. Çoban köpeği canla başla sahiplerine hizmet etmektedir; ancak ilerleyen mısralarda anlaşılır ki köpeğin hizmetteki amacı koyunların düşmesini beklemek ve onları bir bir yemek. Bu düşünceyi şair, köpeği konuşturarak yapar. En son ikilikte de şair, çıkarılacak olan dersi verir: Görünüşte yüce düşünceler taşıyan; fakat menfaatlere bağlanmış gayretlerden hiçbir sonuç alınamayacağını söyleyerek bitirir şiirini, şair. Şairimiz ihanet düşüncesi taşıyan varlık olarak köpeği kullanmıştır. Oysa toplumumuzda köpek sadık bir hayvan olarak ele alınır. Belki köpek, kurt cinsinden olursa içgüdülerine yenik düşüp sahibini unutabilir. Yine de şair, bu kısımda sadık olduğunu zannettiğimiz kişiler bile, demek istemiş olabilir. Ayrıca insan içiyle dışıyla bir olmalıdır; görünüşte başka içte başka hesaplar taşımamalıdır mesajını da veriyor, şair.

Elimizdeki metin el yazısıyla çalışılmış bir metindir. Dolayısıyla bu metin bitmemiş de olabilir.

2.1.5.3 İnsanla Yılan

Yolcular konmuştu bir düz ovaya;
 Ateş yakmışlardı, yolculuk bu ya.
 Savuşup giderler ateş sönmeden;
 Sarar yaprakları otları derken,
 Bir yangındır çıkar o gün orada;
 Bir yılan kıvrır durur arada.
 Her yandan yolunu alevler keser;
 O gün rüzgârlar da pek deli eser.
 Bir atlı geçerken görür yılanı;
 Onu kurtarmayı çok ister canı.
 Bir uzun ağacın ucuna takar;
 Atın torbasını; su gibi akar
 Torbanın içine yılan durmadan.
 Yılan kurtulunca sevinir insan..
 Yılan insana der:

“Büyük insanlık!

Beni kurtarışın; ben de yılanlık,
 Yapmazsam olmaz karşılığına:
 Hele şu ağımı bir kere sına;
 Acı mı, tatlı mı? Sokayım da bak!”
 İnsan der ki:

“Yılan şakayı bırak.”

Yılan der:

“Ben şaka maka anlamam.”

İnsan der:

“Yaptığım iyiliğe tamam,

Bir karşılık beni sokup öldürmek!..
 İşidenler acep ne söyleyecek
 Diye düşünsene!.. Böyle nankörlük
 Olur mı?..” yılan der:

“Bu söz pek çürük,

Bak yol üstünde var bir ulu ağaç
 Gidelim derdini bir de ona aç;
 Bana hak vermezse hiçbir sözüm yok.”
 Giderler ağaca; ağaç der:

“Pek çok

Haklıdır bu işte yılan şüphesiz.
 Çünkü biliyorum, çok zamanlar siz
 İnsanlarda böyle yapmaz mısınız?
 Yılan haklı bunda; ne darıl, ne kız.”
 İnsan der yılan:

“işte o yanda

Otlayıp duruyor bir koca manda
 Bir de ona gidip soralım haydi.”
 Manda der:

“İnsanlar olmaz olaydı

Benim çok cimri bir sahibim vardır;
 Hizmet edip durdum ona yıllardır
 Yaşım ilerledi; kuvvetim bitti;
 Beni bu çayıra bırakıp gitti.
 Şöyle dinlenip te semirdim biraz,
 Birisine satmış beni o kurnaz;
 Bu yeni sahibim kasapsa eğer,
 Neler gelecektir başıma neler?..
 Yılan çok haklıdır elbet bu işte;
 Düşüncemi açık söyledim işte!”
 O sırada koşar gelir bir tilki;
 Yılan der:

“Buna da sorarsın belki

Soracaksan sorma demem; haydi sor.
 Biraz da tilkiye dil dök; çene yor.”
 Tilki dinler der ki:

“Koskoca yılan

Bu torbaya nasıl sığacak? yılan
 Olmasın bu işin kökü, tabanı?
 Haydi bu torbaya sığdır yılanı!”
 Torbanın içine girince yılan;
 Götürür ateşe fırlatır insan.

Bütün şiir insanla beraber yılan, ağaç, manda ve tilkinin konuşması şeklinde ilerler. Merhametsiz ve dikkatsiz insanların tutuşturduğu ateşin ortasında kalan bir yılan; bu yılanı merhamet edip yılanı ateşten kurtaran bir adam; bu adamın insanoğlunun gerçek yüzüyle tanışması ve tabiatın gerektirdiğinin dışında davrananların nasıl çıkmaza düştüğünü öğrenen bir insanın macerasını anlatır şiir. Şiirde yer alan insan, yılan, ağaç, manda ve tilki tamamen tabiatlarının gereğini yerine getirmiştir. Tabi şiirde hayvanlar âleminde yer alan bazı içgüdüsel özellikler anlatılarak insanlar arasındaki bazı durumlara da gönderme yapılmıştır. Yani insanlar arasında da tabiatının gereğini yapanlar vardır. Siz ne yaparsanız yapın onlar karakterlerini ortaya koyacaktır. Atalarımız bu durumu şöyle özetlemiştir: “Can çıkar huy çıkmaz.”. Bu nedenle hak etmeyen kişilere iyilik yapılmamalıdır veya yapılırsa bile bunun karşılığında iyilik beklenilmeden yapılmalıdır. Bu durumu özetleyen atasözümüz ise: “Fazla merhametten maraz doğar.” sözüdür.

2.1.5.4 Devenin Derdi

Bir deveci hastalanır;
Hastalığı basar ağır.
Gider der ki devesine:

___ İşte geldim sana yine,
Sen yaşattın şimdiye dek
Beni; sana attım kötek!..
Çok koşturdum, küfür ettim;
Pek çok ağır yük yüklettim..
Bana gönül koyma sakın;
Ölümüm sanırım yakın..
Deve der ki:

___ Ben onlardan
Hep vazgeçtim; fakat inan
Bir hakkım sende, asla
Vazgeçemem direnme ha!..

___ Aman deve, canım deve;
Yalvarırım seve seve;
Ne dersen yapayım sana;
Günahımı söyle bana.

___ Neden yularımı benim
Bir eşeğe ettin teslim?..

Bir devenin işi yük taşımaktır. Deve bunu ömrü boyunca yapsa bundan gocunmaz hatta övünür çünkü deve bunun için vardır, deveyi deve yapan özellik budur; ancak deveyi özellikleri kendinden aşağı olan birinin emrine vererseniz deve bunu kabul edemez. Burada toplumsal bir eleştiri söz konusudur. İnsan kendinden üstün insanların emri altında çalışmaktan, hatta onlara köle olmaktan gocunmaz; ancak bazı görevler hak etmeyenlere verilirse insan orada rahatsız olmaya başlar. Şiirde, bu hata, affedilmez bir hata olarak yer alır. Deve her şeyi unuttur; yalnız eşeğin ona önderlik yapmasını unutamaz.

2.1.5.5 Baykuşlarla Kargalar

Baykuşlar kargaları bir gece bastırmışlar;
 Kargalar uykudayken birden vurup kırmışlar.
 Ölen ölmüş; diriler kaçmışlar bir yakaya;
 Gece baskınıdır bu, hiç gelir mi şakaya?..
 Ertesi gün kargalar bir yerde birikirler;
 Herkes fikrini söyler krala birer birer..
 Kimi der vuruşalım; kimi der barışalım;
 Kimi der bu ilden uzaklara aşalım...
 Orada en akıllı karga susar dururmuş;
 Kral çetin işlerde hep ona baş vururmuş;
 Senin fikrin ne?.. diye ona diker gözünü;
 O da gizli olarak söylemek ister sözünü;
 Öbür kargalar gider ikisi yalnız kalır;
 Krala yaklaşarak derin bir nefes alır;
 Der ki:

Düşman pek yavuz; kavga etmek olmaz ha!..
 Barışsaksak onlara köle olmak pek fena...
 İlimizi bırakıp savuşmak da ölümdür!...
 Doğrusu ölüm bana daha kolay görünür...
 Çetin bir felaket bu... ama bir yol bulalım;
 Haydi, seninle benim tüylerimden yolalım;
 Başımı, bacağımı bir parça kanatalım;
 En akıllı kargayı huzurundan atalım;
 Bana kızmış olunuz, beni koğmuş olunuz;
 Şu kara dağa kadar açık olsun yolunuz;
 Orada sizler gizlenin; elbet bulurum bir yol;
 Elverir soyumuzla sen çok yaşayıp var ol.

Akşam olur baykuşlar kargaları ararken;
 Bir inilti duyarlar çalılarının dibinden ;

En akıllı kargayı tutup esir ederler;

“- Haydi seni krala götüreceğiz.” derler

Onu çoktan tanırdı baykuşların kralı;

Öyle tüyleri yoluk, başı gözü yaralı,

Görünce sordu:

“- Nedir bu halin?..” diye ona;

O dedi:

“- Bizim kral pek fena kızdı bana

Kanadımı kırdılar, tüylerimi yoldular;

Bütün kargalar birden bana düşman oldular.

Suçluyum, baykuşlara aman diyelim dedim;

Az kaldı ölüyordum pek fena dayak yedim...”

Baykuşların kralı acıyıp dedi:

“- yazık,

Bundan sonra sen benim danışmanım ol artık.”

Bunu duyan bir baykuş dedi:

“-buna kanmayın

Bu iş düzene benzer sakının, aldanmayın.

Eski düşman dost olmaz; bir oyun yapar bize

Pek pahalı oturur korkarım hepimize...”

Kulak veren olmadı o baykuşun sözüne...

Karga hemen kralın giriverdi gözüne.

Kurnazlığı kurdu bir iki gün geçmeden

Kargalara yetişti bir gün güneş doğarken

Krala dedi:

“Şimdi baykuşlar uykudadır;

Güneşe çıkmazlar tam sıra bu sıradır.

Bir mağaranın içinde uyuyup duruyorlar;

Kurtuluşumuz için ancak bir çıkar bir yol var.

Buyruk ver kargalara kuru ot kuru yaprak

Çıralı çalı, çırpı toplasınlar çabucak

Götürsünler mağaranın kapısına yığsınlar

Ben de řu karşı köyden bir tane ucu yanar
 Çalı alır gelirim; odunları yakarız.
 Geriye çekilerek baykuşlara bakarız.
 Çıkmak isteyen yanar kalanlar da boğulur.
 Bu iş düşmanlar için pek temiz iş olur.”
 El bir olup kargalar bu işi becermişler.
 Baykuşları oyunla böyle yere sermişler.
 Düşmana sır verilmez; eski düşman dost olmaz,
 Bu masalı hem dinle, hem söyle, hem oku, yaz...

Şiirde, baykuşlar kendilerine uygun bir manevrayla kargaları perişan ederler. Kendilerine uygun; çünkü baykuşlar gece kuşudur, ışığı sevmezler. Dolayısıyla baskını da gece yapacaklardır. Ani bir baskınla zor duruma düşen kargalar ise ne yapacaklarını bilemez durumdadırlar. Ayrıca kargaların baykuşları alt edebilecek gücü yoktur. Dolayısıyla tam bu durumda şair, zekâyı devreye sokarak güçlü düşmanı yok eder. Zekânın neler başarabileceğini vurgulayan şair, şiirin sonunda da okuyucunun iki ders çıkarmasını ister: Düşmana sır verilmez ve eski düşman dost olmaz.

2.1.5.6 Ayntaba Selam

Seneler varki zarü avare
Gezerim matemle hıçkırarak;
Daha evvelce bulmadık çare,
Böyle her kaydı çiğneyip kırarak.

Ayntap, ey zemini mezheri nur,
Ve seması nücümü ilhamla
İşlenen beldei füsün... makhur
Ve harabım semanı görmeyeli;

Sularınla fesane örmeyeli..
O sudan yokmu ah, bir damla?..

Gün doğar, gün batar cüda ve melul;
Ruha bir nuru tesliyet sızmaz..
Faslı gül geçti öksürür Eylül;
Her nihâl bir kırık, iniltili saz..

Ayntap, ey benim güzel yurdum,
Sana binlerce mahmedet ve selam..
Gececektir bu leylei gam, uçurum;
Hepsi bir gün hayal olur... O zalam

Dağılır şen, beşuş ü handenüma
Yine ak nasiyenle parlasın;
Biz de sinende pür necat ü reha
Yaşarız; şayet ölmüş olsak da,
Sürünüp, aç kalıp boğulsak da
Bu teselli yeterki sen varsın...

Ankara 1920

Bu şiiri, isminde de anlaşılacağı üzere, Gaziantep'a Selam kitabına ismini veren şiir olarak tahmin ediyorum. Kesin bir bilginiz olmamakla birlikte altındaki tarih ve şiirin ismi bu şiirin Gaziantep'e Selam kitabına ait olma ihtimalini kuvvetlendiriyor.

Öncelikle, dikkat edilirse şair, bu şiirde öbür şiirlerinde kullanmadığı Arapça ve Farsça sözcükler kullanır. Şair, bu kitabını 1921 yılında Ankara'da bastırıştır. Bu eserine en yakın yayınladığı eseri, 1931 yılında yine Ankara'da ve dil üzerine düşüncelerini açıkladığı Dil Kavgası adlı eseridir. Dil Kavgası adlı eserinde şairin Türkçeye ne kadar değer verdiğini ilerleyen bölümlerde göreceğiz; ancak şunu söyleyebiliriz ki: Şair, Gaziantep'e Selam adlı eserini yazarken eski dilin etkisi altındadır. Daha sonraki on yıl içerisinde dil konusunu ülkenin kurtuluşunda en büyük devrim olarak kabul eden şair, şiirlerinde de Türkçe sözcük kullanma titizliği göstermiştir.

Ayntaba Selam şiiri, şairin memleketine olan derin sevgisini gösteren bir şiirdir. Bu memleketeye duyulan sevgi o dönemde biraz daha artmıştır. Bu artışın nedeni Antep'in Kurtuluş Savaşı'ndaki içler acısı durumudur. Antep'in perişan hali ilk dörtlükte şairi de perişan etmiştir ve bu duruma düşmeden önce neden bir şeyler yapmadığı için de bir pişmanlık duyar. Sonraki dörtlükte Antep'i ıııklı, yıldızlarla süslenmiş, sihirli bir belde gibi gören şair, makhur sözcüğüyle de yenilmişliğini, kahrolmuşluğunu belirtmiştir ve bu sihirli beldenin mağlubiyeti şairi de harap etmiştir. Daha sonra memleketin sularını dahi özleyen şaire teselli olacak herhangi bir işaret de yoktur. Zira gül zamanı / yaz mevsimi geçmiştir ve artık eylül / sonbahar kendini belli etmektedir ve her tarafta bir inilti vardır. Bu kısımdan sonra şair, bu matemli havadan sıyrılarak Antep'i över ve ona teselli vermeye başlar. Bu karanlıklar ve zulümlerin bir gün hayal olacağını söyleyerek Antep'i yatıştırmaya çalışır. Son bölümde de Antep'e seslenerek sakın üzölme! Yine eski şen günlerine, parlak simana kavuşacaksın. En sonunda da Antep kurtulsun biz o zaman ölsek de, yaşayıp sürünüp, aç kalsak da bu kurtuluşun tesellisi bize yeter diyerek şiirini tamamlar. Şair, vatanın kurtuluşunda olduğu gibi doğduğu toprakların kurtuluşunda da ölümü göze almıştır. Yeter ki, Vatan sağ olsun!

2.1.5.7 Zavallı Ayntap

Yine kalbimde bu gün bir elem ve hicran var;
Söyle Ayntap, ne o sinendeki müthiş yaralar?..

Neden ufkunda gülen rengi sabahat solmuş?
Şi'rü huyla süzülen gözlere matem dolmuş.

Hani bağrında sevip sakladığın şen yuvalar?
Nerede mahmuru taap şuh ve Nazan ovalar?

Uyuyan bahçelere ninni ve efsane döken
Kuşların neden sustu ve uçtu birden?

Söyle Ayntap, o sükûnetli seherler nerede?
O tu'lular, o guruplar, o kamerler nerede?

Hepsi bir cuşesi hon, bir yığın enkazı tebah.
Hepsi bir gözyaşı, bir şehkai gam, bir kuru ah.

Hepsi bir sahnei matem ve harap bir makber;
Ulu tanrım bu felaketlere takatmi yeter?..

Dinmiyor top sesi; aylar geçiyor bak, hala
İşte bir darbe daha sonrada bir vaveyla...

Şurda bir yavru yıkıklar arasından bağırır;
Burada birkaç şüheda, orda baş on tane ağır

Yaralanmış kadın, erkek... Yetiş ey adli ilah.
İşte bir hasta yetim bağı yanık, bahtı siyah.

İşte bir dul gelin, avare ve yoksul bir pir;

İşte bir hane harap dün bay iken şimdi fakir.

Sonra bir kafelei hicretü zillet... Dağlar
Melce olmuş; bakarak arkaya ağlar, ağlar

Böyle bir sili beşer... Cümlesi nalan ve harap;
Yanıyor, sarsılıyor, kahroluyor bak, Ayntap.

Ankara 1920

Yine şiirin altındaki tarih ve şiirin isminden hareketle bu şiirinde Gaziantep'a selam kitabına ait olduğu fikrini ileri sürebilirim. Bu şiirde de şair, Ayntaba Selam şiirindeki gibi eski dilden sözcükler kullanmıştır.

Şiirin tamamında, başlığundan da anlayabileceğiniz gibi, Antep'in Kurtuluş Savaşı'ndaki içler acısı durumu dile getirilmiştir. Bu şiir, Gaziantep'e yazılmış bir ağıttır. Şair, şiirin başından itibaren Antep'e eski güzelliklerini bir bir sorar. Antep'in güzelliklerle dolu semaları artık kaybolmuş ve karanlıklara gömülmüştür. Şair, bu karanlıklar içinde Antep'i arar. Sonra bu matem havasını şehitlerle, hastalarla, yetimlerle, fakirlikle, gözyaşıyla devam ettirerek bütün şehrin inlediğini, harap olduğunu, kahrolduğunu söylemiş ve şiiri bitirmiştir.

Daha önce incelediğimiz şiir kitaplarında da bu tür şiirlere rastlamıştık. Şairin genel karakteri memleketin içinde bulunduğu durumdan duyduğu derin sızıyı yansıtmaktır. Bu sızı bir de memleket sevgisiyle birleşince Ayntaba Selam şiirindeki gibi derinden bir sızıya dönüşür. Aslında genel anlamda şair ülkenin hiçbir sorununa kayıtsız kalmamıştır.

2.1.5.8 Bana Gel

Kanat pervaz eden yavru bülbülüm,
Yuvadan uçuşta çıkta bana gel.
Koklanmadık goncam biricik gülüm,
Bahçenin seddini yıktı bana gel...

Sana cennet olur bu deli gönlüm,
Senden ayrı kalmak bana bir ölüm,
Kırların yosması narın sümbülüm,
Biricik bülbülüm uçta bana gel..

Sümbül dedim, bülbül dedim, gül dedim,
Kanat çarpta sen gönlüme gel dedim,
Yoksa gözüm yaşı akar sel dedim,
Çiti yık kanat çarp göçte bana gel...

Bükük olur boynun sümbül diyemem,
Yadel tutar seni bülbül diyemem,
Eller koklar gonca ve gül diyemem,
Sarışın papyam açta bana gel...

Sarıoğlan: İŞİTMAN

Bu şiir, bir derginin ya da gazetenin sayfasından kesilmiş şekilde İshak Refet Bey'in ailesinden aldığımız belgeler arasındaydı. Ailesi bu şiiri saklamış; fakat hangi gazete veya dergide yayımlandığını bilmiyordu. Bu nedenle sadece şiir üzerinde duracağız.

Bana Gel isimli şiirde şair, birini veya bir şeyi çağırır; fakat şiirin tamamına baktığımızda gelmesini istediği nedir ya da kimdir bilemiyoruz. Kırların yosması sözcük gurubu bize çağrılan kişinin bir kadın olduğu ihtimalini hatırlatıyor. Ayrıca Şair, öncelikle çağırdığını bülbüle, güle, sümbüle benzetir. Daha sonra bu benzetmelerden vazgeçer; çünkü şair; çağırdığının boynunu bükmesini, gelmesinin engellenmesini ve başkaları tarafından koklanmasını istemez. Ancak son olarak çağırdığını sarışın

papatyaya benzetir. Aslında bu benzetme önceki mısralarla tezat oluşturur; çünkü şair, çağırıldığını güle, başkaları koklamasın diye, sümbüle, boynunu bükmesin diye benzetmek istemez. Son mısrada ise papatya benzetmesini kullanır; ancak papatya da koklanabilen ve boynunu bükten bir çiçektir. Ayrıca şair, son dördlükte kıskanma duygusunu işlediğine göre çağrılanın kadın olma ihtimali de artıyor.

2.1.5.9 Ankara’da Sabah

Mor menekşe kokulu, mor, eflatun dalgalı
 Bir sabah uyanıyor; koyu نفتی bir halı
 Gerilmiş gibi ufka... baş başa vermiş dağlar;
 Dağlar sevdalı gibi; sanki içinden ağlar...
 Ufuktaki o halı yer yer kımıldanıyor.
 Baygın ışıklar derin bir düşten uyanıyor..
 Penbeleşir gibidir suları öpen rüzgâr;
 Uyanıp gülümsüyor uykudaki ağaçlar..
 Kuşlar güneşe alkış tutmaya hazırlandı;
 Ne ezgiler başladı yaprakların dilinde;
 Hıçkırıldı bin kuru ah otların her telinde..
 Kuşlar güneşe karşı bin bir deyiş okudu;
 Güneş dağda, ovada binlerce renk dokudu..
 Ankara uyanıyor... Bütün sokaklar, yollar
 Esniyor, geriniyor... Rüzgâr neler fısıldar
 Bütün gece durmadan fısıldaşan bu sesler
 Aşkın şen düşlerine sonsuz büyüler serper.

20. 07. 1943

Ankara’da Sabah şiiri, şairin, tabiat varlıklarını yine başarılı bir şekilde kullandığı şiiridir. Daha önceki şiir incelemelerimizde de gördüğümüz gibi şair tabiatı çok seviyor. Hatta gelini Güler Hanım’la yaptığımız konuşmada da İshak Bey’in tabiat sevgisinden bahsetmişti. Şiirdeki tablolara bakınca da anlıyoruz ki, şair, tabiatı bütün teferruatlarını görece kadar dikkatli seyrediyor.

Mor menekşelerin bütün tabiatı kapladığı hatta morluktan başka bir şeyin görülmediği bir sabah başlıyor. Koyu نفتی bir halı tabiriyle sabahın karanlıkla aydınlık arasındaki bir vakitten bahsedildiğini anlıyoruz; çünkü نفتی siyaha yakın koyu yeşil rengi ifade eder ve gecenin karanlığı ışığa yaklaştıkça gökyüzü bu rengi alır. Sonra dağlar baş başa vermiş bir insana benzetiliyor ve dağlar sevdalıdır. Kime sevdalıdır onunla ilgili bir işaret yoktur; ancak sabahın o koyu نفتی rengi dağlara bu görüntüyü verir. Ufukta نفتی halı güneş ışınlarıyla kımıldanıyor hissi vermeye başlıyor. Ardından

sabaha kadar baygın duran ışıklar uyanmaya, yani güneş iyiden iyiye kendini hissettirmeye başlıyor. Suları öpen rüzgârın pembeleşmesi güneş ışınlarının sularda oluşturduğu pembeleşmedir. Ağaçlar, kuşlar, yapraklar, otlar, güneşle birlikte kıpırdanmaya, seslenmeye başlar. Güneş binlerce renk dokuyan bir insan gibi, tabiatın bütün renklerini aydınlığa çıkarır ve bütün Ankara'yı uyandırır. Sabaha kadar fısıldaşan sesler mutlu düşlere bitmeyen büyüler serper. Dolayısıyla sabah bu güzelliğiyle insanı içinde aşk olan şen hayallere sürükler.

Şair, tabiat tasvirlerinde oldukça başarılıdır. Belki memleketin felaketli bir döneminde yaşamasaydı ondan daha farklı şiirler okuyabilirdik; ancak o hem kalemini hem kılıcını vatan için kullanmıştır. Dolayısıyla bu Ankara sabahı da vatanın kurtuluşundan sonraki rahatlamış bir düşünceyle yazılmıştır. Daha önce karanlık sahneler tasvir eden şairin, kendi duygularındaki ve duygularını aktardığı tabiattaki şen hali başka nasıl açıklayabiliriz.

2.1.5.10 Kötümserin Düşü

Kötümser düşünde kara bir güne,
Düşmüş bakmazdı yarına, düne.

Korkunç bir uçurum kıyısındaki
Bir çalıyı tutmuş, asılmış sanki:

Düştüm, düşüyorum arasındaydı!..
Gönlü bu yasların karasındaydı.

Yukarda kükremiş bir aslan vardı.
Aşağıda bir evren ona bakardı.

Çalının dibinde dolaşan iki
Sıçan vardı; hemen değilse belki.

Az sonra kökleri keseceklerdi!..
Kötümserin böyle büyüktü derdi.

Sıçanın biri ak, biri karaydı;
Bu karadan aktan ne çıkar? haydi,

Hele düşünelim: geceyle gündüz!..
Zavallı kötümser, ola hemen gündüz...

Senin böyle geçer gündüzün gecen
Senin çözülmez kara bilmecen.

Kötümserin Düşü adlı şiir, şairin; içindeki kötü duygularla, ümitsizlikle savaştığı bir şiiridir. Kötümser kara bir renkle gelen günlerin kısıcında önünü görememektedir. Daha sonra şair, ümitsizlik duygusunun insanı sürüklediği durumun fotoğrafını çekmeye çalışır. Kötümser korkunç bir uçurumun kıyısında bir çalıya tutunmuş aşağısı

uçurum ve uçurumun sonunda onu seyreden bir dünya, yukarıda onu yemek için bekleyen bir aslan ve tutunduğu dalı kemirmek için bekleyen bir kara bir ak fare. Bu tabloda uçurumla şair, ümitsizliğin pençesindeki insanı; aşağıdan kendine bakan bir dünya ile yalnızlığını; aslanla düşmanı ve siyah ve beyaz fare ile bu sıkıntılar içinde geçen gündüz ve geceleri yani zamanı anlatmak istemiştir.

İnsan yalnızlığın ve ümitsizliğin pençesindeyken dünyaya nasıl bakar, kendini nasıl bir durumun içinde tahayyül eder, şair bunu bu şiirde vermiştir. İnsanoğlu dünya macerasında aslında yalnızdır. Buradaki tablo bu duyguyu da anlatmaktadır. Geçen zaman içerisinde, olayların cenderesinde ve bu olayların meydana getirdiği duyguların pençesinde insanoğlu, kalabalıkların içerisinde aciz ve yalnız biridir. Şair, insanın bu sonsuz yalnızlığına kara günlerin ümitsizliği içinde çırpınan biri olarak bakmıştır.

2.1.5.11 Ana ve Çocuk

Çocuğu kucağında bir ana görürsem ben,
En derin heyecanlar duyarım yüreğimden..

Çocuklar çiçeğidir insanlık bahçesinin;
Bulunmaz canlı şiir çocuktan daha derin..

Süslemez çocuk kadar kadını pırlantalar;
Çocuksuz aileler olamaz hiç bahtiyar..

Analık kadınlığın hem süsü, hem ödevi;
Milyonlar şenletemez bir çocuk kadar evi!..

Çocuksuz kadın gibi zavallı insan var mı ?..
Çocuğu olan ana başka bir şey arar mı?..

Çocuğu sevmiyene acımak, yanmak gerek!..
Çocuk en derin neşe; çocuk en büyük dilek

Çocuktur en sağlam bağ ile ocağında;
Bir çocuk bir hükümdar ananın kucağında!..

Çocuğu kucağında bir ana görürsem ben,
En derin heyecanlar duyarım yüreğimden..

Ana ve Çocuk şiiri şairin, çocuk üzerine düşüncelerini içeren didaktik bir şiiridir. Şiir, tamamen çocuk sevgisinin hakimiyetiyle yürür. Kadını değerli kılan da çocuk doğurması yani anne olmasıdır. Şaire göre insanlık bahçesinin çiçekleri çocuklardır. Çocuk insanlığın devamı demektir. Dolayısıyla insanlık çocuk sahibi olmaya her dönemde devam etmiş ve yaşayan her insan, ardında kendinden bir parça taşıyan bir çocuk bırakma duygusunu içinde hep taşımış ve taşıyacaktır. Şair, insanlığın bu temel duygusuna değinir. Ayrıca çocuğu yuvanın devamlılığı için de şart olarak görür. Aynı

zamanda çocuk ananın kucağında hükümdar sözüyle Osmanlı İmparatorluğu'nda uygulanan tahtın babadan oğla geçme kuralı gibi çocuğun da anne ve babanın dünya üzerinde devamı olma özelliğine vurgu yapılmıştır.

2.1.5.12 Küçük Memet

Küçük Memet seni gördükçe gözlerim yanıyor;
Sevinçle ağlıyarak bir sükûna muhtacım..

Küçük Memet seni aciz görenler aldanıyor.
Küçük Memet bu güzel, saf bakışlarında senin

Ne müntakım, ne metin bir edayı merdi var.
Küçük Memet seni gördükçe gözlerimde uçar

O eski şan ü mefahirki: ihtiyar tarih
Onunla dopdoludur... şahidim güneş, Merih.

Küçük Memet yaralar bir değilki... Bin ve derin:

Ufuklarında güneş batmıyan o topraklar ,
İçin için yanarak ansızın göçüp çöktü;
Dağıldı şen yuvalar; bir mezarlık oldu vatan;
Bu yanda işte Fransız, şu yanda işte Yunan.
Bırak, bırak... Yine beynimde esti fırtına, kar;
Ve hasta kalbime binbir yılan zehir döktü...

Fakat bu nazraların başka bir tecellidir;
Uzak da olsa beis yok, bu bir tesellidir.

Doğar o gün elbet;
Hayal değil bu, hakikat... Ve pek yakındır; evet
Sevinçle ağlıyarak bir sükûna muhtacım...

Maraş 1921

Küçük Memet şiirinin altına şair dipnot olarak şöyle yazmıştır: “Küçük Memet Ayntab muharebelerinde pek çok bahadırlıklar gösteren bir çocuktur. Bir muharebede

esir olmuş, Fransızlar tarafından ayağı kesildikten sonra bizde bulunan bir Fransız esirle mübadele edilmiştir.”. Daha sonra bilmediğimiz bir nedenden bu dipnotun üstünü karalamıştır. Bu karalama dipnotun kullanılmayacağını gösterebileceği gibi yanlış bir bilgi olabileceğini de gösterebilir. Yine de bu dipnotu kullanma gereği duyduk; çünkü adı ne olursa olsun Kurtuluş mücadelesinde buradaki Küçük Memet gibi birçok çocuğun perişan olduğunu biliyoruz. Bu nedenle bu şiirin oradaki çocukların anısına yazıldığını düşünerek yorumlayacağız. Belki de şair de bu düşünceyle şiiri sadece Memet’e ithaf etmek istemediğinden dipnotun üstünü çizmiştir.

Şair, Küçük Memet’i gördükçe sevinçle ağlamak istiyor; çünkü vatanın bu küçük fertlerini gördüğünde hem bir üzüntü hem de bir gurur duygusu içinde kalarak hem seviniyor hem de bu küçücük omuzlara yüklenen ağırlığın etkisiyle ağlamak istiyor. Savaş ortasında bir çocuk görüntüsü vicdan taşıyan herkesi merhamete getirir ve herkesin içini acıma hissiyle doldurur; fakat şair, onu aciz görüp acıyanların aldandığını söylüyor; çünkü onun masum gözlerinde düşmandan öç alma, düşmanı vatandan kovma duygularıyla dolu sağlam bir mertlik edası vardır. Yine onun gözleri şairi, şan ve şerefle dolu tarihimize götürür. Daha sonra şiir vatanın içinde bulunduğu perişan durumu anlatarak devam eder; ancak şiirin sonunda da şair, Küçük Memet ve Küçük Memet gibilerin bakışlarıyla teselli bulur ve bu küçük ama manasıyla büyük bakışlarla bu olumsuz bulutların dağılacağını müjdesini verir. Evet, bu gün Küçük Memet’in akranlarının durumunu gözden geçirip de savaş meydanındaki Memet’e geri dönecek olursak bu küçük yüreğin düşmanı nasıl şaşırtıp korkuttuğunu ve Türk milletine ne kadar umut olduğunu daha iyi anlayabiliriz. Çocuklarının bile gözünü kırpmadan ölüme gittiği bir milleti tarih sahnesinden silecek bir güç henüz dünya yüzüne gelmemiştir.

2.1.5.13 Kaçkın

“Anama”

Bir karanlık geceydi; caniler
Gibi meş’um ve muhterizdim ben..
Koşuyordum zalam içinde birer
Gözdü her şey, fener, delik, revzen

Bir heyulayı müntakımdı bütün
Gördüğüm her kadit ağaç, her taş;

Hiç unutmam, zavallı anneciğim
Şimdi alnımda ellerin hala;
Titriyor, okşuyor... “Bırak gideyim.”
Diyip ayrıldığım zaman şu dua

Hıçkırıklarla gizli çağlardı:
- Orda kardeşlerim de ağlardı: -

“Allahım senden isterim tekrar”
“Ruhumu al da alma nurumu sen.”
“Anneyim ben de elbet hakkım var;”
“daha bir hafta evvel askerden”
“Geldi; dört yıl yolunda bekleştik;”
“Yine sinem kırık ve ruhum ezik.”

Ben uzaklaştım; artık arkamdan
Kim bilir, kaç boğuk figan coştı?..

Dağlar aştım, başımda kar ve duman;
Ruhum avare, hasta, sarhoştı.

İşte menkûbu gurbetim şimdi;
Taşırım ihtişamlı bir matem..

Yine kalbimde hıçkıran kimdi?
Senmisin anne ?.. Oh, aziz annem,

Seni sevmem – fakat gücenme bana. –
Vatanım şerha şerha parçalanıp

Göçüyorken; evet nasipsiz ana,
Sevmem hiç... Ve titrerim utanıp

Eski edvar şanı tarihten;
Alçağım, kirliyim, lainim ben...

Beklerim şimdi bir sabahı nevin
Geceler hasta ruhumun beşiği;
Beni ecdadım eylemez tel'in;
- Secdegâhımdır onların eşiği. –

Çünkü asrın şiarı cinnettir;
Türklüğüm, mertliğim cinayettir!

Yeter ey rabbi kadirü kahhar,
Bu ne takatşiken mezelletir?..

Gecelerden doğar bütün Nurlar..

Kütahya 1919

Kaçkın şiiri, şairin, bir şeylerden kaçmasını ifade ederek başlar. Şair, karanlık bir gecede caniler gibi uğursuz ve çekingen bir halde ilerlemektedir veya kaçmaktadır. Bu kaçış bir caninin kaçışına benziyor; çünkü şair, eşyayı (fener, delik, pencere) onu izleyen bir göz olarak algılıyor. Daha sonra bu eşyalara ağaç ve taş da ekleniyor. Suç

işlemiş insan her şeyin ve herkesin kendini takip ettiğini zanneder, dolayısıyla şairimiz de bu duygu içerisinde; fakat bu duyguya neden kapıldığını ilerleyen mısralardan anlıyoruz. Dört yıl sonra askerden dönen bir evladın kısa bir zaman sonra annesine veda etmesi ve kaçır gibi ayrılması anlatılıyor, şiirde. Kurtuluş Savaşı'na gitmenin diğer adı ölümdür veya en iyi ihtimalle yaralanmaktır. Dolayısıyla insan sevdiklerine veda etmekte zorlanır. Helalleşilen kişilerle gerçekten helalleşilir. Şairimiz de kaçır gibi gitmekten kendini alamaz. Annesi ardında Kurtuluş Mücadelesi'nde birçok benzerini gördüğümüz dualar eder. Şair, artık talihsiz bir gurbettedir ve başında ihtişamlı bir matem taşımaktadır. Şiirin sonlarına doğru şair, neden bütün eşyayı kendini takip eden bir göz olarak görüyor; neden suçlu psikolojisi içinde kaçıyor, anlaşıyor. Şair, içindeki sıra özlemini reddediyor, ecdadın tarihinden utanıyor, adeta içine gelen sıra özlemiyle savaşıyor ve annesine olan sevgisini kabul etmek istemiyor. Annesine seni sevemem; çünkü vatan bu haldeyken ben kendimi ve seni düşünemem sözünü söylüyor. Kurtuluş ecdadımız o dönemde vatanlarını ana, namus, evlat yerine koymuştu, bu şiirde bu duygunun bir yansımasıdır. Şiirin en sonunda da Yaradan'a çaresizlik içinde yalvararak takatin bittiğini söyler ve bu karanlıkların mutlaka nura dönüşeceğini söyleyerek umutla şiirini bitirir.

2.1.5.14 Bir Ziyaretin Hatırası

Ateşin gözlerinde rengi elem;
 Ruhu تنها harabeler gibidir;
 Tarı kalbinde bestei matem;
 Derdi firkatle çırpınır, ezilir..

Ağlamak en derin münacatı;
 Her münacatı bin sitemle dolu..
 Ruhunun en nühüfte anatı
 İktirabü elemle, gamla dolu..

Bir taş olmuş ümidi bir taşki:
 Burkulur anlıyan, gören kalpler;
 Ben de birlikte ağlasam kâşki,
 Onu kıskanmıyorsa gönlün eğer

O taşın ziri kahrı tarında
 Uyuyan ey açılmıyan gonca;
 Ağlarım ben de bak mezarında;
 Ağlarım hem de ömrüm oldukça...

Beni sen görmedindi burda iken;
 Bey babanla bu gün şeriki gamım;
 Zinetim deste deste iğne, diken;
 Ben de matemlerimle muhteşemim...

Benzerim şimdi ben de belki sana,
 Bahtiyarsın ve belki sen benden...
 Var benimçin de ağıyan bir ana,
 Arayıp kahrolan, sorup ezilen...

Yine sen bir mezara maliksin;
 Yok benim bir taşım, ziyaretçim.
 Hayır anarlar bütün ölenler için
 Bana hayristeyen, ananlar kim?..

Kütahya 1919

Şair, bu şiirde, ziyaret ettiği mezarlıkta bir mezar başında ağlayanları anlatır. Şiire, mezar başındaki kişinin ayrılık acısıyla çırpınan yüreğini anlatarak başlar. Mezar başındaki kişi taşa sarılmıştır, taştan medet ummaktadır ve bu hal insanın yüreğini burkmaktadır. Burada şair, ağlayanla birlikte ağlamak istiyor; fakat gönlü müsaade etmiyor. Şair, ölüyü kıskanmaya başlıyor. Burada toprağın altında yatan meftaya sesleniyor ve ben de bey babanla burada senin için ağlıyorum, diyor. Daha sonra yüreğindeki yaralardan bahsederek kendinin de mezardakinden farklı olmadığını söylüyor ve belki de mezardaki benden şanslıdır, diyor; çünkü ölü en azından bir mezara sahiptir ve ölümler hayırla yâd edilir; ancak şairin ne bir taşı vardır dünya üstünde ne de hayırla yâd edeni.

Şair, şiirin tamamında yalnızlık duygusunu derinden duyurmaya çalışmıştır. Şair, o kadar yalnızdır ki, bir ölüden, mezardan da ıssızdır.

2.2 NESİRLERİ

2.2.1 Dil Kavgası (Çankırı Mebusu Talât Bey'e* cevaplarım)

Dil Kavgası adlı eser, hacim olarak da muhteva olarak da bir kitap özelliğinden çok bildiri niteliği taşır. Kitaba “Dil düzelmesi için düşünceler” başlığını taşıyan bir yazıyla başlar ve “Kavga” başlığını taşıyan Talat Bey’e verdiği cevapları içeren bir yazıyla kitabı bitirir. Şiirlerinin bir kısmını ve bazı prensiplerini kısaca verdiği son bölümle birlikte toplam 38 sayfadan oluşturulmuş bir kitaptır. Kitabın önemi yazarımızın dil üzerine düşüncelerini ve o dönem TDK bünyesinde yapılan dil çalışmalarını içermesindedir.

2.2.1.1 Birinci Bölüm: Dil düzelmesi için düşünceler

Yazının başında Türk milletinin her zaman büyük milletler seviyesinde olduğunu ve bu büyük milletin dili olan Türk dilinin de bazı lehçelere ayrıldığını söyledikten sonra en üstün lehçenin Anadolu Türkçesi; en ince, en işlenmiş, en ilerlek konuşmanın da İstanbul konuşması olduğunu vurgular.

İshak Bey, bir dilin komşusu olduğu milletlerden sözcükler alıp vermesinin normal olduğunu söyledikten sonra Türkçenin diğer dillerden aldıklarını değil Farsçanın bizden aldığı sözcükleri örnekleyerek Acemlerin bizden aldıkları sözcükleri bize sattıklarını öne sürmüştür:

“Mesela bugünkü farscada Türkçeden alınma sayısız kelimeler bulunmaktadır. Eğer uğraşıp ta bu kelimelerin bir cetvelini yapsak insan şaşar. “Ummak” dan “umud” u almışlar “ümit” “ümmit” şeklinde kullanmışlar; “barınmak” dan “barı”yı “bâru” şekline sokmuşlar; “amaç”ı almışlar “âmâc” yapmışlar “girişmek” ten “girişme” yi “çalmak” tan “çâlâk” i “çarpmak” tan “çâpük” ü “almak” dan “aldatmak” dan “âl” ı aldıktan sonra dönerek acem kılığında bize vermişler.”⁷⁴

Yazının devamında yazarımız yine dillerin başka dillerden sözcük almasını normal karşılar; ancak bunu yapan diğer dünya dilleri aldıkları sözcükleri kendi dillerine uyarlarlar, biz de ise tam tersine o sözcükleri almakla kalmamışız bir de

* Ahmet Talat Onay (1885-1956): Çankırı ve Giresun milletvekilliği yapmış olan Onay, şair, yazar, edebiyat araştırmacısı, halk edebiyatçısı, siyasetçi olarak bilinir. Anadolu ve Duygu gazetelerinin başyazarlığını yapmıştır. <http://tr.wikipedia.org>, Erişim Tarihi: 21.06.2010, saat: 16.30.

⁷⁴ İşıtman; İshak Refet: *Dil Kavgası*, Köy Hocası Matbaası, Ankara 1931, s.3.

Farsçanın, Arapçanın kurallarını benimsemişiz, işte yazarımız bu yanlışlığın sonucunu da ortaya koyar:

“Biz gerek arapçadan, gerek farsçadan aldıklarımızı olduğu gibi kullanmak ve eğreti olarak yaşatmak yanlışlığını hoş görmekle beraber bu sözlerin hatırı için dilimize arabin, acemin kurallarını da sokmuşuz, bundan dolayı Türkçe kendine göre güzelliklerden uzaklaşmaya başlamış: halk tarafından anlaşılmaz bir kılığa girmiş o kadar ki bugün Anadolu’lu bir köylüyü mektep görmüş bir az okumuş bir adamla karşılaştırsak köylünün de, okumuş adamın da anlaşmak için ne kadar güçlük çektiklerini görürüz.”⁷⁵

İshak Refet Bey yazının bu kısmından sonra Türkçenin özüne kavuşturulması için bazı öneriler sunarak devam ediyor:

“Şimdi bazı yazıcılarımızın yazı dilleri konuşma dillerinden daha sadedir. Yazıda sadeleşerek konuşmada eski terkipleri, türkçe olmayan kelimeleri kullanmak eski alışkanlıktan ileri geliyor. Sonra istilahların Türkçe olmayışı da buna ayrı bir sebeptir. Okutma dilinde halâ “zaviyetanı mütekabiletanı dahiletan” “zu ercülül cezriye” “gubarı tali” “iltihabı üznü mutevassıtı mütekayyihi eyser” gibi sayısız terkipler sayısız Türkçe olmayan kelimeler mekteplerde okutulup öğretilmekte iken dilin sadeleşmesi çok çetin olur. İlk kese adım istilâhları kökünden Türkçe yapmakla atılmış olacaktır. Meselâ yukardaki istilahlara karşılık olarak “iç karşılıklı bucaklar” “kök ayaklar” “kalak tozu” “irinli sol orta kulak yangısı” gibi şeyler konur da okutma dilinden Türkçe olmayan sözler uzaklaştırılırsa yolun yarısı daha alınmış olur. Buna bir takım kimseler hatta bazı muallimler bile aykırıdır. Diyorlar ki: ilminde kendisine göre dili vardır, anlatışı vardır. Buna hayır demek için yol bulunamaz; evet ilmin kendisine göre bir dili bir anlatışı bulunduğu belli bir şeydir. Fakat bu anlatış mutlaka arapça istilâhlarla mı olur? türkçe istilâhlarla olmaz mı? “iltihab” yerine “yangı” “dahil” yerine “iç” “cezir” yerine “gök” “zaviye” yerine “bucak” denilemez mi? denilir de ötelere bile geçilir de; Hem halka doğru iniş ilim için bir bayağılık değil bir faziylet olur. O zaman yine alâkası olmayanlar “kök ayaklar” ı “kalak tozu” nu “iç karşılıklı bucaklar” ı belki bilmezler fakat sezerler, anlarlar. Öğrenmek isteyenlerde çok kolay öğrenirler.”⁷⁶

Yazarımızın düşüncesinin bugün gelinen noktada ne kadar doğru olduğu görülmektedir. İnsan kendinden olanları benimser, kendinden olmayanları da ezberler.

⁷⁵ İshak Refet İşıtman, *Dil Kavgası*, Köy Hocası Matbaası, Ankara 1931, s.4.

⁷⁶ İşıtman, *Age.*, s.4-5.

Fazla uzağa gitmeyelim ben verilen terimleri okumakta dahi güçlük çektim, anlamak için sözlük karıştırdım yine de aklımda kalmadı; çünkü ezberlemedim. Ancak yazarın terimlere öneri olarak sunduğu tamlamaları, tartışılabilir ama, az çok anladım; çünkü bana ait sözcükler. Diyilebilir ki: sen o terminolojiye hakim değilsin, ondan zorlandın. Ben de tam onu diyorum ki: O dönemde dil öğrenmeye başlayan çocuklarda benden farksız değildi.

Daha sonraki bölümde yazarımız dilimizin yabancı istilasına maruz kalmasını Osmanlı Türkiyesi'nin Türklerin hâkimiyetinde olmadığı ve dolayısıyla da Türkçenin bu istilaya maruz kaldığı düşüncesine bağlamıştır:

“Osmanlı türkiyesi nekadark türklerin değil idiyse osmanlılıktan kalma o türkçede türkün öz malı değildir. Osmanlı türkiyesinde Türkiye büyük bir düğün evine benzerdi: Ev sahibi olan türkler türk olmayanları ağırlamaya, doyurmaya, donatmaya, esirgemeye uğraştırılırlardı. Her türlü yorucu, üzücü ve ağır işleri onlara gördürürler kazanılan şeylerin en güzelini en eyisini yabancılara verirlerdi biraz dinlenmek biraz soluklanmak istedikleri zamanlarda da yabancılar baş bucakta minderlerde, koltuklarda, otururlar türkler de eşik başında kalırlardı. Osmanlılıktan kalma o türkçede de türkçe sözler hep aşağılık hep kötü işlere verilmek istenmiştir. Her hangi bir sözün türkçesini söylemek kabalık, arapçasını, acemcesini söylemek nezaket sayılmıştır. Halkla birlikte halkın dili de horlanmıştır. Osmanlı türkiyesini istiyâl altında bulduk; osmanlı türkçesi de istiyâl altındadır. Elimizi kurtaranlar dilimizi de kurtarmaktadırlar. Ulu Gazimizin: ‘Ölkesini yüksek istiklâlini korumasını bilen Türk milleti dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır.’ sözleri ‘Ordular. İlk hedefiniz Ak Denizdir, ileri!..’ kumandasından farklı değildir.”⁷⁷

Yazarın Atatürk'ün bu sözlerini alıntılamasından dil meselesine gösterdiği hassasiyeti anlıyoruz. Dilin sadeleştirilmesi hususu yazar için düşmanı yurttan kovmak kadar önemlidir. Bundan sonraki bölümde de Refet Bey, sürekli ilerlemekten bahsediyor ve eski dili savunanların sadece geçmiş saplantısı olan kişiler olduğunu söylüyor. Ayrıca körü körüne geçmiş savunanların da onların benimsedikleri sözcüklerin de zamanın kısılcığında Türkçe olmaktan başka çareleri kalmayacaktır:

“Evet biz yarına atlamak, yarını hazırlamak isteyoruz; türkçenin türkçe olmasını isteyoruz.; türkçenin bütün türkler tarafından anlaşılmasını isteyoruz. Bu bizim eskiyi

⁷⁷ Işıtman, Age., s.6.

bilmediğimizden, eskiye karşı düşman oluşumuzdan ileri gelmiyor; eskinin bir sapkınlık olduğunu bildiğimizden ileri geliyor.”⁷⁸

Yukarıdaki düşünceleri verdikten sonra yazarımız divan edebiyatını yansıtan birkaç örnek vermiş ve bize ait olmayan bu sözlerden kurtulmamız gerektiğini belirtmiştir:

“Asıl marifet kılığı da özü de türkçe olan yazılar yazmaktır. Kılığı türkçe olmayıp ta özü şöyle böyle türkçe sayılabilecek yazılar artık ölmüştür. Bugün kılığı türkçe olup ta özü türkçe olmayan yazılar vardır. Bunları da ortadan kaldırmak gerek.”⁷⁹

İshak Bey dilimiz için ikinci bir tehlike olan batı dillerinden dilimize giren sözcükleri vurgulayarak yazısına devam eder. Yazarımıza göre Arap ve Fars dilleri Türkçe için ne kadar tehlikeli ise Avrupa dilleri de o kadar tehlikelidir. Bu nedenle ikinci bir gayret de burası için göstermek gerekir diyerek dikkati çekmeye çalışır:

“Bundan iki buçuk yıl önce dil encümeninde Başvekil İsmet Paşa Hazretleri eskiden elimizin sınırları nasıl tehlike altında bulunursa şimdi dilimizin sınırları da öylece tehlike karşısındadır diye tasalanarak bu garp dillerinden akışan sözlerle işaret buyurmuştu, Garp dillerinden akışmakta olan bu sözlerden başka bir de garp dillerinden kıl yarmaz çevirmeler yapmak mesela “çay almak”, “dondurma almak”, “kilo almak”, “banyo almak” gibi türkçeye uymaz şeyler kullanmak çok ağır bir suçtur. “Çay içmek”, “dondurma yemek”, “kilo kazanmak veya artmak”, “banyo yapmak” daha doğrusu “etmek” dururken Avrupaya uyacağız diye böyle çirkinliklere düşmek dil için bağışlanmaz bir günah, el için de çok gülünç bir züppelik olur. Dili cüppelerden kurtaralım derken züppelere oyuncak yaptırmak olurmu?..”⁸⁰

Türk dilinin üstün bir dil olduğunu söyleyerek devam eden yazarımız, ünlü Alman Dil Bilimci Max Müller’in* düşüncelerini de kendine dayanak olarak kullanır. Daha sonra da batıdaki bazı dilcilerin yanlış kanaati bugünkü kısır kelime hazinemize bakarak verdiğini söyler. Bu nedenle de bize düşen Türkçenin tarihi zenginliğini ortaya

⁷⁸ Işıtman, Age., s.6-7.

⁷⁹ Işıtman, Age., s.7-8.

⁸⁰ Işıtman, Age., s.8.

* Fredrich Max Müller: 1864 yılında yayımlanan Dilin Bilimi Üstüne Dersler adlı yayınında Türkçenin açıklığını ve düzenliliğini vurgulamıştır. <http://www.uludagsozluk.com>, Erişim Tarihi: 21.06.2010, saat: 16.20.

çıkarmak çalışmaları yapmaktır. Yazarımız Berlin’de tahsil yapan bir gencin başından geçenleri anlatarak devam eder yazısına:

“Berlinde tahsilini bitiren bir gencimiz bize büyük bir hakikat söyler gibi profesörüm türk dilinde ev eşyasının adlarını türkçe olarak bulamadım. Hepsi yabancı dillerden alınma kelimelerdir, dedi diyordu. Bundaki ağır hüküm meydandadır. Halbuki: bundan binlerce yıl önce “ütü”yü mendilin karşılığı olan “suluk”u, şimdi anadoluda bazı yerlerde hala kullanılmakta olduğunu bildiğim badana karşılığı “çarpi”yı badanalamak manasında “çarpılamak” veya “çarpmak” kökünü edebiyatında ve kitaplarında taşıyan bu dil ve bu dili konuşan bir millet nasıl bir medeniyete erdiğini göstermez mi? bu dili konuşmak bu dili konuşan milletin çocuğu olmak adamın göksünü kabartmaz mı?..”⁸¹

Dil sadeleşmesi işini Halk Fırkası’nın üzerine aldığını ve bu işin kendi mecrasında ilerleyeceğini söyledikten sonra yazarımız, sadeleştirme konusunda bazı zıt fikirlerin olduğunu söyler ve bu zıt fikirlerin ortak noktasının bulunacağını savunur ardından da Büyük Alman düşünürü Laeibniz’in* bu konudaki düşüncelerini referans olarak gösterir:

“... ‘Laeibniz’ laybniç: her şeyden evvel bütün fen istilahlarını da almak şartıyla bir lügat meydana getirmek gerektir. Bu lügat yalnız almanlıktaki sözleri değil bütün cermen dillerinde bulunan kelimelere kadar hatta eski gotlara, franklara, saksonlara kadar inerek ikmal edilmelidir. Dedikten sonra şu yolları göstermiştir:

1. *Lisanda bulunup ta gaybolmuş sözleri aramak; eski ve kullanıştan düşmüş sözleri canlandırmak*
2. *Ecnebi sözleri milli lehceye uydurmak*
3. *Belli kurallara adım uydurarak karşılıklar yeni kelimeler, yeni terkipler yaratmak*

Bizler gibi böyle ağır ve çetin bir iş karşısında bulunanlar bunlardan başka bir şey düşünmezler sanırım.”⁸²

⁸¹ Işıtman; İshak Refet: *Dil Kavgası*, Köy Hocası Matbaası, Ankara 1931, s.9.

* Gottfried Wilhelm Leibniz (1646-1716): Ünlü bir Alman filozofudur. Matematik, mantık, metafizik alanlarında öne sürdüğü yeni düşünceleriyle tanınır. <http://tr.wikipedia.org>, Erişim Tarihi:21.06.2010, saat: 15.54.

⁸² Işıtman; İshak Refet: *Dil Kavgası*, Köy Hocası Matbaası, Ankara 1931, s.10-11.

2.2.1.2 İkinci Bölüm: Kavga

Bu bölüm, Çankırı Milletvekili Talat Bey'in Çankırı'da çıkardığı “Duyğu” gazetesinde “Onay” başlığıyla İshak Refet Işıtman, İsmail Hikmet Bey* ve Dil Encümeni'ne sataşmalarına karşılık Refet Bey'in “Hız” mecmuasında verdiği cevapları içerir. Talat Bey'in bu yazı veya yazıları yazmasındaki sebep sadeleşme hareketleridir. İshak Refet Bey'de kitabında tartışmaya sebep olan ve Ne Mutlu Bana Ki: Türk Yaratıldım kitabında yer alan “Dicle” adlı şiirini olduğu gibi vermiştir. Talat Bey bu şiirde kullanılan “böke, pusmak, akışmak, gerneşmek, cilasın” sözcüklerine eleştiri getirmiştir. İshak Refet Bey ise bu sözcükleri tek tek ele alarak uydurma sözcük olmadığını kaynaklarıyla ispatlamaya çalışır.

Biz bu kısım ile alakalı sadece bir sözcük etrafında Refet Bey'in verdiği cevabı inceleyeceğiz. Diğerleri bu örneğe bakılarak tahmin edilebilir:

“Şimdi cilasın sözüne geldik: Metruk ve meşkûk dediğiniz bu sözün söylenişi celâsin değildir cilasın, cilasındır. Cenup vilâyetlerinde kullanılır, “Cilasın gibi” derler. Manası da ne arap demektir ne çorap demektir. Ne zenci demektir ne yamyam demektir. Şehlevent demektir. Enine boyuna olgun demektir, yiğit demektir. Sizin olsa olsa larla bulduğunuz gibi kitaplardan alınma bir söz dahi değildir. İşte şu mısraları küçük mecmuanın üçüncü sayısından, rahmetli Ziya Gök Alp'in Malazgirt muharebesi piyesinden alıyorum:

Alp Arslan:

“Cilasınlar biliniz pek korkunçtur bu savaş”

“Cilasınlar bakınız okla yayı meydana

Attım saldıracağım dal kılıçla düşmana”

“Cilasınlar bakınız kefenlere büründüm”

“Cilasınlar ne diyor türemizin buyruğu”

“Cilasınlar haydiniz saldıralım düşmana”

Şu cilasınlara bakınız; Alp Arslan arapların, çorapların, zencilerin, yamyamların başboğı değildi.”⁸³

* İsmail Hikmet Ertaylan (1889-1967): İstanbul Üniversitesi Türk dili ve edebiyatı kürsüsünde ordunaryüs profesör olarak çalıştı. Edebiyat tarihçisidir.

⁸³ Işıtman, Age., s.18-19.

İshak Bey, daha sonra yazısına, Talat Bey'in Refet Bey ve etrafındakilere tufeyli (sığıntı, parazit), me'kel (meşru olmayan yiyimevi) hakaretlerini yaptığı yazısından alıntı yaparak ve bu hakaretlere cevap vererek devam eder. Özellikle burada alıntılatacağımız bölüm yazarın Türk ve Türkçe davasındaki sarsılmaz düşüncesini ve sevdasını göstereceği için vermek istedik:

“Talat Bey iyi biliniz ki ben encümende iş görmeyen iş vermiyen bir adam değilim; Faydasız olduğuma bir saniye için inansam encüme adımı atmak şöyle dursun otarafta bakmayı bile haddini bilmezlik sayarım. Ben bundan on dokuz yıl önce 1912 de ‘Türk elini, türk dilini esirgesin yaradan’ mısraını içerisinde taşıyan şiirler yazmış, talebesine ezber ettirmiş, memleket gazetelerinde bastırmış bir Türkçe hocasıyım. Encüme benim verdiğim derlemelerden – tek kişiden hatta bir heyetten olmak şartıyla- daha zengin bir derleme gelmemiştir. Bu benim işimdir, gönlümün işidir, aşkımdır. O derlemeleri daha encümenin hayali bile sizin kafanızdan geçmezken ben hazırlamakta idim yine sizin ‘dertli’ ye benzeterek olsa olsalarla kestirdiğiniz gibi o sözleri meslek arkadaşlarıma da toplattırmış değilim: bundan on yıl evvel Maraşta maarif müdürü iken yalnız oranın sözlerini arkadaşlarıma toplatmış ve maarif vekâletine göndermiştim. Peki Talat Bey tutalım ki ben bu derlemeleri arkadaşlarıma toplattırdım da binlercesini sıralayarak, misalleriyle birlikte encüme verdim siz efendimiz böyle bir işe neden girişmediniz; bundan dokuz yıl, on yıl önce maarifin ilerlemesi için Maarif Vekâletine yazdığım raporlarda her şeyden evvel dilimiz için bir alfabenin gerek olduğunu ve imlânın belli bir yola konulmasını tekrarlayıp durmuşumdur. Bu raporları göstermek ve görmek kolay bir de sizin raporları görebilsek.

Talat Bey tekrar ediyorum: bu benim işim ve aşkımdır evet ben elimizin dilimizin yolunda can vermeyi canıma minnet bilen bir adamım 335 (1919) de Yunanlılar İzmirde çıktıktan az sonra yabancı bir yere, Kütahyaya sığınmışken orada başıma bir yığın insan toplayarak evine hırsız girmiş bir adamın isyanlarıyla çalkalana çalkalana İzmirin eşiklerine koşmuştum; beni kimseler çağırmadı hiçbir kimse bana böyle bir vaziyfe vermedi: kendim uğraşdım; kendim didindim; topladığım, meydana getirdiğim gönüllü müfrezemle tekrar ediyorum 335 (1919) de dağlarda bayırlarda düşman karşısında ve düşman içine akınlar yaparak ölümleri eğlence bildim; sonra eyi

dinleyiniz Talat bey bu çalışmalarımı sağımlık yiyimlik haline de koymadım. Aralık bulduğum günlerde de költekin bengisin nazma çeviriyordum ve şöyle diyordum:

O zamanki bu mavi gök kara toprak yaratıldı

İkisinin arasında dedem Bomin Han yükseldi

O savaşlarda yazdığım başka yazılardan bir ikisini sözlerimin sonunda yazayım da enine boyuna tenkit ediniz lâkin Allah aşkına söğmeyiniz.”⁸⁴

Daha öncede söylediğimiz gibi İshak Bey’in en büyük sevdası vatandır. Yukarıdaki cümlelerde de Refet Bey, bu sevdasını bir kez daha vurgular. Ben de yazarımıza katılıyorum. Vatan için kimseyi beklemeden cepheye koşan ve öldüğünde borçtan başka bir miras bırakmayan bir şahsiyetin tufeyli sözünü hak etmediğini düşünüyorum.

Yazının devamında yazarımız Talat Bey’e cevap vermeye devam eder ve bir yerde daha önce “Hakimiyet” gazetesinde çıkan bir şiirini örnek verir ve buna benzer şiirleri çok önceden arkadaşlarım da ben de yayınlamıştık neden o zaman ses çıkarmamıştınız? diye Talat Bey’e sorar. Biz de bu şiiri, Refet Bey’in kitaplarında yer almadığı için buraya almak istedik:

“Yunusla beraber

Biz bir konukuz durağımız yok;

Bu ayrılıktan yandı gönlümüz.

Her şey yakındır uzağımız yok;

Hiç kavuşmadan kandı gönlümüz..

Boğulmak, yanmak, kavrulmak, kanmak!.

Varlıktan beri bu oyalanmak...

Varı yok bilmek, yoku var sanmak

İçinde kaldı tandı gönlümüz

Dağlar, hey dağlar.. hep dizi dizi!.

Dört geçemizden bağladı bizi;

Sevgilimizin nerede izi?

Yıldızları iz sandı gönlümüz..”⁸⁵

⁸⁴ Işıtman, Age., s.20-21.

Yunusla Beraber şiiri, isminden de anlaşılacağı gibi, Yunus söyleyişine yaklaşma çabasıyla yazılmış bir şiirdir. Şiir hem söyleyiş olarak hem de kurgu olarak Büyük Türk Şairi Yunus Emre'yi hatırlatır. Şiirde, dünyanın geçiciliği, gönülden ve menfaatsiz sevgi konuları işlenmiştir.

İshak Refet Bey, Talat Bey'i her söylediğinden dolayı affeder; fakat memleketin toprağıyla alay ettiği için affetmez. Tüm yaşamını, sanatını memleket sevgisine bağlamış yazarımızın bu düşüncesi de bir kez daha onun bu duyguda ne kadar samimi olduğunu gösterir:

*“Yalnız ‘uluçay’ diye yazılan saçmalar affedilemez vatanın değil bir çayının bir damla suyunun ve bir avuç toprağının bile bir şiiri vardır. Değeri vardır. Kanunda yeri olsaydı ‘uluçay’ için üstünüze dava açardım.”*⁸⁶

Yazının son bölümünde de Talat Bey'in Halk Bilgisi Derneği'ne söylediklerini anlatır. İshak Bey'in yaşamını ele alırken de belirttiğimiz gibi İshak Refet Bey Ankara'da dostları Ziyaettin Fahri ve İhsan Mahvi ile birlikte Halk Bilgisi Derneği'ni kurar ve dernek Halk Evleri'ne intikal edene kadar başkanlığını yürütür. Talat Bey bu müesseseyi de eleştirmiştir ve İshak Bey de şöyle cevap vermiştir:

*“Halk Bilgisi Derneği'nden anlatıyorsunuz ne olmuş böyle bir derneği kurmak, meydana getirmek günahmıdır?.. Merak etmeyiniz bu da imrendiğiniz, yutğunduğunuz paralı işlerden değildir. Kendimin para dökerek meydan getirdiğim bir dernektir. Niçin siz efendimiz şimdiye kadar böyle bir faydalı işe girişmediniz?.. Bu dernek hiç olmazsa birkaç kitabın basılmasına sebep oldu. Türk medeniyeti tarihi için az da olsa elden geldiği kadar malzeme toplamaya uğraştı. Pek muhterem Sadri Maksudi Beyin ‘Türk Dili için’ adlı kitabının başında yazısı bulunan yüksek âlim ‘Brockelman’ Brokelmanın gösterdiği yoldan üç buçuk yıl önce yürümeğe başladı. Halk bilgisi derneğini kurmak dil encümenine geçmeye mi yol açar. Vallah şaşıyorum, çocuklar bile böyle düşünmez. Geliniz Talat Bey geliniz Halk bilgisi derneğinin reisliğini size bağışlıyorum tek şu dil encümenine giriniz!..”*⁸⁷

Yukarıdaki yazıdan da tekrar anlaşıldığı gibi gönüllü müfrezesiyle cepheye koşan İshak Bey, savaş bitince kabuğuna çekilmemiş ve en iyi yaptığı işle para pul gözetmeden vatana hizmete devam etmiştir.

⁸⁵ Işıtman, Age., s.24.

⁸⁶ Işıtman, Age. s.25.

⁸⁷ Işıtman, Age., s.25.

Kavga yazısının sonunda yazarımız kendi şiirlerinden bazılarını Talat Bey'in okuması için koymuştur. Buradaki amacı sadeleşme işinin yeni olmadığını, daha öncede bu tür şiirler ve yazılar kaleme aldığını göstermektir.

Kavga yazısından sonra Falih Rıfkı Atay'ın dil encümenine yapılan hakaretlere ve suçlamalara Hakimiyeti Milliye gazetesinde verdiği cevap yazısı yer almaktadır. Yazının başlığı "Kusur kimin?" ismini taşır.

2.2.2 Türkçe İçin Bir Konferans (Dil Kurultayı Dolayısıyla)

Kütahya Halkevine armağan edilen bu kitapçık, anlaşıldığı üzere Kütahya Halkevlerinin organizasyonu ile yapılmış bir konferans metninin düzenlenmiş halidir. Başka bir deyişle Türkçenin zenginliğini ortaya koymaya çalışan bir bildiridir.

İshak Bey, konuşmasına iki kitaptan örnek vereceğini söyleyerek başlar. Bu iki kitap: Divanı Lügatittürk (Kaşgarlı Mahmud) ve Mıkyasül Lisan-Kıstasül Beyan (Kütahyalı Abdürrahman Efendi*)dır. Bu iki kitabın tanıtımını yaptıktan sonra Türkçenin zengin bir dil olduğunu göstermek amacıyla bu iki kitabı kullanacağını belirtmiştir.

Konferansa iki yanlış düşünceye dikkatleri çekerek devam eder:

"Dilimizi düzeltmek, zenginleştirmek işlerine engel olmak için ötedenberi ortaya atılan, ileri sürülen iki yanlış düşünce vardır.

1. *Çağatayca, Uygurca gibi eski türk lehçelerinin türkçeden ayrı imiş gibi gösterilmesi.*
2. *Türk dilinin züğürtlüğü.*"⁸⁸

Bu konferansta yazarımız yine Osmanlıca'yı eleştirerek onu bir nevi Batı Çağataycası olarak adlandırır:

" Gözümüzde gönlümüzde elimiz kadar belki de elimizden daha sevgili olan bu dilimiz (İstanbul Türkçesi) değil, güzel türkçemiz değil, ölüsünün başında dostları ağlaşan geçmiş osmanlı türkçesi bir çeşit batı çağataycası idi. Çağatayca demek içerisine arapça, acemce karışmış soyu bozulmuş, yozlaşmış bir Türkçe demektir. O

* Abdurrahman Fevzi Efendi, Türk dilinin Müyessiretül-Ulum'dan sonra yazılan ikinci gramer eseri Mıkyasul-Lisan Kıstasul-Beyan adlı eserin yazarıdır. Kendi eserindeki bilgilere göre 1802'de Kütahya'da doğmuş; 1864 senesinde İstanbul'da vefat etmiştir. <http://tr.wikipedia.org>, Erişim Tarihi: 21.06.2010, saat: 16.00.

⁸⁸ İshak Refet Işıtman, *Türkçe İçin Bir Konferans*, Kütahya Vilayet Matbaası, Kütahya 1932, s.4.

doğu çağataycası ile bu batı çağataycası arasındaki ayrılık yer ayrılığından çağ ayrılığından başka bir şey değildir.”⁸⁹

Bunları söyledikten sonra Dil Kavgası adlı eserindeki Osmanlıca ile ilgili düşüncelerini burada tekrar eder ve Türkçenin zenginliğini gösterebilmek için başta söylediği gibi iki kitaptan (Divanı Lügatit-türk ve Mıkyasül Lisan-Kıstasül Beyan) örnekler vermeye başlar:

“Ben burada şimdiye kadar yazı dilimize geçmiyen birtakım sözler alarak Anadolu’da kullanılan kılıklarile karşılaştıracam. Bu karşılaştırma önünde Uygurcanın Çağataycanın ne olduğu anlaşılmakla beraber türkçenin de züğürt olmadığı meydana çıkacaktır, zaten meydandadır ya!”⁹⁰

İshak Bey, Türkçenin zenginliğini göstermek için Anadolu’dan derlediği toplam 223 sözcük örnek göstermiştir. Bunlardan bir ikisine örnek vererek bütünü ifade etmiş olalım:

⁸⁹ Işıtman, Age., s.5.

⁹⁰ Işıtman, Age., s.5.

<u>Divan</u>	<u>Anadolu</u>	<u>İzah</u>
Ayaz	Ayaz	Açık, bulutsuz hava
Arıĝ	Arı	Temiz, iyi soy, arınmak, arıtmak

Bu örneklerin sonunda yazarımız Türkçenin tek dil ve bizim, bizden olduğunu söyleyen şu sözler ne kadar doğrudur:

“İşte gelişi güzel topladığım bu sözler anadolu türkçesile divan türkçesinin arasındaki yakınlığı pek açık olarak göstermektedir. Türkçe türkçedir. Türkçe tek dildir. Türkçe perilerin kuşların ve suların dilleri kadar güzeldir. Divanın içerisinde bulunan sözlerden binlerce ve binlercesi de dilimizde her vakit konuştuğumuz ve yazdığımız sözlerdir. Kalanların içerisinde öyleleri vardırki. İki hecesile koca bir tarih devri anlatır. Yüce bir medeniyete tanıklık eder. Bu iki hece ikiyüz yapraklı bir tarih cildinden daha yüksek belâgatler, kuvvetler gösterir.”⁹¹

Ayrıca yazarımız Kütahyalı Abdürrahman Efendi’nin kitabında Türkçenin kurallarından bahsettiğini de söyleyerek ve Türkçenin sadeleştirme gayretlerinin başladığı gibi devam edeceğini, bu devrimin mutlaka gerçekleşeceğini vurgulayarak bildiriye tamamlar.

2.2.3 Dil Üzerine Diğer Yazılar

Bu bölümde, İshak Refet Bey’in kitaplarında bulunmayan ve ailesinden temin ettiğimiz yazıları vereceğiz.

2.2.3.1 Muhterem Reisliğe

Mukaddemenin konuşulduğu sırada muhterem arkadaşlarımızdan Cevat beyefendinin yazmış ve encümene vermiş oldukları rapor bana şu yazıyı yazdırmağa sebep oldu.

Diller için de fertler gibi doğmak, büyümek, ilerlemek, düşmek, kalkmak hatta ölmek dahi haktır ve gerçektir.

Gerek maddî ve gerek manevî ilerleyişte fertler nasıl dışardan vücutlarına, maheviyetlerine yeni yeni unsurlar, yardımcıları alırlarsa dillerde böyledir.

İlerlemek isteyen her dil manevî yapısına yeni fikirleri ifade için yeni kelimeler almak yahut yeni kelimeler yaratmak karşındadır.

⁹¹ Işıtman, Age., s.12.

Dil aldığı kelimeleri kendi yapısına uydurur ve kendi içerisine sindirirse ancak o zaman faydalanır. Sindiremediği kelimeler birer ur gibi vücudun her tarafında fena şişkinlikler meydana getirmekten ve boş yere yük olmaktan başka bir işe yaramaz, günün birinde düşmeğe ve atılmağa mahkûmdur. Bir dilin yükselmesi, başka başka dillerden yeni kelimeler alarak kendi kuruluşuna uydurmasile olursa da en ziyade yükseliş kendi kökünden yarattığı kelimelerle meydana gelir.

Dile kelime almak, kelime yaratmak, dili yenilemek hususunda bize yol gösterecek ve kulavuzluk edecek birçok milletler vardır. Araplar, Almanlar, Macarlar, estler, İtalyalılar gibi:

Araplar

Bir çöl ve göçebe dili olan Arapça İslamlıktan sonra yeni mefhumları söylemek karşısında kalınca hemen kendi kökünden yüzlerce kelime yarattı ve ortaya attı. Zekat, salat, akıl, idrak, mâna, ibare, ilaahiri gibi binlerce kelimeleri kendi kökünden çıkarmış mefhumları bunlarla söyleyip geçmiştir.

Arapça yabancı dillerden olduğu kelimeleride kendi yapısına uydurarak kullanmış ve benimsemiştir. Namus, dinar, dirhem, kamış, ilaahiri gibi.

Araplar bu son usule =attarip= derler ki Araplaştırma demektir.

Bundan başka Araplar kendi dillerini de adamakıllı araştırmışlar ve iyice taramışlardır. Bir =rakım= kelimesinin manasını ve kullanıldığı yerlerde aramak için iman =İsmâîl= nin yıllarca çöllerde dolaştığı malûmdur.

Almanların nasıl ve ne yolda yürüdüklerini her gün işitip görüyoruz. Bu münasebetle büyük alman alimi =Leibniz= in bazı sözlerini buraya almadan geçemiyeceğim: yükselmek isteyen her dil için her zaman göz önünde bulunmalıdır. Birincisi: yeni mefhumların dilde karşılığı varsa hemen alıp kullanmak; İkincisi: dilde böyle bir kelime yoksa dilin kendi kökünden bir kelim çıkarıp ortaya atmaktır. Üçüncüsü: Buda olmazsa yabancı bir dilden kelime almak ve fakat alırken dilin kendi kaide ve söylenişine göre uydurmaktır.

Şu üç düstür her zaman göz önünde tutulacak kadar değerlidir.

Hele Macarların hareketleri bize tam bir örnek olmalıdır. bu kadar açık hakikatler ve oluşlar meydana dururken bunun tersine düşünmek ve Encümenin çalışmasını başka yöne döndürmek için uğraşmak bize vakit kayb ettirir.

Biz bu milletler gibi önce kendi dilimizden, Anadolu dilinden, şark dilinden, şimal dilinden, her hangi bir Türk ulusunun dilinden işimize yarar bir kelime bulursak alacağız. Zannedildiği gibi şark türkçesile garp türkçesi arası o kadar açılmamış ve başka başka çehreler gösterecek hale gelmemiştir.

Ben çok kere Buharalı, semerkantlı, Türklerle anlaşabilirdim. Hele Azerî türkleri ile aramızda ufak söyleyiş ayrılığından başka bir şey yoktur.

Doğu ve batı Türkçeleri Arnavut latincesile Portekiz lisanı kadar birbirinden ayrılmamıştır. Hatta sekiz yüz yıl önce Kaşgarda yazılmış olan bir kitabın bir çok yerlerini bugün Anadolu köylüsü bile anlayabilir. Beş yüz yıl önce yazılmış olan kitaplar bugün Türk ellerinde okunmaktadır. Ahmedîye, Muhamedîye, Mevlud, Aşık Kerem İlaahiri gibi.

Şu halde türk dili doğuda da batıda da birdir. Kök, Ahenk, Kelime, katd, sarf, nahiv, bir türüdür. Büyük bir nimet olan şu hali bozmaya uğraşmak, şark ve garp Türkçelerini ayrı ayrı şeyler saymak ve sanmak Türklere iyilik değildir.

Bir müsteşrikin söylediği gibi bundan elli sene evvel Türkçe konuşarak Bosnadan Pekine kadar gitmek kabildi.

Bir dilin kendi kökünden kelime yaratması, ya iştikak yoluyla olur, yahut bir takım kelimelerin önlerinde veya sonlarına takılar getirilerek yapılır, veyahut iki kelimeyi terkip ederek yugutarak vücuda getirilir. Bunlara dilimizden ve başka dillerden bir çok misaller vardır. Ben yalnız üçüncü şekle birkaç misal getirerek sözü kısa keseceğim. Bilezik ve gözlük kelimeleri buna misaldir. Bilezik ve gözlük kelimelerini yoğurmuş olan bilek ve yüzük kelimeleri bugün bir kelimedir, gözlük de böyledir. Tramvay kelimesi dahi iki ayrı kelimedenden meydana gelmiştir. Ray ve yol manalarına olan =tram= ve =rail= kelimeleriyle vücuda gelmiş olan bu şekil bir kelimedir. Latince iki ayrı kökten gelen =vélocipede= kelimesi de buna benzer mürekep bir kelimedir. Bunun yüzlerce misali vardır.

Yeni bir kelime yaratılmayıp da yani dilin kendi kökünden kelime alınmayıp da yabancı bir dilden kelime alınacak olursa her halde kendi söyleyiş tarzımıza uydurmak davasında çok duracağım. Bu hususta bir çok milletlerin hareketleri meydandadır. Mesela şeker kelimesini ele alalım.

Eski yunanca olan =sakkharon= kelimesi Arapçaya =elsükker= aceme =şeker= , Türkçe =şeker= Fransızca =sucre= İngilizce =sugar=şugur=şeklinde girmiştir.

Gömlek mânasına olan =chemise= kelimesi de Latince =camisia= kelimesinden çıkmıştır. Arapçada =kamış= olmuş. Fransızca şekli de malûmdur.

Pirinç manasına olan =riz= dahi bir çok dillere girmiş ve her girdiği dilde o dilin kullanış şeklini almıştır. Arapçada =eriz= =reis= Fransızca =riz= İngilizcede =rize=ri= dir. Eski Türkçede Allah manasına olan gut kelimesi saskritde dahi vardır. şimal türkçesinde =kutay= farisinde =kuday=huda= İngilizcede =good=gud= şeklindedir. İtalyalıların eski Latince kelimeleri bugünkü söyleyiş ve yazış tarzlarına uydurdıkları bellidir.

Bir gün evvel pürüzsüz, temiz, milli ve edebi bir dilin yaratılması gerektir. Biz yapmazsak buna benzer bir dili =mezah ve anarşı edebiyatı= yapacak ve yaratacaktır. Fakat bu, memleketi içinde yıkacaktır. Bu soytarılık hayli yol almıştır önüne geçilmelidir.

Yeni düşünceleri, yeni tutumları, yeni kanunları köylülere ancak böyle bir dil anlatabilecektir. Bugünkü gazete dilile resmi lisanla halka bir şey vermek imkânsızdır.

Milletleri yükselten, yaşatan, ölümden kurtaran şeylerden birisi ve belki birincisi milli dildir. Lehliler, çehler ve sırplarla kayıp olan türkler bize güzel bir misaldir.

Son söz olarak şurasını da arz edeceğim ki her hangi milli işin yücelmesine ilerlemesine çalışmak için millî varlığa inanmak ve bağlanmak gerektir, Türkçenin temizlenmesi ve yükselmesi işide ancak türkcilerin yapacakları bir işdir.

Türkçü olmayan millet ateşi içinde yanmayan her hangi bir alim de Türkçeye bir çok hizmetler yapabilir, biz bu gibi şeylerden her zaman faydalanmaya hazırız.

Fakat o göz Türkçemizi aşk gözüle göremez yürekten sevemez halbuki bir çok güçlükleri atan zorlukları kolaylatan ancak aşk ve imandır.

Bugün Türkçemizi her hangi bir tetkikçi gözüle görmek işe el vermez bin yıldan beri göğsünde yaralar açılan ve bir köşeye atılan bu güzel dilimizi candan sevmek ve büyük bir hürmetle gözden geçirmek ancak bizi dileklerimize erdirir.

2.2.3.2 Dil bayramı dolayısıyla başlıksız hazırlanmış bir yazı

Pek Sayın Ülküdaşlarım;

Türkiye devrimlerinin en derinlerinden, en kapsamlılarından birinin yıldönümü bayramını kutluyoruz. Türk dil devriminin bu kutlu bayramında ne kadar sevinsek, ne kadar öğünsek yeridir.

Şu birkaç yılın denemeleri dil devriminin okullardan tutunuz da yurdumuzun en ucra yerlerine kadar nasıl yayıldığını, nasıl benimsendiğini sevinçli verimlerini de nasıl bol bol vermeye başladığını gösterdi.

Türkiye devrimleri yeller gibidir; seller gibidir. Onun önünde durulamaz. Onun izinden koşulur; ona ayak uydurulur.

İşte bugün güzel Türkçe kendi yerini almış, yabancı etkilerden kurtulmak yolunu tutmuş bulunuyor. Bugün eski Osmanlıca ile yazı yazmaya kalkmak gülünç olmaktan başka bir şey değildir. Eski Osmanlıcanın en kuvvetli yazıcılarının yazılarını, basılmış kitaplarını bile bugünün Türkçesine çevirmeye uğraştıklarını hepimiz de görmekteyiz. Sağ olsun ölü olsun her birine ayrı ayrı saygılar taşıdığımız o çok bilgin, o çok değerli büyüklerimiz konularını, ülgütlerini Araplardan, Farslardan yahut Frenklerden almayıp ta Türkten, Türk halkının gökler kadar geniş, denizler kadar engin olan iç varlığından alsalardı, yazılarını da Ana Türkçe ile yazmış olsalardı bugün düştükleri unutulmak çukurundan kurtulmuş olurlardı; her yerde saygı ile anılırlar, sevilirlerdi. Bu acınacak sonuç, bu kara yazı kendileri için ölümlerden daha ağır olmakla beraber Türk ulusu için de boşluğu doldurulmaz ziyan olmuştur.

Size Osmanlıcanın en büyük şairlerinden Nefî'nin Divan edebiyatında ün lan bir parçasını “rahşîye”sini okuyacağım. Nefî bu parçada “Badi saba” adlı bir atı anlatmak istiyor.

*Ne saba saika dersem yaraşur surette
Ki seğirdirken ana sayesi olmaz hempa*

*Bırakır ânı dahi sayesi gibi yolda
Olsa ger şatırı endişe ile pa der pa*

*Düşmeden sayesi hâk üzre eder âlemi tay
Sehv ile rakibi gösterse inane irha*

*Kuş yetişmez der idim olmasa tayyar eğer
Eremez gerdine zira ki ne sarsar ne saba*

*Nur dan bal açar uçmağa melekdir sanasın
Olsa zinpuş seraserle nedem cilve nûma*

*Tay eder âlemi bir göz yumup açincayadek
Bu kadar çapikü çalâk olur mu acaba*

*Nice tayyar o sebükpayı cihan peyma kim
Ana hemper olamaz hiç ne anka, ne hüma*

İşte Divan edebiyatı devrinde ünü ile dünyaları tutan bu rahşiyedeki at, attan başka bir şeydir. Anka gibi, hüma gibi ismi olup ta cismi olmıyan bir şeydir. Böyle bir at, atı dünyaya tanıtan, armağan eden Türkün atı olabilir mi? Türkün atı şöyle olur.

AT

*Şu yalan dünyaya geldim geleli,
Bir atı severim bir de güzeli.
Değip on beşim kendim bileli,
Bir atı severim bir de güzeli*

*At kuşu tutmalı çıkdığı zaman;
Yalı kirpi gibi dildiği zaman;
At dört, kız on beşe yetdiği zaman...
Bir atı severim bir de güzeli.*

*Atın hüyük sağrı, kalkan döşlüsü;
Kalem kulaklısı, çekiç başlısı...
Güzelin dal boylu samur saçlısı...
Bir atı severim bir de güzeli.*

— — — —

*At kulağın diker gözlerin süzer;
Akça ceren gibi çöllerde gezer;
Azıcık dokunsan yel gibi tozar;
Atın kaba eşkini dizden bol gerek.*

*Ablak sığın gibi ardını atar;
Boğa geyik gibi önünü iter;
Kaçarsa kurtulur, koğunca yeter;
Uygun yoldaş ile uzun yol gerek.*

*Tımarın elinle eyle ar sanma;
Yemini bolca ver azı kâr sanma;
Bir söz söyleyeyim zor sanma;
Yiğide at, avrat, mamur il gerek.*

Ana Türkçe ile Osmanlıcayı karşılaştırmak için Nef'in atıyla Dadal oğlu'nun atını karşılaştırmak yetiştir sanırım. Bu Dadal oğlunu ve benzerlerini Türk halkı asırlardır ezberlerinde saklamıştır. Buna karşılık Nefî ve benzerlerinin Divanlarını ancak kütüphanelerde bulabiliriz. Onu da okuyup anlıyacaklar günden güne kalmıyor. Bunun neden ileri geldiğini anlamak için uzun boylu yorulmak istemez.

Osmanlı Türkçesi Osmanlı Türkiyesi gibiydi. Osmanlı Türkiyesinde nasıl yabancılar iş başına geçerek Türkleri geriletmişlerse Osmanlı Türkçesinde de yabancı sözler yabancı konular yabancı ülgütler ana Türkçeyi geride bırakmıştı. Ancak o Osmanlı edebiyatının yığın yığın yazılarından hangisi Türk halkına yayılarak mal olabilmıştır?

Dadal oğlunu, Karaca oğlanı, Yunusu ve benzerlerini ezberinde kıskanarak saklıyan Türk halkı kendinden olmyanlara da omuz silkerek geçmeyi bilir. Onun ince duygusu temiz düşüncesi bunu gerektirir.

Türkiye cumhuriyetinin Dil ve Edebiyat devrimi Türk halkının seveceği, benimseyeceği bir durumdadır.

Halkcılık ta bunu emreder. Halkçı olmak için halkı sevmek gerektir. Halkı sevmek için de onu tanımak, bilmek gerektir. İster sevmek, ister beğenmek sevilecek beğenilecek konular üzerinde bir takım görüşler, düşüncüler kanışlar ister. Halkı bilmeden, halkı anlamadan halkçıyım demek körlerin renkleri üzerinde konuşmalarına benzer. Böyle olmamak için halkın iç benliğinden doğan şeyleri ve iç benliğine işlediğinden dolayı sevip beğendiği şeyleri bilmeliyiz. Halkın göreneklerini, törelerini, inanlarını topluca söyleyelim iç ve dış varlığını incelemeliyiz, irdelemeliyiz.

Dil ve edebiyat devrimi en yüksek gelişimini bu yolda bulacaktır.

2.2.3.3 Dilimizin arıtılması, düzeltilmesi, yüceltilmesi için düşünceler

Erdemli ülküdaşlar, değerli koldaşlar;

Büyük Türk budununun Dil işleri konuşulan bu yerde yaradılışda düzgün arı, yüce olan dilimizin, geçmişlerin suçları yüzünden bozulup karıştığı için nasıl düzeltilmesini, nasıl arıtılmasını, nasıl yüceltilmesini kendi görüşlerime, kendi düşüncelerime göre sıralıyarak sizlere söyleyebilmek mutluluğu ile sevinmekteyim, kıvanmaktayım.

Dilimizin ne kadar zengin, ne kadar geniş, ne kadar öğünmeye değer olduğunu ufak bir sınama, tarama dergisisınaması gösterdi. Artık geçmişlerde ileri sürülen, yardımcı dilsiz yazmanın olamayacağına direnen düşüncelere yer kalmadı.

Artık o dönmez öngülülere, ikircinlere, inansızlara söylenecek pek çok sözlerimiz vardır. gerek halk dilinden derlenen, gerek eski yazılardan taranarak çıkarılan sözler gösteriyor ki Türkçemiz en zengin diller kadar zengin, en olgun en ilerlek diller kadar olgunlaşmağa, ilerleyip yükselmeğe elverişlidir.

Ben dilimizle ilimiz arasında bir benzerlik bulurum; eski Türkiye, eski Osmanlı Türkiyesi nasıl yabancı ellerde oyuncak, yabancı ayakların altında basıncak idise Osmanlı Türkçesi de öylece yabancı dillerin tutsağı idi. Osmanlı Türkiyesi ne kadar Türklerin değil idise Osmanlı Türkçesi de Türklere göre değil idi. Osmanlı Türkiyesinde elimiz, yurdumuz büyük bir düğün evine benzerdi. Evin egesi olan Türkler Türk olmyanları okuntulu konuk yerine koyarak ağırlamağa, doyurmağa, donatmağa, esirgemeğe, korumağa uğraştırılırlardı. Her türlü ağır, çetin, yorucu, öldürücü işleri Türkler görürler kazanılan nesnelerin en güzelini, en iyisini yabancılara verirlerdi. Bir az soluklanmak, bir az dinlenmek sırası gelince de yabancılar baş bucağa, minderlere, koltuklara yerleşirler Türkler de eşik başında kalırlardı.

Osmanlılıktan kalma o dilde de Türk sözleri, Türk elindeki Türklere benzetilmiştir. Her hangi bir sözün Türkçesini söylemek bilgiçlik, incelik sayılmıştır. Türk elinde Türklerle birlikte Türkün dili de yensenmiştir. Elimizi nasıl yabancının ellerinden kurtardysak dilimizi de öyle kurtarmaktayız.

Bundan üç yıl önce çıkan bir kitabımda dediğim gibi “Gazi Mustafa Kemal Hazretlerinin” “ölkesini, yüksek istiklâlini korumasını bilen Türk milleti dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır.” sözleri “ordular ilk hedefiniz akdenizdir ileri.” Sözlerinden ayrı değildir.

Dilimizi arıtmak, düzeltmek, yüceltmek için şu işleri sırasıyla yapmak gerektir.

Birinci kalkınma, birinci atılma olarak dildeki yabancı sözler yerine dilin öz sözlerini kullanmalıyız. Bunun için dilimizde bulunup ta unutulmuş, yitirilmiş olan sözleri aramalı, bulmalı, ortaya koymalı; bu işle birlikte kullanıştan düşmüş gibi görünen sözleri de canlandırmalı.

Türk Dili Tetkit Cemiyeti bu söylediğim işleri elden geldiği kadar görmektedir. Eski yazılardan yazıya geçmiyen dilden derlenip toplanıpta yüzbinleri geçen sözler bu iş için başlıca güvencimizdir. Bu iş üzerine bu yolda çalışırken bir yandan da ıstılahları Türkçeletirmek gerektir.

Dilimizdeki yabancı sözlerin yüzde doksanı ıstılahlardan akışmış, böylece dile yerleşmiştir. İstılahlar, Türkçe olursa o yabancı sözler kendiliklerinden geldikleri yerlere geri giderler. Yine Türk Dili Tetkit Cemiyetinin bu yolda çalışan kolları da verimsiz değildir. Yalnız bu işi tez elden bitirmek gerektir. Okutma diline geçecek olan Türkçe ıstılahlar yukarıdaki söylediğim gibi dilimizi kendiliğinden düzeltecek, arıtacaktır.

İstılahların Türkçeleşemeyeceğini söyleyenler var, söyleyip direnenler var. Bunlara şaşmamak elden gelmiyor. “Cezir” ıstılah olur da “kök” ıstılah olmaz mı?.. “Ricil,ercül” ıstılah olur da “ayak, ayaklar” olmaz mı?.. “Zuercülülcezriyye” yarine “kçkümsü ayaklılar yahut kök ayaklar” denemez mi?.. “hat” yerine “çizgi”, “zaviye” yarine “bucak”, “amut” yerine “diki, dikeç, dikme” “mihver” yerine “güreği”, “kıyh” yerine “irin”, “adale” yerine “sırcanak”, “zatülcenp” yerine “yan ağrısı”, “zatürree” yerine “öyken ağrısı” denmez mi?.. hem kolay öğrenilir, hem kolay öğretilir.

Bu iş Türk çocukları için, türk gençleri için bilgilenmeği yüzde elli kolaylaştırır, dilimizi de kurtarmış oluruz.

İkinci iş olarak karşılık bulamıyacağımız yabancı sözler için türk köklerine , türk eklerine dayanıp karşılık koymak gelir. Bunda da türlü kolaylıklar, türlü yollar vardır. Bu işi bizden önce yapmış olanlar vardır. onları burada söylemek uzun kaçır.

Üçüncü iş, dilde bırakacağımız yabancı sözleri türkün dil kurallarına uydurmak, Türkçeye mal etmek olmalıdır. söz gelişi şu mal sözü önce mâl diye söylenirken şimdi aşına aşına mal kılığına girmiş, Türkçeye de mal olmuştur.

Bu yollarda yürüyerek, çalışarak Türkçeyi arıtırken, düzeltirken, yüceltirken şu çalışmaları da elden bırakmamak gerektir. Arkadaşım Hamit Zübeyr Beyle birlikte

çıkardığımız “Ana dilden derlemeler” adlı kitabımızın ön sözünde de yazdığımız gibi ana dile kendi değerini vererek, kazandırarak en yüksek ilerleyiş basamağına çıkarmak medeniyetimizle birlikte yürüyen, onun aynası olan sağlam bir bilgi dili kurmak için Büyük türk sözlüğüyle; okutma sözlüklerinden Türkçeden yabancı dillere, yabancı dillerden Türkçeye sözlüklerden başka yazılardan toplanan sözlerden bir (tarihlilik) aşnığı sözlük yapmak gerektir.

Bundan başka canlı dilden derlenen sözlerin söylenişleri yora ayrılıkları, yayılış yerleri gösterilerek bir de Anadolu ağzı sözlüğü yapmalıyız.

Bunlardan daha başka küçük zanaatlerdeki sözleri özenerek, inceliyerek toplayıp ayrı bir sözlük daha yapılmalıdır.

Burada toplanacak sözler Türkçeleştireceğimiz ıstıhlara çok yardım eder.

Eski kütüklerden toplanacak yer adları, insan adları da ayrı bir sözlük olur. Bunlardan başka büyük türk budununun birer kolu olan yer yüzündeki türk uluslarının sözlükleri karşılaştırılarak olgun, geniş karşılıklı, oranlı bir sözlük daha yapılmalıdır.

Yene bunlardan başka Türkçe sözlerin üreme yolları ile köklerini gösterir bir sözlük daha yapmalıyız.

Yene ayrıca Türkçeden yabancı dillere, yabancı dillerden Türkçeye geçen sözlerin de birer sözlüğü yapılmalıdır.

Bu türlü türlü sözlükler Büyük türk sözlüğünün dayanaçları, güvençleri olacak, dilimizi de en ilerlek diller sırasına koyacaktır. Büyük türk sözlüğünün her sözü üzerinde yürekten bir özeniş, kandan bir kıskançlık gösterilerek her sözün ayrı ayrı bildirgisi yapılmalı; bildirgisiz hiçbir Türk sözü kalmamalıdır. Şimdiki sözlüklerde yapılan bildirgiler bildirgi değil çevirmedir. Söz gelişi “bağlamak” kökünü sözlükler “raptetmek, bendetmek” diye anlatırlar. Bunun bildirgisi böyle olmaz. Bu “bir nesneyi bir nesneye bir bağla sarmak, tutturmak” yolunda bir anlatışla yapılmak gerektir. Sonra her sözün türlü yoraları, her yoranın türlü ayrılıkları da sıralanmalı, anlatılmalıdır.

Görülüyor ki yapılacak işler çok geniş, çok uzun, çok çetin, çok yorucu işlerdir. Öyle sanıldığı gibi beş yılda, on yılda biter işlerden değildir. Daha doğrusu dil işleri bitmez. Her hangi bir dil kendini konuşan her hangi bir budun yaşadıkça yaşayan bir varlıktır. Türk dili de Türklük yaşadıkça yaşayacaktır.

En çetin işleri bir kalkınma ile en kolay yollarda yapan, yaptıran, ilerleten, bitiren en büyüğümüzün en büyük türkün, türkün en büyüğünün elinin gölgesi altında yenilmeyecek hiçbir güçlük yoktur. Onun kurtarıcı ellerinin gölgesi başımızdan eksik olmasın.

2.2.4 Ana Dilden Derlemeler

Ana Dilden Derlemeler adlı eser Türkçenin zengin söz varlığını ortaya çıkarmak amacıyla Dil Encümeni çatısı altında İshak Refet Işıtman ve Hamit Zübeyir tarafından hazırlanmış bir Türkçe sözlüktür. Hazırlanmış dedik; çünkü bu sözlük Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden toplatılan sözcüklerin İshak Refet ve Hamit Zübeyir tarafından düzenlenmesiyle oluşturulmuştur. Toplatılan sözcüklerin bir kısmını da daha böyle bir proje ortada yokken İshak Refet Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde görev yaparken bizzat toplamış ve toplatmıştır.

Ana Dilden Derlemeler'in ilk baskısı 1932 yılında yapılmıştır. Daha sonra bu sözlük geliştirilerek 1945 yılında tekrar basılmıştır. Bizim elimizde ilk baskı (1932) yer almaktadır. Bu baskının tanıtımına geçmeden önce elimizde Hakimiyeti Milliye gazetesinden kesilmiş ve ailesinden aldığımız, Ana Dilden Derlemeler'in ilk basıldığı dönem yayınlanan bir yazı vardır; fakat bu yazının kim tarafından yazıldığı elimizdeki gazete sayfasında bulunmamaktadır. Zaten bir tanıtma yazısı olduğu için yazarının peşine düşme gereği duymadık; ancak kitabı tanımak amacıyla yazıyı olduğu gibi aşağı almak istedik:

“İshak Refet ve Hâmit Zübeyir beylerin topladıkları ‘Ana Dilden Derlemeler’ kitabı. Anadolunun türlü yanlarından derlenmiş 9000 söz..

Kitabın kendisinin de bir tarihi var: Ankarada Türk millî devletinin ilk kuruluş zamanlarından beri, arasıra vilayetlerden derlettirilip getirilmiş sözler vardır. bu söz derleme teşebbüsleri birkaç kere yapılmış, fakat her seferinde bir takım defterler, kelimeler, listeler gelerek yarıda kalmıştı. Bunların en sonuncusu eski dil encümeni zamanında yapılmış olmuştur ki onun mahsülleri şimdi T.D.T.C. nin derleme kolu tarafından işlenmektedir.

Hâmit Zübeyir ve İshak Refet Beyler işte bu eskiden derlenmiş sözleri bir araya getirerek, kendi biliş ve görüşlerini de üste koyarak 9000 kelimelik bir derleme lûgati ortaya çıkarmışlardır.

Sıkı ve uzun bir çalışmanın mahsulü olan bu değerli eser. Cumhuriyet Halk Fırkası neşriyatı sırasında Halkevleri Dil ve Edebiyat şubeleri çalışmalarına yardım için bastırılmıştır.

Matbaamızda derin bir özenle basılmış olan bu 450 sayfalık eserin başında tophyanların o kitaba değer bir önsözleri vardır. İki parçaya ayrılan bu önsözün ilk parçası Türk dilinin diller arasındaki yerine, ikinci parçası da eserin yapılışında takip edilen usule dairdir.

Alfabe sırasıyla dizilenen 9000 derlenmiş sözün yanlarında memleketin hangi taraflarında kullanıldıkları da gösterilmiştir. Muhtelif mintakalarda başka başka türlü söylenişler, yahut kullanışlar varsa onlar da yazılmıştır.

Milli Türk dili haznesine araştırmak yolundaki bu ilk adımı atan dilci arkadaşları kutlular, bu güzel kitabın çıktığını da herkese muştularız.”

Ana dilden Derlemeler (1932) adlı eserin başlangıcında Dr. Reşit Galip'in bir yazısı bulunmaktadır. Bu yazıda Dr. Reşit Galip Türkçenin zengin bir dil olduğu yönünde, özellikle yabancı dilcilerin eserlerinden delillere başvurarak, düşüncelerini belirtmiştir. Daha sonra da Hamit Zübeyr ve İshak Refet Beylerin çalışmasının bu zenginliği ortaya çıkarmak için atılmış ilk adım olduğunu vurgulamıştır:

“İki arkadaşımızın, Hamit Zübeyr ve İshak Refet Beylerin bu derlemeleri, büyük çalışma meydanına iddiasız ve mütevazı çıkan bir başlangıç, fakat işin bir cephesi için temel mahiyetinde sayılması yanlış olmayacak bir başlangıçtır. Geniş paylı yardımcıların himmet ortaklığı sayesinde toplanmış olan kelimeler kendilerinin buldukları binlercenin de eklenmesi suretile onlar tarafından bir araya getirilmiş ve tasnif edilmiştir.”⁹²

Hamit Zübeyr ve İshak Refet Beylerin ortak imza koydukları ön söze başlarlarken Türkçeyi zenginleştirme adına yapılması gerekenleri iki madde halinde sunmuşlardır:

“Türkçeye tabi hakkını kazandırarak layık olduğu en yüksek ilerleyiş basamağına çıkarmak, medeniyetimizle beraber yürüyen ve onun aynası olan hakiki bir ilim ve edebiyat dili kurmak için iki yönden çalışmak lazım olduğuna kaniiz.

I. Türk dili hazinesini tamamiyle toplamak (tedvin)

⁹² Işıtman; İshak Refet: *Ana Dilden Derlemeler*, Hakimiyeti Milliye Matbaası, Ankara 1932.

II. Türkçeyi zenginleştirmek için yeni mefhumlara ve dili arıtma (tasfiye) dolayisiyle açık kalan mefhumlara Türk dil kaynağından sözler bulmak ve kullanmak (terviç)”⁹³

Yapılması gerekenleri söyledikten sonra toplama ve yeni sözcükler bulmak işlerinin nasıl yapılacağı hakkında detaylı açıklamalar yapmışlardır:

“Türk dili hazinesini toplamak için şu yollardan yürünebilir:

1. Türkçe yazılı eski kitapları araştırarak monografyalar yapmak. Bu çalışmanın tabi neticesi olarak olgun bir tarihi lügat meydana gelecektir.

2. Halk ağzında saklana gelen fakat henüz toplanmamış olan Türkçe sözlerin söylenişleri, mana nüansları, coğrafi yayılışları gösterilmek üzere bir Anadolu Türk lehçe lügatı yapmak.

3. Küçük zenaatları hususi bir özenle araştırarak bu zeneatlerin ıstılahlarını bir lügat halinde toplamak.

4. Eski tarihi evrak ile sicillerde, Kütüklerde bulunan yer ve insan adlarını bir lügat halinde toplamak.

5. Yer yüzünde Türkçe konuşan ulusların dil malzemesini karşılaştırarak Radlof’un lügatından daha geniş ve daha olgun bir Mukayeseli Türk Lügati hazırlamak.

6. Türkçe sözlerin üreme yolları ile köklerini gösterir bir ıstıaklügati hazırlamak.

7. Türkçeden yabancı dillere ve yabancı dillerden Türkçeye geçen sözlerin lügatçelerini yapmak.

Talebenin ve umumun faydalanması için olgun terbiye tedris lügatleri ile cep lügatleri, Türkçenin yabancılarca ve yabancı dillerin Türklerce öğrenilmesini kolaylaştıracak tercümeli lügatlerin meydana getirilmesi büsbütün ayrı bir iştir.”⁹⁴

Türkçenin zenginleştirilmesi için kafa yoran ve bu yolda başlangıca imza atan H. Zübeyr ve İ. Refet Türkçenin bir de gramere ihtiyacının olduğunu ve bu gramerin nasıl olması gerektiğini de vurgulamışlardır:

“Türk gramerinin hazırlanması Türk dilinin toplanması işiyle beraber yürümelidir. İki türlü gramere ihtiyacımız vardır:

⁹³ Işıtman, Age (Ön söz).

⁹⁴ Işıtman, Age (Ön söz).

1. Tarihi ve mukayesevi Türk grameri. Bu gramer dilimizin yapısını niçinlerle anlatır ve sebepler araştırır.

2. Tasviri Türk grameri. Dilimizin kuruluşuna dair kaideler tesbit eder. Türlü kaidelerin çarpışmasıyla vücut bulan ayrılıkları ise istisna diye gösterir. Gördüğü vazife dilin harici ve zahiri tasviridir. İlk ve kısmen orta mekteplerde okutulan bu gramerler bu zümredendir.”⁹⁵

Toplama işinin nasıl yapılacağı hakkında etraflı bir açıklama yaptıktan sonra ‘Türkçe Sözler Aramak’ işinin nasıl yapılacağı hakkında da detaylı bir açıklama yapmışlardır:

“Yeni mefhumlara ve dili arıtma dolayısıyla açık kalan mefhumlara Türk dil kaynağından Türk dilinin ruhuna uygun yeni sözler bularak koymak için şu imkanlar vardır:

1. Eski unutulmuş sözleri dirilterek eski manalarında yahut eskiye yakın manalarda kullanmak.
2. Ancak bir kısım halk arasında kullanılan sözleri tamim etmek.
3. Türkçe söz köklerinden eklenti (lâhika) ların yardımı ile mevcut şekillere göre yeni sözler yapmak.
4. Yabancı dillerdeki ıstılahları derli toplu bir surette Türkçeye çevirmek.(Başta mektep kitaplarındaki ıstılahların Türkçeleştirilmesi zaruridir.)”⁹⁶

Daha sonraki kısımda yazarlarımız başlatılan ve başlattıkları bu hareketin ismi üzerinde de dururlar:

“Bu dil inkilâbına dili sadeleştirme demekten ziyade, dili zenginleştirme, dilin eski ve asli zenginliğini meydana çıkarma demek daha doğru olur. Çünkü dili sadeleştirme dili zenginleştirme hareketinin ancak bir yüzü olur.”⁹⁷

Ayrıca yazarlarımız dilin zenginleştirilmesinin genel bir tartışma ve gayret ortamında oluşacağını savunmuşlardır. Dünyadaki birçok milletlerin bu dil savaşından karlı çıktıklarını söyleyerek adeta bu konuda çalışacak kalemleri göreve çağırmışlardır. Ayrıca eserlerinin değerini iyi tespit eden yazarlarımız iddiasız olarak ortaya

⁹⁵ Işıtman, Age, Önsöz.

⁹⁶ Işıtman, Age, Önsöz.

⁹⁷ Işıtman, Age, Önsöz.

çıktıklarını; fakat acilen ortaya konulması gereken bir meseleye başlangıç yaptıklarını belirtmişlerdir:

“Cumhuriyet Halk Fırkası Halk Evleri teşkilatının yüksek himmetiyle bastırmaya muvaffak olduğumuz Ana Dilden Derlemeler mahiyet itibariyle Anadolu Türk lehçe lügatine bir kısım malzeme sunan yardımcı bir eserdir. Dil mütehassısları kelime telaffuzlarının beynelmilel fonetika işaretleriyle tesbit edilmeyişine, misallerin kafi derecede bulunmayışına, tariflerdeki eksikliklere ... işaret ederek haklı müahezelerde bulunacaklardır. Dürlü seviye, ictihat ve kanaatte yüzlerce kimsenin yardımıyla vücut bulan bir eserde bu inceliği göstermek imkansızdı. Gözedilen gaye Türkün ne kadar zengin ve daha zenginleşmeye kabiliyetli bir dil konuştuğunu göstermek, yeni araştırmalara ipucu vermek, bütün kusurlarına rağmen değeri olan bir kültür hazinesinin dağılıp gitmesine mani olmaktır. Bundan sonra çıkacak eserlerin bu iddiasız sınamadan daha mükemmel olacağı şüphesizdir.”⁹⁸

Daha sonra eserdeki sözcüklerin toplanmasında izlenen yol anlatılarak ön söze nokta koymuşlardır.

Türkçenin zenginleştirilmesi hususu fikir aşamasında, bu kitabın hazırlandığı dönemde çoğu kimse tarafından dillendirilmekte fakat elle tutulur bir çalışma yapılmamaktadır. Bu çalışmanın önemi buradan gelmektedir. “Başlamak, bitirmenin yarısıdır.” sözü doğrultusunda bakıldığında bu derme çatma çalışmanın değeri ortaya çıkmaktadır. TDK bünyesinde yapılan sözlük çalışmalarının temeli hep bu sözlüktür.

2.2.5 Muhakemet-ül-Lugateyn

Bu eser, büyük Türk şairi ve dilcisi Ali Şîr Nevâî'nin eseridir. Büyük şairin doğumunun beş yüzüncü yıldönümünde (1941) bu kitap İshak Refet Işıtman tarafından sadeleştirilerek tekrar yayınlanmıştır.

İshak Bey'in özellikle bu kitap üzerine çalışmasını Türk diline olan düşkünlüğüyle açıklayabiliriz. Daha önceki bölümlerde okuduğumuz yazılardan da anlaşılacağı üzere yazarımız tıpkı Nevâî gibi Türkçenin üstün bir dil olduğunu kanıtlama gayreti içerisinde. Dolayısıyla yazarımızın Muhakemet-ül Lûgateyn üzerine çalışması da bilinçli bir tercihtir, diyebiliriz.

⁹⁸ Işıtman, Age, Ön söz.

Bu çalışma TDK'nin bünyesinde hazırlanmış ve yine TDK tarafından yayınlanmıştır. Bu nedenle kitabın başında Türk Dil Kurumu Genel Sekreteri İ. N. Dilmen* tarafından bir önsöz yazılmıştır. Bu önsözde öncelikle Nevâî'nin yaşamı, çalışmaları ve Türk dünyası için öneminden bahsetmiş ardından bu eserin önceki baskısını bildirmiş ve en son bu çalışmada emeği olanlar ve eserin hazırlanma amacını anlatmıştır:

“Metnin bugünkü dile çevrilmesini değerli uzmanlarımızdan arkadaşımız İshak Refet Işıtman üstüne aldı. Başuzmanımız Profosör Abdülkadir İnan'ın yardımıyla metnin yazılması ve bugünkü dile çevrilmesi işleri başarıldı. Gene İshak Refet Işıtman'ın çalışmalarıyla endeksler de tamamlandı. Bu değerli çalışıcılara candan, yürekten teşekkürler ederiz.

Türk Dili Kurumu, bu kitabı ortaya koyarken, Türk Gençliğine dil inanını vermek vesilesini de bulmakla ayrıca sevinmektedir. Bundan beş asır önce bir Büyük Türk, dilimizin – o zaman dünyanın en ileri dillerinden sayılan – Fars dilinden geri değil, üstün olduğunu gösterirken, sanki bugüne de kendi öz dilini başka dillerden geri görmemek dersini vermektedir. Yarının dilcileri olacak gençler, bu büyük gerçeği hiç unutmamalıdır.”⁹⁹

Önsöz bölümünden sonra Muhakemet-ül Lûgateyn'i 1897 yılında o günkü dile aktaran Velet Çelebi İzbudak'ın Nevâî ve Dilimiz adlı bir yazısı konulmuştur. Türkçeleşme tarihinin canlı ve önemli şahidi olan V. Ç. İzbudak Türkçe ve Türkçeleştirme faaliyetleri üzerine düşüncelerini açıklamış ve Nevâî'nin eserine genel bir bakış yapmıştır.

Daha sonra kitaba Nevâî'nin yaşamı ve eserlerini içeren bir bölüm konulmuştur. Sonraki bölüm asıl bölüm olan Muhakemet-ül Lûgateyn'in esas metni ve sonra İshak Refet Bey'in sadeleştirilmiş metni gelmektedir. En sonunda ise sözlük, öz adlar, Burhan-ı Katı'dan (kesin Deliller) kelimeler ve Farsların Türk kelimesiyle yaptıkları bileşimlere verdikleri anlamlar bölümleriyle kitap bitirilmiştir.

* İbrahim Nemci Dilmen (1889-1945): Türk dil bilimcisi ve edebiyat tarihçisi olan Dilmen, Burdur milletvekilliği, Milli Eğitim müfettişliği ve TDK'da çeşitli yöneticilik görevlerinde bulunmuştur. <http://tr.wikipedia.org>, Erişim Tarihi:21.06.2010, saat:17.00

⁹⁹ *Muhakemet-ül-Lugateyn (Ali Şir Nevai)*,Günümüz Türkçesine Aktaran: İshak Refet Işıtman, TDK, Ankara 1941, s.13.

2.2.6 Karacaoğlan

Bu eser, İshak Refet Bey'in Türkçenin hazinelerini göstermek için Halk edebiyatının önemli şairlerini çalışma gayretinin ilk ve son çalışmasıdır. Ömrü vefa etseydi Dadaloğlu, Beyoğlu, Gündeşlioğlu gibi halk sanatçıları da inceleyecekti; fakat Karacaoğlan hariç diğerleri düşüncede kalmıştır.

İshak Bey bu esere “Üstadım ve Ağabeğim Velet Çelebi* Efendi Hazretlerinin ‘Karacaoğlan’ için çok değerli bir yazısı” başlığı altında bir bölümle başlıyor. Velet Çelebi Karacaoğlan ve Karacaoğlan vasıtasıyla Türkçenin değerinin ortaya çıkması üzerine bir şeyler söyledikten sonra İshak Bey'in kitabı hakkında da konuşur:

“Hariçten misal getiripte sözü uzatmadan müsveddesini gördüğüm şu: ‘Karacaoğlan’ hakkındaki ‘İshak Refet’ Bey üstadımızın eserini göstereceğim. Hakiyken ‘Karacaoğlan’ müellifi şüphe ve endişe içinde olan kalplere kanış ve inanış vereceğinden dolayı dil inkilâbına büyük bir hizmet etmiştir.”

“... ‘Karacaoğlan’ deyişlerindeki en güzel parçaları, en güzel sözleri Üstad kuvvetli üslupları ile pek güzel izzah ve tasnif ederek Türk halk edebiyatının bir vakitler halk elinde ne yüksek payeye eriştiğini yare, ağyare göstermiştir.”¹⁰⁰

Bu kitapta ilk dikkati çeken “önsöz” sözcüğü yerine “önür” sözcüğünün kullanılmasıdır. İkinci olarak dikkati çeken husus şairin Karacaoğlan'ın deyişlerini toplamada gösterdiği çabadır:

“Geçmişlerde bu büyük şairin deyişlerini on oniki yıl uğraşarak toplamışım. Bundan yedi yıl önce onları Sadettin Nüzhet Bey'e verdim. Arkadaşım kendi uğraşmalarını da ekleyerek ‘Karacaoğlan’ adlı bir kitap çıkardı.”¹⁰¹

İshak Refet Bey, daha önce Anadolu'da yerel ağızlardan da sözcükler toplamış ve bu sözcükleri Ana Dilden Derlemeler adlı çalışmasında kullanmıştır. Aynı gayretli çalışma Karacaoğlan çalışmasında da vardır. Bu da gösteriyor ki: İshak Bey için dilde sadeleşme fikri dönemin rüzgarı olan Türkçeleşme gayretinden kaynaklanmamaktadır ve çok eskilere dayanır.

Yazarımız daha sonra bu kitapla yaptığı çalışmanın boyutlarını belirtmiştir:

* Mehmet Bahâeddin Vele (1867-1953): Dil ve edebiyat bilgini olan Çelebi, Kastamonu milletvekiliyken TDK'nin kurulma görevi ona verilmiştir. <http://www.kenthaber.com>, Erişim Tarihi:21.06, saat:21.06

¹⁰⁰ İshak Refet Işıtman, *Karacaoğlan*, Halkevi Neşriyatı, Hakimiyeti Milliye Matbaası, Ankara 1933, s.7.

¹⁰¹ Işıtman, Age., s.9.

“Bu yazımda bitirgem doğrudan ‘Karacaoğlan’ın deyişlerini alarak ve onlardan çıkarabildiklerimi sıralayarak bu şairin nasıl bir şair olduğunu, nerelerde bulunduğunu, ne zaman yaşadığını belirtmeye çalışmak olacaktır.”¹⁰²

“Karacaoğlan” da Lirizim bölümüyle kitaba başlayan yazarımız, şiirler üzerine uzun uzadıya açıklama yapmadan lirik özellik gösteren şiirlerinden örnekler vermiştir. Sadece bölümün sonunda şairin şiirlerinde isimlerini saydığı güzellerden ve Anadolu’da dillerde dolaşan bir efsaneden bahseder:

“Şairimiz gönül kaptırdığı güzellerden Zeynep, Ayşe, Elif, Emine, Hörü gibi birtakım sevgililerin adlarını deyişlerinde söylemiştir.

Bunlardan başka kızlar, gelinler, güzeller için söylediği birçok deyişler vardır.

‘Karacaoğlan’ güzel sevmek için doğmuş; güzel sevmek için yaşamış ve şüphesiz ölürken de sevgiler içinde çalkalanarak ölmüş gibidir.

Şairin menkabeleri sırasında ‘Karakız’ adlı birisini sevdiği söylenir ve ölünceye kadar bu sevginin devam ettiği, fakat birbirlerine kavuşamadıkları, en sonunda ‘Karacaoğlan’ın bir tepeye ‘Karakız’ın da onun karşısındaki bir tepeye gömüldükleri anlatılır. Bu tepeler Çukurovada imiş.”¹⁰³

Karacaoğlan’ın üslûbu ve hususiyetleri başlığı altında da yazarımız fazla açıklama yapmadan bol örnek vererek şairin çeşitli yönlerini ortaya koymaya çalışmıştır. İlk olarak şairin üslubu üzerine birkaç cümleyle tespit yapmıştır:

“Karacaoğlan’ın hiç bir saz şairine benzemeyen görüşü, düşüncü, duyusu, anlatışı hep kendine göredir. Okadarki deyişlerinin sonlarında adı olmasa bile daha önce bir kaç parçası incelenerek okunmuş olursa mısralar ‘ben Karacaoğlanın sözüyüm...’ deye insanın içinde fısıldaşır.”¹⁰⁴

Daha sonra İshak Refet Bey şairin şiirlerindeki döneminin insanlarını yansıtmaya özelliğinden bahseder:

“Karaca oğlan kendi zamanındaki köylü ve Türkmen kadınlarının geyim tarzlarını, süslerini bir çok deyişlerinde göstermiştir. Bir ressam bunlara bakarak o zamanın geyimlerini ve süslerini tersim edebilir dense yerinde olur.”¹⁰⁵

¹⁰² Işıtman, Age., s.9.

¹⁰³ Işıtman, Age., s.33.

¹⁰⁴ Işıtman, Age., s.34.

¹⁰⁵ Işıtman, Age., s.35.

Bu bölümde özellikle şairimiz Karacaoğlan'ın tam bir Türk şairi olduğuna vurgu yapar:

“... Karaca oğlan bütün deyişlerini Türk ruhuna, Türk seciyesine, Türk göreneklerine göre söylemiştir.”¹⁰⁶

Yine bu bölümün sonunda şairin şiirlerinde atasözü kıymetinde olan sözlerin çokluğundan bahsederek örneklemiştir:

“Şairin bunlardan daha değerli bir hususiyeti de ata sözleri sırasına geçen mısralarındadır. Bu bakımdan dahi halkın ruhuna ne kadar işlediğini, gönüllerde ne derin izler bıraktığını taktir etmek gerekir.”¹⁰⁷

Sonraki bölüm Karacaoğlan'da tabiat sevgisi başlığını taşır. İshak Bey bu bölümde şairin tabiat şiirlerinden örnekler sunmuştur.

Karacaoğlan'ın hayatı ve tabiatı bölümünde ise şairin karakterine ait izleri yine şairin şiirlerinden takip eder:

“Karacaoğlan cenub Anadolusunu taş taş gezmiştir. Atının üstünde dağları belleri aşmış; yaylaları dolaşmış; konarak, göçerek, deyişlerini çağırmış; sazını çalmış.

Bulgar dağını, Erciyeşi, Binbuğayı, Hasan dağını bir çok deyişlerinde severek, överek anlatır. Denebilir ki dağlar Karacaoğlanın gönüldaşlarıdır. Ve bu görüş ne kadar doğru bir görüştür!. Dağlar olmasaydı dünyayı ne yapmalıydı!.

Tabiatı çok seven bu coşkun şair ihtiyarlığında da bu heyecanını gaybetmemiş, gezdiği dolaştığı yerlerde sevgi ve saygı görmüş. Hayata karşı bir az lakayt olan fakat hiç nikbin olmayan şairimiz bazı parçalarında taliinden zemandan, zamanında yaşayanlardan ve bütün insanlardan inilti ve isyanlarla şikâyet eder. O zaman Karacaoğlan pek melankoliktir.”¹⁰⁸

Bu bölüme devam ederken şairin neşeli tabiatına vurgu yaparak bu özelliklerini verecek şiirlerinden de örnekler sunmuştur.

Bu bölümün sonunda ise şairi şekil yönünden değerlendirmiş ve diğer halk ozanlarında olduğu gibi Karacaoğlan'ın da şekil yönünden titiz olmadığını söylemiş ve bunun en önemli sebebi olarak da hazırlıksız söylemeyi göstermiştir.

İshak Refet Bey daha sonra Divan şairleri ve Karacaoğlan başlığı altında Divan şairlerinden Sümbülzade Vehbi ve Naimii Hamidi adlı iki şairle Karacaoğlan'ı

¹⁰⁶ Işıtman, Age., s.37.

¹⁰⁷ Işıtman, Age., s.40.

¹⁰⁸ Işıtman, Age., s.45.

karşılaştırmıştır. Bu divan şairlerinin Karacaoğlan'ın halk arasındaki şöhretini kıskanarak Karacaoğlan'ı ve onu sevenleri cahillikle suçladıklarını söylemiştir:

“Gerek Vehbi, gerek Naimii Hamidi Karacaoğlan'ın ve Karacaoğlan gibilerinin sevimlilerindeki sırrı anlayamamışlar, sevilenleri de sevenleri de zevksizlikle, nadanlıkla ithama kalkmışlar.

Asıl kendilerinin arap, acem tesiri ile zevklerinin bozulduğunu, Türk halkının zevkinden uzaklaştıklarını fark edememişler.”¹⁰⁹

Karacaoğlan nerelidir ve ne zaman yaşamıştır bölümünde de İshak Bey şairin şiirlerinden hareket ederek Karacaoğlan'ın yaşadığı yer ve zaman hakkında bazı tahminlerde bulunmuştur; fakat bilinen gerçek Karacaoğlan'ın halkın gönlünde yaşadığı gerçeğidir:

“Lisani hususiyetlerine bakarak vardığım neticeye göre Karacaoğlan cenup türkmenlerindendir. Değişlerine bakarak vardığım neticeye göre de bir yerde durmamıştır. Gezmiştir. Hattâ göçebedir. Cenup Anadolusunda gezmedik yer bırakmamakla beraber Hamaya, hatta Şama kadar gittiği anlaşılıyor. Değişlerinde görmediği yerlerden de bahsetmiş ama gördüğü yerlerle görmediği yerler bellidir.”¹¹⁰

İshak Refet Bey bu kitabın en sonuna Karacaoğlan'ın değişlerinden derlenmiş 437 sözcük ihtiva eden bir sözlük de eklemiştir.

2.3 BASINDA ÇIKAN YAZILARI

2.3.1“Dertli”nin Basılmamış Koşmaları

“Geçen asrın Klasik-Halk şairlerinden olan ‘Dertli’nin hayatı ve eserleri hakkında Talat Bey arkadaşımız bir kitap neşr etti. Kitap şimdiye kadar iki tenkide maruz kaldı. Müsbet ve menfi tarafları ihtiva eden bu tenkitlerin birincisi Ziyaettin Fahri Bey tarafından Hayat Mecmuası’nda yapılmıştı. İkincisi Saadettin Nüzhet Bey tarafından bu sayfalarda yapılıyor. Oradaki fikirler sahiplerine aittir. Biz burada kitaptan hariç sekiz koşmayı neşr ediyoruz. Bunlardan II, IV, V numaralıları Konya’daki dernekçilerden Zeki; üç numaralı da İstanbul’daki dernekçilerden Saadettin Nüzhet Beyler tarafından bize gönderilmiş; diğerleri Bolu ve havalisinde tarafımızdan yapılan tedkikat esnasında ele geçirilmiştir. Aziz arkadaşlarımızın yardımına teşekkür ederken bunları da mecmuanın malzeme kısmında olduğu gibi neşr

¹⁰⁹ Işıtman, Age., s.55.

¹¹⁰ Işıtman, Age., s.58

etmeyi faideli bulduk. Bilahare şairin daha birçok koşmalarının elimize geçeceğini eminiz. Bu suretle Talat Bey'in eserine itname çalışırsak kendimizi bahtiyar addedeceğiz”¹¹¹

I

Bana derler ne yanarsın gurbette.
Bilmezler çektiğim ...
Ta ezelden böyle çekilmiş kalem.
Nice şad olayım ...

Cevri kendisine ilm eylemiş.
Nice maşukların nadim eylemiş.
Ağam küçücükten talim eylemiş.
Hala unutmamış o mutadıdır.

Şöyle bil kim aşkınla düştüm nara.
Giriftar olmuşuz derd ü efkara.
Her ne söz söylesem o sitemkara.
Dinlemez sözümü el evladıdır.

Var mı Mecnun gibi sahraya düşen?
Leylayı zikredip Mevlaya düşen.
Alemde çok ama sevdaya düşen.
Dertli bu sevdanın pek berbadıdır.

II

Bunu bende koymaz aşk-ı cananım.
Serimi sevdaya saldım ağlarım.
Günbegün artmakta dertle gamım.
Sinemi aşkınla doldum ağlarım.

¹¹¹ İshak Refet Işıtman, “Dertli’nin Basılmamış Koşmaları”, *Halk Bilgisi Mecmuası*, sayı:1, Ankara 1928.

*Mevc urub çeşmimin seylabı taştı.
Derd u gam deryası serimden aştı.
Gönül sefinesi girdaba düştü.
Hülâsa çare yok bildim ağlarım.*

*Ah etmeden kadem oldu o dal.
Şadlık eksilip artmakta melal.
Vatanım çeşmime görünür hayal.
Diyar-ı gurbette kaldım ağlarım.*

*Ey Dertli kalmışım ben bu hayrette.
Diyarı gurbette ve hem ve zulmette.
Hep iller işrette, nazda, sohbette.
Ben yarimden cüda düştüm ağlarım.*

III

*Çıktım yücesine seyran eyledim.
Yar ile gezdiğim yerler perişan.
Firkat kıldı devr eyleyip ağladım.
Bir ben değil cümle alem perişan.*

*Firkatin ucundan görünmez dağlar.
Aldırdım yavruyu ah edip ağlar.
Yıkılmış yapılmış virandır bağlar.
Bülbül figan eder güller perişan.*

*Aşık Dertli kendi çalar sazını.
Kara topraklara sürer yüzünü.
Aliverin şu Dertlinin sazını.
Bozuktur perdeler teller perişan.*

IV

*Yürü gönül yürü dostundan kalma.
Daim hatırını soruver gitsin.
Eski düşmanı sakın dost olur sanma.
Arkasından bıyık buruver gitsin.*

*Eğer arif isen dünyadan el çek.
Yalan meydan aldı tükendi gerçek.
Baktın bir düşmanın seni sevecek.
Sakalına peyaz veriver gitsin.*

*Ey Dertli bu alem dost düşman olur.
Kişi sevdiğine son pişman olur.
Öfke baldan tatlı çok ziyan olur.
Hayr et yüzün hake sürüver gitsin.*

V

*Terk-i diyar ettim elveda seni.
Sevgilim sağlıklı kal şimden geru.
Aşkın ile yaktın bu canı ...
Ki her dem ağlattın şimden gerü.*

*Nar-ı aşkın ile kul olup bittim.
Ben seni kendime sadık yar sandım.
Kahr ki çok çektim gayrı usandım.
Kafadarın oldun el şimden geru.*

*Namerdi dilersin vafına ermez.
Ağlarım gözüme uykular girmez.
Hakikatli yar-ı dost size el vermez.*

*Var başına sultan ol şimden geru.
 Kal benim sevdiğim huri isen de,
 Kişizade değil peri isen de,
 Yusuf-ı Kenanın biri isen de,
 Yar senden el çektim şimden geru.*

*Gel yeter cevır ettin bari var öldür.
 Gözlerimin yaşı bulanık seldir.
 Dertli gideceği düşman ilidir.
 Düşmanından intikam al şimden geru.*

VI

*Gizli cevabım var eğlen söyleyeyim.
 İmanın aşkına dur delikanlı.
 Sefası bir demdir cefası her dem.
 Göğsü merhametli bir delikanlı.*

*Kanadı yarısının İstanbul, Bursa;
 Nameler gönderim Halebe, Karsa.
 Leb şekr-i kevn ister olursa,
 Asla hicab etme ver delikanlı.*

*Aşıklar kendiye çok sevda değer.
 Bir parça kartlansan muhabbet kalkar.
 Yanaklar kıllanır sonra kim bakar.
 Gençlikte devranı sür delikanlı.*

*Biçare Dertliyi uğrattın derde.
 Gel mahfi olalım gizlice yerde.
 Leb-i şekerinden bir buse ver de
 İster kılıcınla vur delikanlı.*

VII

*Şurda bir yavruya meyl aldıldım.
Nideyim gelmiyor yola anası.
Bir tercüman gerek halim söyliyeyim.
O zaman derdimden bile anası.*

*Başıma getirdi olanca işi.
Asla kurumaya gözünün yaşı.
Dökülsün ağzında kalmasın dişi.
Bana edeceğin bula anası.*

*Mail oldum kaşı ile yüzüne.
Mevlam illet versin iki gözüne.
Asla kötü söyleyemem kızına.
Dilerim mevladan bula anası.*

*Bu Dertli hicranım böyle giderse,
Dinleyin ağlar dil ne söylerse.
Eğer ki kızını bana verirse.
Ol zaman dualar ala anası.*

VIII

*Bu güzellik sana kökten mi sorma;
Hey dallı budaklı yapraklı çapkın.
Bilmem anadan mı haktan mı vergi,
Benim gibi beş on çıraklı çapkın.*

*Şimdi güzellerin imanı para.
Ne pek alışmışlar tatlıca kâra*

...

Böyle bir gayette meraklı çapkın.

Dertliyim günbegün derdim açarlar.

Şimdi güzellere paha biçerler.

Sanırsın uğrundan tuğlar çekerler.

Uğrunda tuğ diken bayraklı çapkın.

2.4. HAKKINDA BASINDA ÇIKANLAR

2.4.1 Gaziantep Folklorundan Seçmeler 1: İshak Refet Işıtman

*İshak Refet Işıtman*¹¹² 17. yüz yıl ortalarına doğru Kozan çevresinden göçüp önce Darende'ye, sonra Antep'e gelerek burada yerleşen üç kardeşten (Ali Efendi) adında bilgin ve hayır sahibi bir kişinin soyundan gelmiştir. Bundan ötürü ailesi (Ali Efendi oğlu) anıldığı gibi (Kozani zade) soy adıyla da söylenirdi. Şeri Mahkeme sicillerinde her iki soyadı geçmektedir.

Ali Efendinin iki kardeşinden üreyen aileler (Güceylioğlu), (Şerafeddinoğlu) adlarını taşırlar. Ali Efendi oğulları gibi Güceylioğulları ve Şerafeddin oğullarından da Şair, bilgin, Nakiybüleşref kaymakamı, belediye başkanı gibi devlet hizmetlerine yükselen seçkin kişiler yetişmiştir. Üç kardeş Darende'den beri Gaziantep'e gelirken nedenini henüz kesin olarak tespit edemediğimiz bir olaydan ötürü kfileden ayrılarak Güce köyünde kalmış, sonradan Antep'e gelmiş bulunduğundan çocukları Güceylioğlu diye anılmıştır.

Ali Efendi Antep'e geldikten sonra şimdiki Kuzanlı semtinde yerleşmiş olduğundan bu semte geldikleri yer olan Kozan'a nisbetle (Kozanlı) denilmiş, ancak sözcük halk ağzında (Kuzanlı) biçimini almıştır. Bundan başka Ali Efendinin yaptırdığı tapınağa (Kuzanlı Camii), beşinci kuşakta torunu Hacı Arif Efendinin kurduğu medreseye de (Kuzanlı Medresesi) denmiştir. Ali Efendi ile üçüncü kuşaktaki torunu Hacı Abdurrahman Efendi oğlu yukarıda adı geçen (Hacı Arif Efendi)uzun süre Antep müftülüğü yapmıştır.

¹¹²Güzelbey, Cemil Cahit: "Gaziantep Folkloründen Seçmeler 1" *Sabah* gazetesi yazı dizisi, sayı 3040, Gaziantep 27 Şubat 1972.

Haki Abdurrahman Efendi yalnız uzun süre müftülük etmiş bilgin bir din adamı değil, aynı zamanda şair ve dilcidir. Cenanilerden Hattat, Şair, Dilci Şeyh Ahmet'in 1641 yılında yazdığı (Nazmülleal) adlı Arapçadan Türkçeye manzum luğatını (Nazmül leal) adlı Arapçadan Türkçeye manzum luğatını (Savğul Melal Fi Şerh-i Nazmül leal) adıyla 1754 yılında şerheylemiştir.

İşte şair İshak Refet Işıtman Hacı Arif efendinin oğlu Yakup efendinin torunu Hacı İzzet efendinin 4 çocuğundan en büyüğüdür. Yakup Efendi İbrahim Paşa ile Antep milislerinin Mizar-Orul köyleri arasındaki savaşında esir düşmüş, sonra kaçmayı başarmıştır. O çağın ünlü kişilerinden Nur Ali Ağanın oğlu olup Nuri Mehmet Paşa camiinin batı bitişiğinde bir medrese yaptıran, Antep mütesellimi iken idam edilen Hüseyin Ağa Yakup Efendinin annesinin babasıdır.

İshak Refet'in annesi Fatma hanım 19. yüzyıl da mütesellimlik ve Ayan'lık gibi o devrin ilçelerdeki yüksek birer mevki olan görevlerde bulunan Seyit Ağa zade Mehmet bey oğlu Halil beyin kızıdır. Halil beyin kız kardeşi Asiye valide diye anılan sayın bir hanımdırki, bir zamanlar bir veli olarak ziyaret edilen çocukları şimdi göksel soy adını taşıyan, Şuayip zade Ali Efendinin hanımı idi.

Seyit ağa zade Mehmet beyin Annesi Zeynep hanım ünlü dil bilgini şair tarihçi Mütercim Asım'ın baldızıdır.

2.4.2 Gaziantep Folklorundan Seçmeler 2: İshak Refet'in Milli Mücadeleye Katılışı

Soyunu ve akrabalarını dünkü yazımda açıkladığım İshak Refet Işıtman¹¹³ 1888 yılında Gaziantep'te doğdu. İlk ve orta öğrenimini burada yaptı. Sonra İstanbul Hukuk Fakültesine girerek 1912* yılında burasını bitirdi. Antep'e dönerek Ticaret Lisesine Edebiyat ve Felsefe öğretmenini oldu. Bir yıl sonra arkadaşı ve akrabası Celal Kadri Barlas'la birlikte gönüllü olarak Balkan Savaşına katıldı. Edirne'nin alınması gibi mutlu bir günde hazır bulundu. Birinci dünya savaşı patlayınca askeri göreve çağrıldı.*

¹¹³ Güzelbey; Cemil Cahit: "Gaziantep Folkloründen Seçmeler 2" *Sabah gazetesi* yazı dizisi, sayı 3040, Gaziantep 29 Şubat 1972.

* Yazarın doğum tarihi 1891'dir. 1891 tarihini, İshak bey'in kendi el yazısıyla kaleme aldığı TDK'da ve TBMM'de bulunan arşivlerden çıkardık.

* Yazarın Darülfünun'dan mezun olduğu tarih, TDK ve TBMM'deki kendi el yazısıyla yazdığı özgeçmişlerinde 1913 olarak belirtiliyor.

Yakacık Yedek Subay okulunda bir süre askeri eğitim gördükten sonra subay olarak kıtaya sevk edildi. Savaş sonuna kadar çeşitli cephelerde çeşitli görevlerde kaldı.

Mütareke üzerine Antep'e geldi. Bu sırada Antep'te İngiliz işgalinin kara günleri yaşanıyordu. Öğretmenliği bırakıp yurdun ta öbür ucuna, Trakya'ya gönüllü giden İshak Refet, böyle bir günde susar mı? gizli ve açık halkı direnişe teşvik etmeye başlar, bunun sonucu İngiliz işgal makamları tarafından yakalanarak o zaman İngilizlerin, sonra da Fransızların karagahı olan koleje götürüp tutuklarlar. Işıtman bir fırsatını bulup kaçar. Onunla birlikte tutuklananlar Mısır'a yollanır. Gerek yollarda gerekse Mısır esir kamplarında İngiliz medeniyetinin yüz karası olan zor günler geçirmişlerdir.

Kolejden kaçmayı başaran İshak Refet Işıtman, ilkin Malatya'ya, sonra Sivas'a geçti. Buradan Kütahya Milli Eğitim müdürü bulunan halası oğlu Cevdet Barlas'ın yanına gitti. Birkaç ay burada kaldı. Burada milli mücadele hareketlerine katıldı.

Gaziantep'te savunma savaşları başladığı zaman İshak Refet Işıtman'ı Maraş Milli Eğitim müdürü olarak görmekteyiz. Orada bulunduğu sürece savunmanın manevi cephesine yardımcı olmuş. Maraş'tan Antep'e yardımcı olarak gelen gönüllü yangın müfrezesinin hareketlerine de etkisi olmuştur. Ayrıca Antep'ten oraya gelen hemşerilerine çeşitli surette yardımcı olmuştur.

İshak Refet Işıtman Antep için inleyen haykıran şairlerden biridir. Savunmanın en çetin günlerini yaşadığı Ekim 1920'de Maraş'ta şu parçayı yazmıştır:

Gazi Yurdumun Gazilerine*

Düşmanlar çiğnerse kadını kızı!

Türkün yüreğine dolmaz mı sızı?..

Sokmayın Antep'e şu Fransızı

Sönmesin İslamın aziz yıldızı.

Hey dumanlı dağlar, hey deli rüzgar.

Söyleyin Antepten ne haberler var!

Gönlüm şunu Haktan dumayıp ağlar.

Sönmesin Türklüğün aziz yıldızı..

* "Gazi Yurdumun Gazilerine" adlı şiir "Ne mutlu bana ki: Türk yaratıldım" adlı şiir kitabının altmış beşinci sayfasında yer almaktadır. Ancak şair, gazetede verilen şekliyle kitabına almamıştır. Hem şiiri 4 dörtlükten oluşturmuş hem de bazı sözcüklerde değişiklik yapmıştır.

*Secdeye varıpta dilerim senden.
Çıkacaksa çıksın bu can da tenden.
Kahret Fransızı, kahret erkenden
Sönmesin İslamın aziz yıldızı.*

*Düşünme arkadaş, Allah büyüktür.
Alamazla bir taş Allah büyüktür.
Sen çalış, uğraş Allah büyüktür.
Sönmesin Türklüğün parlak yıldızı.*

*Düşmanın maksadı dini kaldırmak.
Güzel camilerde çanlar çaldırmak.
Onu göstermesi kadir-i mutlak.
Sönmesin İslamın aziz yıldızı.*

*Ölmez Müslümanlık herkes inandı.
Antebi kâinat hayretle andı.
Ün verdi cihana, şanlar kazandı.
Sönmesin Türklüğün parlak yıldızı.*

*Ey kahraman yurdu! Sevgili Antep.
Olsa da sinen harap ve Türüp.
Okunur göksünde ezanla kitap.
Sönmesin İslamın parlak yıldızı.*

2.4.3 Gaziantep Folkloründen Seçmeler: İshak Refet'in Şairliği

Kendisi gibi şair ve ateşli birer Türkçü olan Sait Sabit ve Zeki Savcı ile Celal Kadri Türk edebiyatının ünlü yıldızlarından Ahmet Haşim, Yakup Kadri yakın dostlarındandı. 1926 da bu iki edebiyatçımızla birlikte Gaziantebe gelmiş, bir hafta kadar Kavaklık'ta, Beşgöz'de yerli alemlerin tadını çıkarmışlardır.bu alemler sırasında

Antep'in en iyi çalan söyleyenleri de katılmıştır. Ünlü hacı Ali Baba da bu katılanlardan birisidir.

Şair Diyarbakır Maarif eminliğinde, bir devre de Millet vekilliğinde bulunmuştur. Son görevi Dil Kurumu uzmanlığı idi. 1944 yılında Ankara'da ölerek burada gömülmüştür.

İshak Refet Işıtman'ın¹¹⁴ dil ve edebiyata ilişkin bir çok yazılar, şiirleriyle Ankara Halkevi yayınlarından (Karacaoğlan) adlı bir inceleme eseri vardır. 1918-1929 yıllarında yazdığı kurtuluş savaşı ve devrimler hakkındaki şiirlerini (Ne Mutlu Bana ki: Türk Yaratıldım) adlı Ankara'da yayınladığı kitabında toplamıştır.

Şair, şiirlerinin çoğunu hece ölçüsüyle yazmıştır. Sonradan bir bölümde serbest vezinle yazdığını yukarıda sözü geçen kitabından anlıyoruz.

Şiirinden iki örnek daha verelim:

*“Bu kurtuluş hakkın bir mucizesi
Yüce Türk milleti yaşayacaktır.
Haktan ayrı değil Türklüğün sesi.
Onun her emeli arzusu haktır.*

*Ey henüz doğmayan Türk çocukları.
Bu günü nakledin geleceklere.
Bu günü sorunuz şu mor ve sarı
Dağlara, güneşe... ve meleklerle .*

*Bu güne sizlere Merih anlatsın.
O derki: Görmedim Merih olalı
Böyle bir mucize böyle bir akın.
Tarih de yazmadı tarih olalı.*

Buna benzer büyük kahramanlığı,

¹¹⁴ Güzelbey; Cemil Cahit: “Gaziantep Folkloründen Seçmeler 3” *Sabah gazetesi yazı dizisi*, sayı 3040, Gaziantep 1 Mart 1972.

*Böyle yüksek, şanlı, kat’i zaferi.
Yıktık irticaı ve sultanlığı.
Bunlar, asırların şehkâr eseri.”**

*“Karardı gümüş dere
Rüya sindi her yere.
Alçalan hasta hilal,
Eridi birden bire
Yıldızlar doğdu suda.
Sanki dağlar uykuda*

*Sanki dağlar uykuda.
Başka bir şiir bu da
Dağların perileri
Uyanıktır, pusuda!..*

*Dağlar kımıldar gibi,
Elemleri var gibi.
Dağların başucunda.
Yıldızlar ağlar gibi.
Dağlar nefes alıyor.
Yıldızlar alçalıyor.*

*Yıldızlar alçalıyor.
Suya gölge salıyor.
Sudaki harelere.
Göz daldıkça dalıyor.
İçime hicran doldu.*

* Bu şiir “Ne Mutlu Bana ki: Türk Yaratıldım” kitabının 9. sayfasında başlıksız olarak verilmiştir.

*Dağlar görünmez oldu.”**

2.4.2 Ondan Kalan Hatıralar*

Otuz yedi yıl önce doğduğum zaman her halde gözlerim onun deniz kadar derin, gök kadar uçsuz bucaksız mavi gözlerine bakmıştı.

Seneler serap gibi silindi, birinci cihan harbi bitti. Herkes yurduna yuvasına döndü. O da Türkçe hocası olduğu idadî mektebine ve evine dönmüştü. İşgal altında bulunan memleketinde rahat bırakmadılar. Bütün aydın fikirliler gibi onu da Mısır’a sürmek istediler. Bir gece, gece yarısı kapımız çalındı. İki çarşafli aralanan kapıdan içeri sıyrıldılar. Birisi o birisi de merhum polis Ahmet’di. Vedalaştık, beni bağrına bastı, ağlıyorduk. O: Memleketi ağlayan Türk çocuğu ağlamaz, yarın vazifeniz var, dedi ve gitti. Seneler serap gibi silindi, geçti. O günleri hatırlatan iki satırını bulanık kafamda buldum:

Sanki cani gibi muhterizdim ben.

Ben dahi korkuyordum kendimden.

Yurtta iç ve dış düşmanla savaş başladı. Savaşın onuncu ayında yaralı olan dışçı ağabeyim ve ben, annem ve kız kardeşimle müdafaa-i hukuk cemiyetinin şehirde çarpışmayacaklara izin vermesi üzerine bütün eşyamızı bıraktık. Önümüzde giden müfreze muhasara hattından bir gedik açmıştı, oradan sıyrıldık. Kendimizi birinci devre millet vekili olan Halfetili Yasin’in evinde bulduk. Bizim açtığımız gedikten şimdi İstanbul Tıbbî adli müdürü olan doktor Fahri Can girmiş ve onun bize yolladığı beş altunu vermek için sorup soruşturuyormuş, para geldi. Maraş’tayız. O, Maarif Müdürü, geceleri Antep muhacirlerine yardım için Antep müdafilerini kullanmak ve aç acına savaşan kahramanlara yeygi toplamak için uykusu yoktu. Garp cephesinden dönerken yanında çakır gözlü şimşek adlı bir atı, bir filintası ve müfrezesinin kahramanlarından kırıklı yetmiş yaşında bir hacısı ve bir de dağda kırdı sırtına aldığı keçesi vardı onun.

* Bu şiir “Ne Mutlu Bana ki: Türk Yaratıldım” adlı şiir kitabının 117. sayfasında “Bitlis Dağları” adlı şiirin içerisinde verilmiştir.

* İshak Refet İşıtman’ın kardeşi Abdülkadir İşıtman’ın yazdığı bir yazıdır. Bu yazı İşıtman ailesinden temin edilmiştir; fakat gazeteden kesildiği anlaşılan bu yazının tarihi ve hangi gazeteden alındığı belli değildir. Ayrıca yazının sonunda “devamı var” diye not düşülmüş; ancak ailenin elinde bu kısım yoktur. Abdülkadir İşıtman’ın Milli Kütüphane’de “Kayseri Destanı” adıyla da bir eserini bulduk (İşıtman; Abdülkadir: Kayseri Destanı, Kayseri Sümer Matbaası, Kayseri 1947.). Abdülkadir İşıtman bu eserini abisine şu sözlerle itaf etmiştir: “Birkaç tekerlemeden ibaret olan ilk eserimi feyz ve faziletinin esir ve hayranı olduğum merhum ağabeyim İshak Refet’in ruhuna ithaf ediyorum.”

Seneler geçti senelerce uzak kaldık.

O Ankara Maarif emini. Ben Ankara’da lise talebesiyim. Bir gün zincirli cami içindeki Eminlik dairesine uğradım. Şimdi Kırşehir Defterdarlık Muhasebe müdürü olan Osman beni yanına koymadı. Merhum Maarif vekili Necati, merhum Türkçe hocaı İhsan Mahvi ve şimdi felsefe doçenti olan Bayburtlu Ziyaettin Fahri ve o mühim bir şey konuşuyorlarmış, toplantı dağıldı. Yanına girdim, gözlerinin içi gülüyordu. Sevinerek – Abdulkadir kurduk artık bu milletin masalları, ninnileri, ağıtları, koşmaları, tekerlemeleri ve destanları. Halk şairleri toplanacak elde bulunacak halk bilgisi derneğini kurduk, diyordu o.

Bir gün yine Eminlikde karşılaştık. Bana gülerek meb’us oluyorum ama Kılıç Ali rüşvet istiyor, dedi.

Bir gün meşrutiyet mahallesinde eski evinin bahçesinde tayyare yüzbaşısı Hamdi ile karşılaştık (şimdi Malul mütekait) laf arasında konuşurken Hamdi:

“Hoca bir ilim adamı, bir salon adamıdır; ama onu savaşıırken dağlarda görmeli, ben onu kuvvayi milliyenin ilk günlerinde Uşşak’da, Salihli’de gördüm, diyordu...

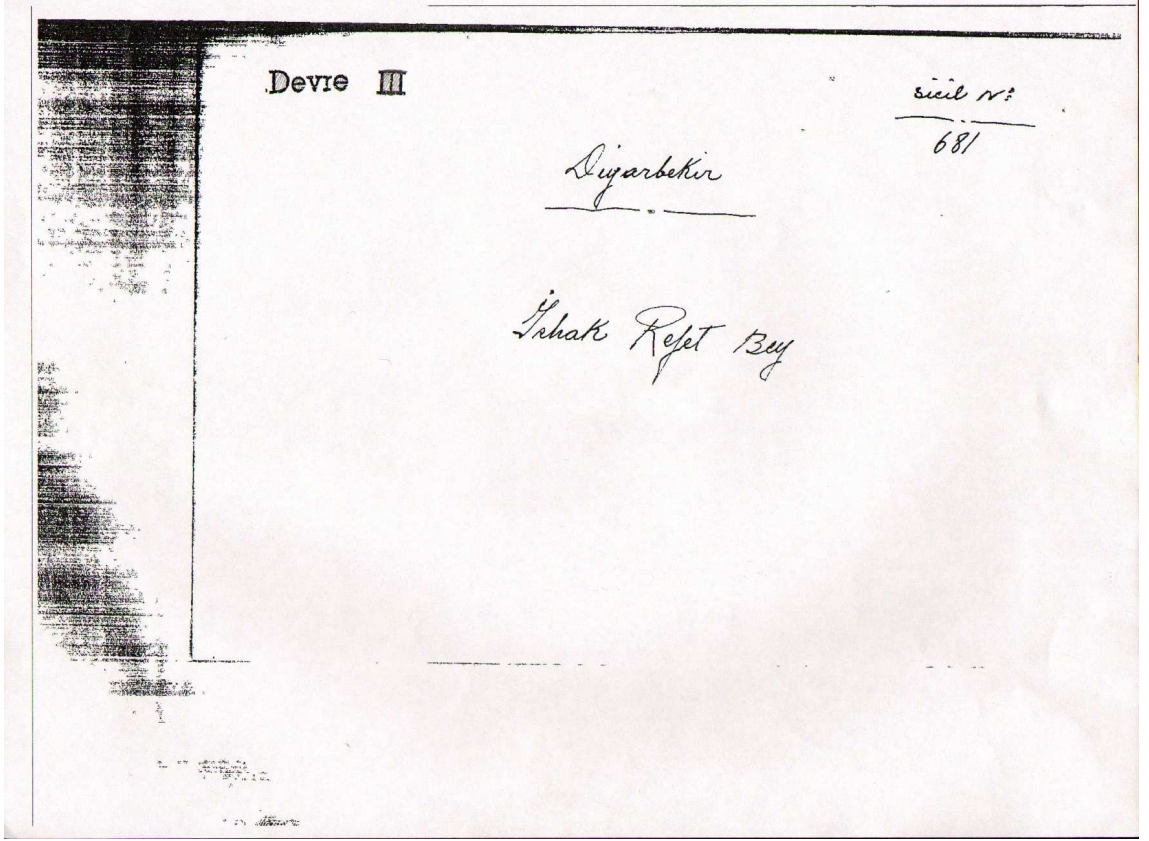
SONUÇ

Bugün üzerinde oturduğumuz coğrafya, konuştuğumuz dil, mensup olduğumuz milliyet geçmişte hangi aşamalardan geçerek günümüze geldi, bunu bir de İshak Refet Işıttman ile okuduk. Öncelikle, Kurtuluş Savaşı'nı Şair İshak Refet Bey'in kaleminden, genel itibarıyla şiirin yapısına uygun duygusal bakış açısıyla irdeledik. Yüreğinde vatan ve millet sevdası taşıyan bir bireyin, vatanımızın ölüm kalım savaşındaki durumunu algılamaya çalıştık. Bu şiir metinler edebi kaygı gütmekten çok vatani için çırpınan bir samimi kişiliğin dizelerini gördük. Şiir anlayışını vatan sevdasıyla birleştiren şairimiz, memleketin öz edebiyatı olarak gördüğü Halk edebiyatını kendisine rehber edinmiş ve hem şekil hem de muhteva yönünden Halk şiiri çerçevesinde şiirler meydana getirmiştir. Atatürk Türkiye'sini dizeleriyle kronolojik tarih sırasını takip ederek tekrar kurmuştur. Kendinden sonra gelecek nesillere, yurdun işgal edilmesinden başlamış; çekilen sıkıntılarla, acılarla, ümitsizliklerle devam etmiş ve bunların unutulmamasını sık sık salıklamıştır. Özellikle Türk tarihi içindeki en önemli şahsiyet olan Atatürk'ü ve onun sağ kolu olarak anılan İsmet İnönü'yü çok hatırlatarak gençliğe adeta miras bırakmıştır.

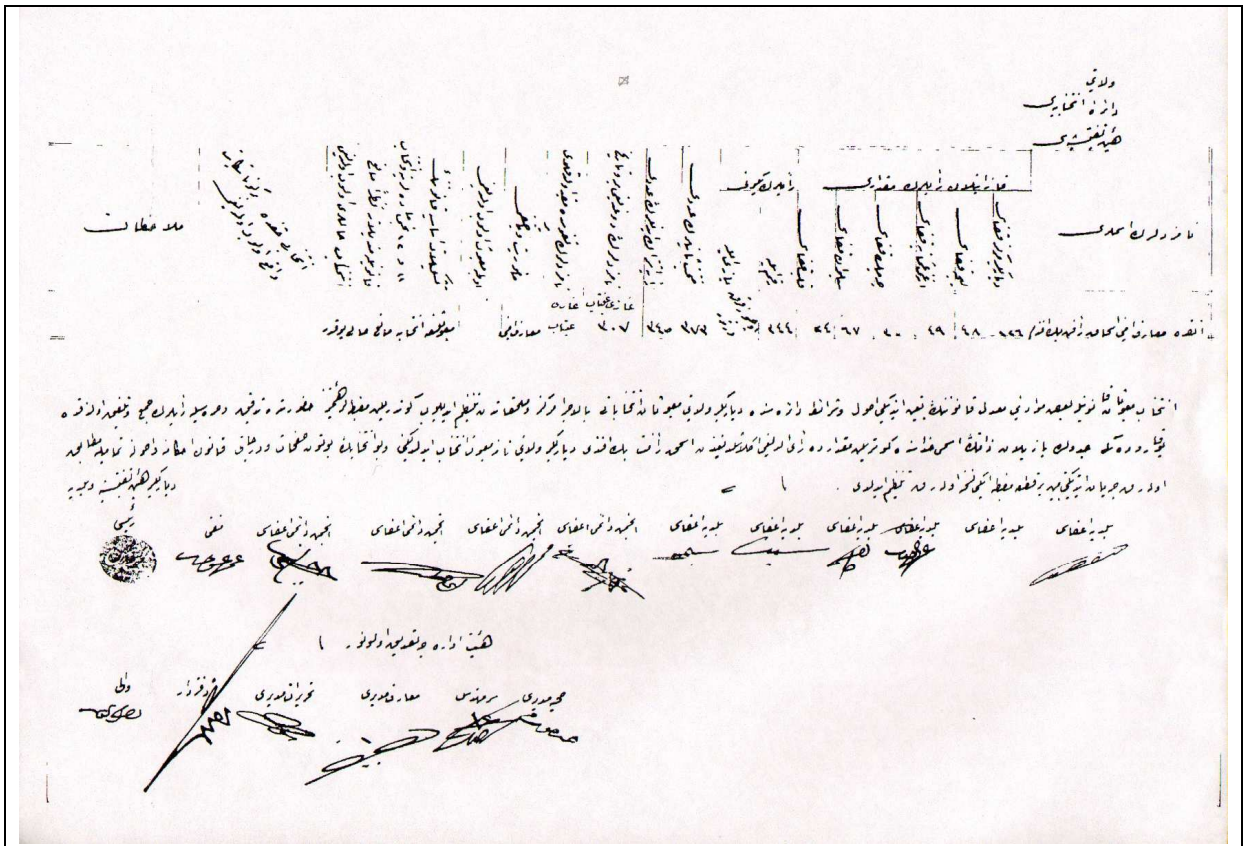
Dil konusundaki düşünceleri ve hayata geçirdiği çalışmaları da hep Türk milletine olan sevgisinin göstergesidir. Dil çalışmalarında izlediği yolu yine vatan sevgisi yönlendirmiştir. Milliyetçilik düşüncesine sahip olan İshak Refet Işıttman, dilde de milli düşünceyi savunmuştur. Türkçenin özleşme çalışmalarına bizzat katılarak bu düşüncenin en yılmaz savunucusu olmuş ve yayımladığı şiirlerindeki sözcük seçme titizliğiyle olsun bizzat dil üzerine yazdığı yazıları, verdiği konferanslarla olsun ve de inceleme eserlerinde seçtiği şahsiyetlerin Türkçeye değer veren şahsiyetler olmasına dikkat etmesiyle olsun bütün gayretini Türkçeyi desteklemeye verdiğini söyleyebiliriz.

Bütün bu söylenenlerle yine şu sonuca varıyoruz ki: İshak Refet Işıttman, sanat kaygısı gütmekten Türklük, Türkçe, vatan ve millet sevgisini amaç edinerek bu yolda eserler vermiş bir şahsiyettir.

EKLER

Ek 1: TBMM'den alınan dosya kapağı.

Ek 3: TBMM'den alınan mazbata.

Adı : Zokak Refet Yılmaz

Doğduğu tarih ve yeri : Gaziantep

Babasının adı ve işigücü : Ekinçi

Anasının adı : Fatma

Tabiiyeti, milliyeti : Türk

Evli veya bekâr olduğu : Evli

Geçindireceği kimseler : üç, Çocukları, anam-karam

Nerelerde ne derecelere kadar

okuduğu : İstanbul Hukukundan mezun

Hangi dilleri ne dereceye kadar

bildiği :

Türkçe, biraz Farca,
daha az Arapça

Askerlik durumu :

Yedek subay

Evvelce çalıştığı yerler ve aldığı

maaşlar :

Öğretmen, Maarif Müdürü, Maarif
Müşfetişi, Maaşverisi, Maarif Emini
Mebusluk Öğretmenlik.

Kuruma girdiği tarih, aldığı vazife- 1928-29 da eski Dilenciler,
ücret ve zamanları ve tarihleri : emine, sonra Kurumun ilk
kuruluşundan beri dersleme, tarama, tarama, lugat,
grammar işlerinde çalıştım; hala da çalışmaktayım.
tanıdığı

Yakından ve iyi olarak/iki zatın adı,

işigücü : Doktor Mehmet Ali Ağca, Gaziantep saygıları
Prof. Ziyaeddin Hakkı Baltacıoğlu saygıları

Tarih ve imza :

1-3-44

Zokak Refet Yılmaz

14 Komisyonunda ve Baş, komite
kurulunda

Adı *Yokuk Refet Yılmaz*
Doğduğu tarih ve yeri : *Gaziantep 1891*
Babasının adı ve işigücü: *Hacı Mehmet Yılmaz Ciflik, idari ve ahar bahili idi*
Anasının adı : *Fatma*
Tâbiyeti, milliyeti : *Türk*
Evli veya bekâr olduğu : *Evlü*
Geçindireceği kimseler : *Kendimden başka dört kişi*

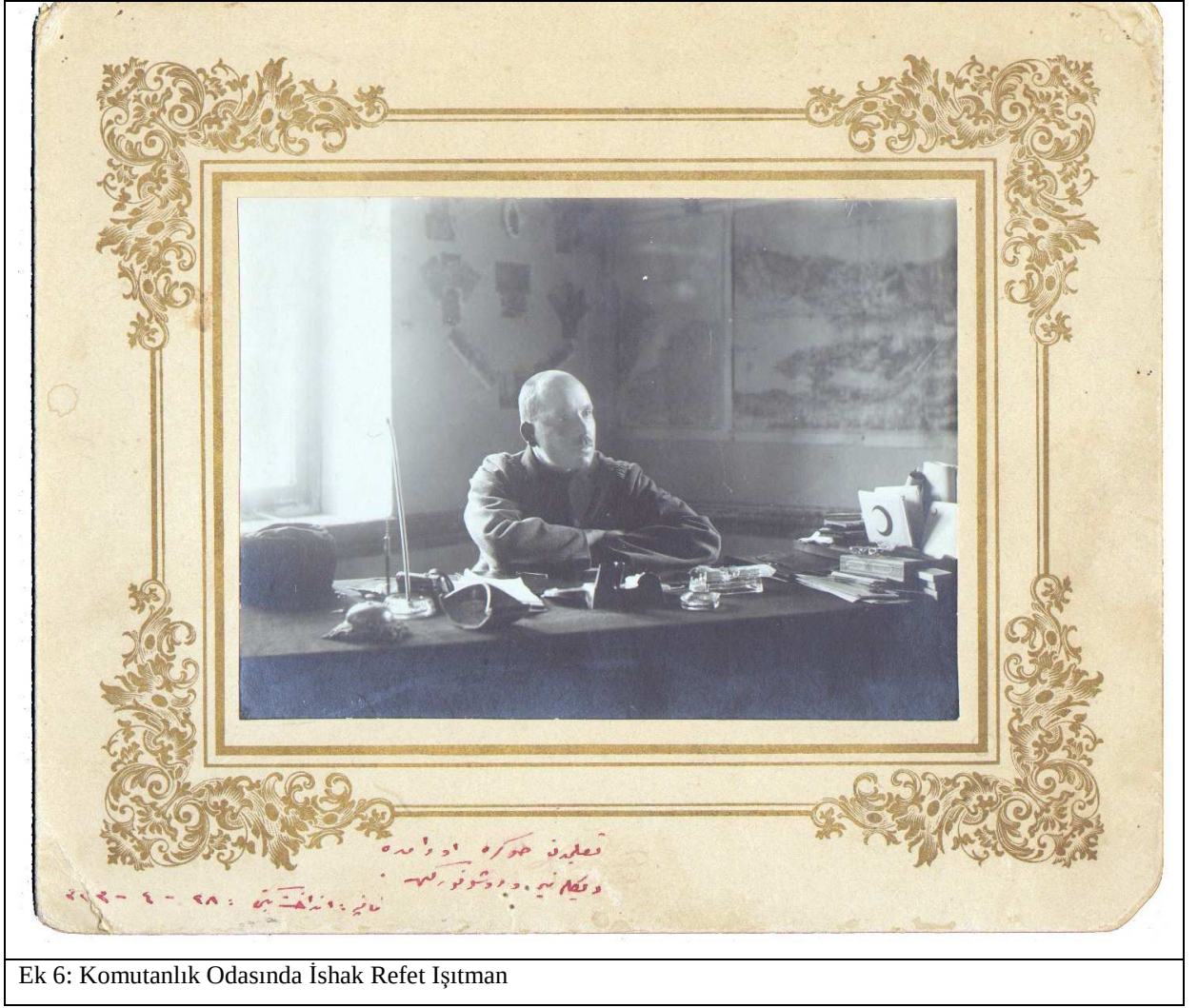
Nerelerde ne derecelere kadar okuduğu: *Yokukul Hukuk Mektebinden Aliyüslâk derecesine*
Hangi dilleri ne dereceye kadar bildiği: *Türkçeyi bilir, Biraz da Farsça, Ermenice*

Askerlik durumu *İhtiyat Zabitisi*
Evvelce çalıştığı yerler ve aldığı maaşlar: *Bir çok Kültür işleri gördü. En son Maarif müfettişi umumîliği ve Ankara Maarif Eminliği vazifelerinde bulundu. O zaman maaşı "9000" e varmıştı. Sonra mekusa oldu. Daha sonrada 250 lira ücretle Maliye bakanlığı Kuruma girdiği tarih, aldığı vazifeler, ücret ve zamları ve tarihleri*
Kurum Kurulalıdan beri derleme ve tarama Kollarında çalışıyor. 1938 yılının başında 150 lira ücretle zaman zaman tayin edildi.
Başka yerde vazife, maaş ve geliri varsa izahı:

yoktur

Kurum dışındaki
Yakından ve iyi tanıyan/iki zatın adı, işigücü:

*Kaptanmı payla ve B. Velel İzbulak
Kütüphaneler genel Direktörü B. Hasan Pehlivi*

Ek 6: Komutanlık Odasında İshak Refet Işıtman

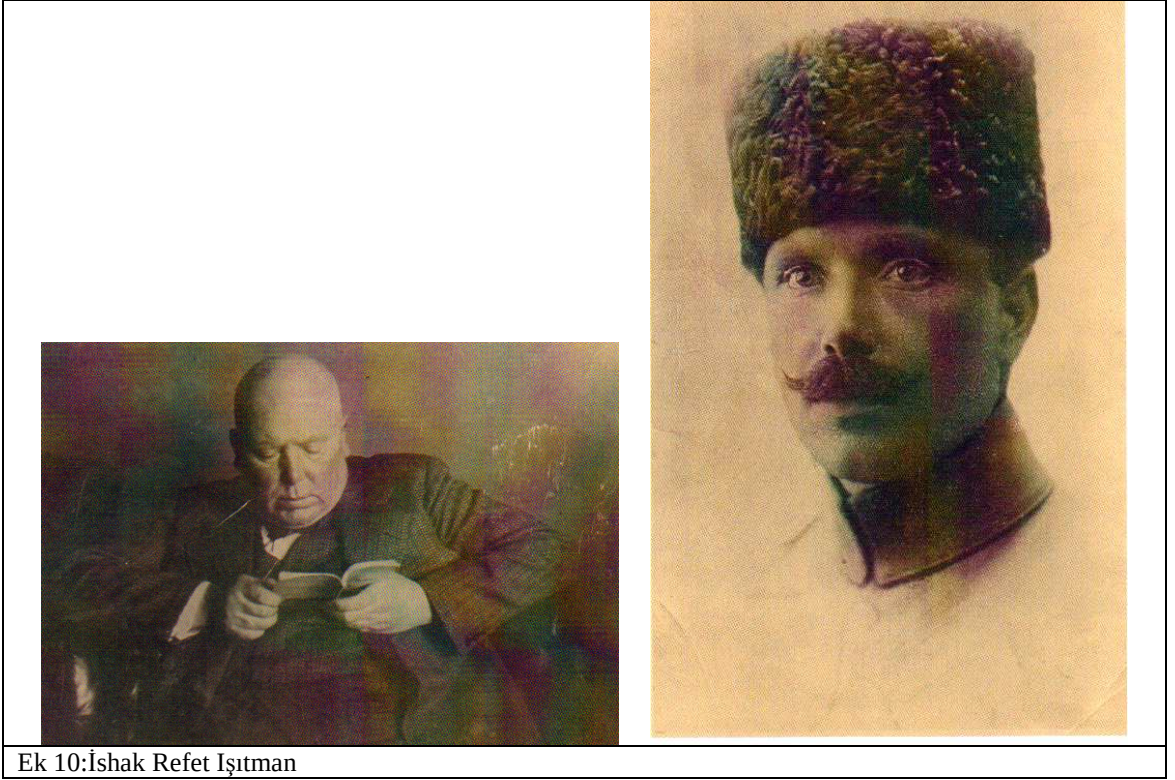

Ek 8: İshak Bey gönüllü müfrezesiyle beraber.

Ek 9: İshak Bey ve askerlik arkadaşları

Ek 10:İshak Refet Işıtman

Ek 11: İshak Refet Işıtman

DİZİN

- Ahmet Haşim, 111
 Ali Şîr Nevâî, 102
 Ali Tan, 1, 3, 4, 5
 Ali Tan Bey, 4
 Alp Arslan, 82, 83
 Ankara Antlaşması, 41
 Atatürk, 2, 4, 7, 8, 11, 15, 23, 25, 28, 32, 34, 35, 36, 39, 40, 42, 44, 80
 Ayişe Hanım, 1
 Ayşin Köksal, 1
 Balkan Antantı, 43
 Beyoğlu, 7, 9, 103
 Brockelman, 85
 Büyük Taarruz, 41
 Celal Kadri, 109, 111
 Celal Kadri Barlas, 109
 Cevdet Barlas, 110
 Dadal oğlu, 94
 Dadaloğlu, 7, 9, 103
 Divan-ı Lügati't Türk, 33
 Dr. Reşit Galip'in, 99
 Dumlupınar, 34, 35, 36, 41
 Duyğu, 82
 Emetli Koca Mustafa, 17
 Erzurum ve Sivas Kongreleri, 39
 Falih Rıfkı Atay, 86
 Fatma Doler, 1
 Fatma Hanım, 1
 Ferhat, 13, 14
 Fikriye Okyay, 5
 Fuzuli, 1
 Gökçen Efe, 17
 Güler Hanım, 3, 4, 5, 64
 Gündeşlioğlu, 7, 9, 103
 Hakimiyet, 84
 Hakimiyeti Milliye, 11, 12, 16, 21, 24, 86, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107
 Halk Bilgisi Derneği, 85
 Halk Evleri, 85, 101
 Hamit Zübeyr, 96, 99
 Hasan Ali Yücel, 4
 Hatay meselesi, 36
 Hız, 82
 Işıtman, 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 16, 21, 24, 33, 34, 36, 37, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86,
 87, 88, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 110, 113
 İ. N. Dilmen, 102
 İ. R. Işıtman, 4
 İhsan Mahvi, 2, 85, 114
 İkinci Dünya Savaşı, 45
 İnönü, 36, 40, 41, 44, 46
 İNÖNÜ, 44, 45
 İshak, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 16, 17, 19, 21, 23, 24, 32, 33, 34, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 48, 62, 64, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113
 İshak Bey, 1, 3, 5, 6, 17, 23, 64, 77, 80, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 102, 104, 106, 107
 İshak Refet, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 16, 17, 19, 21, 24, 32, 33, 34, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 48, 62, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113
 İshak Refet Işıtman, 1, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 17, 33, 38, 48, 82, 98, 102, 103, 108, 109, 110, 112, 113
 İsmail Hasip Bey, 1
 İsmail Hikmet Bey, 82
 İsmet Paşa, 80
 Karacaoğlu, 7, 8, 103, 104, 105, 106, 107, 112
 Kızılalma, 17
 Küçük Memet, 70, 71
 Kütahyalı Abdürrahman Efendi, 87, 88
 Laeibniz, 81
 Lozan Barış Antlaşması, 41

Max Müller, 81
 Mehmet Akif Ersoy, 23
 Mehmet Behçet Yazar, 11
 Mehmet Emin Yurdakul, 38
 Mehmet İzzet Bey, 1
 Mestan Efe, 20
 Mıkyasül Lisan-Kıstasül Beyan, 87
 Montro Boğazlar Sözleşmesi, 36
 Mudanya Ateşkes Antlaşması, 41
 Muhakemet-ül Lûgateyn, 102, 103
 Mustafa Kemal, 7, 11, 24, 95
 Mustafa Kemal Atatürk, 7
 Naimii Hamidi, 106, 107
 Nedim, 1
 Nefî, 92, 94
 Nesimi, 32
 Nevâî, 102, 103
 Nurullah Ataç, 8, 98
 Orhan Veli, 37
 Pompei, 17, 18
 Profosör Abdülkadir İnan, 103
 Radlof, 100

Refet Bey, 1, 4, 5, 6, 7, 11, 22, 38, 80, 82, 83, 84
 Sadettin Nüzhet Bey, 104
 Sait Sabit, 111
 Sakarya Savaşı, 36
 Sakarya Zaferi, 41
 Sevr, 41
 Sümbülzade Vehbi, 106
 Şahin Bey, 21, 23
 Şerife Rahşan Hanım, 1
 Şimşek, 2, 17
 Talat Bey, 77, 82, 83, 84, 85, 86
 TBMM, 1, 2, 6, 11, 39, 109, 116, 117, 118
 V. Ç. İzbudak, 103
 Yakup Kadri, 111
 Yunus Emre, 85
 Zeki Savcı, 111
 Ziya Gök Alp, 82
 Ziyaettin Fahri, 2, 85, 114
 Zübeyde Hanım, 36

KAYNAKÇA

Ankara Emekli Sandığı arşivi.

GÜZELBEY, Cemil Cahit, “Gaziantep Folkloründen Seçmeler 1” *Sabah gazetesi yazı dizisi*, sayı 3040, Gaziantep 27 Şubat 1972.

GÜZELBEY, Cemil Cahit, “Gaziantep Folkloründen Seçmeler 2” *Sabah gazetesi yazı dizisi*, sayı 3040, Gaziantep 29 Şubat 1972.

GÜZELBEY, Cemil Cahit, “Gaziantep Folkloründen Seçmeler 3” *Sabah gazetesi yazı dizisi*, sayı 3040, Gaziantep 1 Mart 1972.

İŞİTMAN, İshak Refet ve Zübeyr, Hamit, *Ana Dilden Derlemeler*, Hakimiyet-i Milliye Matbaası, Ankara 1932.

İŞİTMAN, İshak Refet, “Dertli’nin Yayımlanmamış Koşmaları”, *Halk Bilgisi Mecmuası*, Ankara 1928.

İŞİTMAN, İshak Refet, *Atatürk*, Ulus Matbaası, Ankara 1935.

İŞİTMAN, İshak Refet, *Cumhuriyet Destanı*, Yeni Cezaevi Matbaası, Ankara 1944.

İŞİTMAN, İshak Refet, > *Dil Kavgası (Çankırı Mebusu Talat Bey’e Cevaplarım)*, Köy Hocası Matbaası, Ankara 1931.

İŞİTMAN, İshak Refet, *Karacaoğlan*, Ankara Halkevi Neşriyatı, Hakimiyeti Milliye Matbaası, Ankara 1933.

İŞİTMAN, İshak Refet, *Muhakemet-ül-lûgateyn*, TDK Yayınları, Ankara 1941.

İŞİTMAN, İshak Refet, *Ne mutlu bana ki: Türk yaratıldım*, Hakimiyeti Milliye Matbaası, Ankara 1933.

İŞİTMAN, İshak Refet, *Türkçe İçin Bir Konferans*, Kütahya Vilayet Matbaası, Kütahya 1932.

Türk Dil Kurumu arşivi.

Türkiye Büyük Millet Meclisi arşivi.

İnternet Kaynakları

<http://tr.wikipedia.org>, Erişim: 21.06.2010.

<http://www.biyografi.net>, Erişim: 21.06.2010.

<http://www.edebiyatöğretmeni.net>, Erişim: 21.06.2010.

<http://www.kenthaber.com>, Erişim: 21.06.2010.

<http://www.sahinbeymuftulugu.gov.tr>, Erişim: 21.06.2010.

<http://www.turkcebilgi.com>, Erişim: 21.06.2010.

<http://www.uludağsozluk.com>, Erişim: 21.06.2010.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Eren AKSU
Doğum Yeri ve Tarihi	Almanya / 09.10.1980
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tezsiz Yüksek Lisans
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	Aksu, Eren, “Nurullah Ataç’ın Eleştiri Anlayışı (Yüksek Lisans Semineri)”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enst., Erzurum 2009.
İş Deneyimi	
Stajlar	Erzurum Lisesi (2004), Erzurum K.K.E.M.L (2003), Erzurum Mecidiye Anadolu Lisesi (2003).
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	Yedi Yıl Özel Kurumlarda Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği, Bir yıl Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Türk Dili Okutmanı.
İletişim	
E-Posta Adresi	eren1725@hotmail.com / erenaksu@comu.edu.tr
Tarih	03.07.2010